

Arbeid for integrert utdanning i etnisk delte samfunn

*En kvalitativ studie av Nansen Dialog
Nettverket i Kroatia og Makedonia*

Vilde Steinarsdotter Langemyr

Masteroppgave i Europeiske- og amerikanske studier;
Bosnisk/Kroatisk/Serbisk kulturkunnskap
Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2012

(C) Vilde Steinarsdotter Langemyr

2012

Tittel

Vilde Steinarsdotter Langemyr

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Forord

En lang og lærerrik prosess er tilbakelagt, og det er både med glede og vemod at jeg nå er ved veis ende. Arbeidet med denne masteroppgaven har gjentatte ganger minnet meg på det å legge puslespill. I begynnelsen var det utfordrende og til tider svært frustrerende. Brikkene lå strødd utover, og det var nærmest umulig å skjønne hvordan dette kunne bli til et helhetlig bilde. Etter hvert som de ulike fasene av arbeidet var tilbakelagt kom konturene av bilde sakte men sikkert tydeligere fram, og brikkene fant etter hvert sin naturlige plass.

En stor takk rettes til min veileder Ljiljana Šarič, som med sin tålmodighet og sitt engasjement har veiledet meg gjennom denne prosessen. Hennes tilbakemeldinger og litteraturtips har vært av uvurderlig betydning.

Jeg vil også takke Svein Mønnesland som gjennom studietiden har vært til stor inspirasjon som foreleser og forfatter.

Det har vært befriende å ha venner rundt meg som deler min interesse for faget og området. Vennskapet til Nadja og Biljana har derfor betydd mye for meg. Takk til Arnfinn, som også har stilt opp en rekke ganger og som entusiastisk har svart på mine spørsmål.

Jeg må også takke mamma som har oppmuntret og motivert meg gjennom prosessen. Det er alltid godt å vite at du har mennesker rundt deg som følger med og viser interesse for arbeidet.

Sist men ikke minst vil jeg gi en helt spesiell takk til pappa som introduserte meg til dette vakre hjørne av Europa kalt Balkan. Gjennom han har jeg fått æren av å bli kjent med et område rikt på kultur og historie og ikke minst herlige mennesker. Tusen takk for at du ga meg denne sjansen, og for at du alltid stiller opp når jeg trenger deg som mest.

Zagreb, november 2012

Vilde Steinarsdotter Langemyr

Sammendrag

Ettersom våre samfunn i økende grad utgjør et etnisk, religiøst og kulturelt mangfold har skolen som institusjon fått økt fokus. Hvordan skolen velger å inkludere samfunnets minoriteter har blitt en viktig utfordring. I post konfliktområder blir utfordringen enda større, da majoritet/minoritet ofte er en konsekvens av konflikten, der majoriteten var den vinnende part og minoriteten den tapende part. Oppløsningen av det tidligere Jugoslavia på 1990-tallet utløste en rekke slike konflikter, og konsekvensene var mange delte samfunn langs etniske skillelinjer. Segregering i skolen ble en naturlig konsekvens, og den interetniske kontakten opphørte, også blant barna.

Vukovar i Kroatia og Jegunovce i Makedonia er to eksempler på slike samfunn. Som en konsekvens av krigen som herjet i Kroatia mellom 1991-1995 er Vukovar i dag en delt by mellom serbere og kroater. Den voldelige konflikten i Makedonia i 2001 førte på samme måte til at Jegunovce ble delt mellom albanere og makedonere.

Nansen Dialog Nettverket har i flere år vært aktive i å utfordre det segregerte skolesystemet. I Makedonia har de lyktes i å innføre en mer integrert form for utdanning i en rekke skoler. Mange barn som tidligere var adskilt på bakgrunn av etnisk tilhørighet går nå på samme skole.

I Vukovar har det derimot vært langt vanskeligere å lykkes i å endre det segregerte skolesystemet, og det lokale Nansensenteret arbeider fortsatt med å kunne tilby et tredje alternativ til de serbiske og kroatiske skolene. En felles skole der serbere og kroater kan gå sammen i likeverd og med respekt for hverandres språk, religion og historie.

Denne oppgaven ser nærmere på Nansen Dialog Nettverket og deres arbeid for integrert utdanning i disse to områdene. Gjennom kvalitative intervju av 8 ansatte, og 4 lærere forsøkte jeg å få en større forståelse for hvordan ulike faktorer har påvirket arbeidet i forskjellige retninger. Til tross for den samme ideologiske utgangspunktet og forankringen er det en markant forskjell mellom den åpenbare suksess til NDC Skopje, som har åpnet flere Nansenskolene og innført ”the Nansen Model for

Integrated Education” i flere skoler, mens NDC Osijek sitt hovedprosjekt, en ny felles skole for serbere og kroater har latt vente på seg.

Oppgaven forsøker å gi svar på hvorfor dette arbeidet har vært langt vanskeligere i Vukovar enn i Jegunovce. Det umiddelbare svaret er at krigen i Kroatia var langt mer omfattende i form av sivile og militære tap, og materielle ødeleggelser enn i Makedonia. Den etterlot seg dypere spor. Dette er selvfølgelig med på å forklare hvorfor arbeidet har vært mer utfordrende i Vukovar området, men det er kanskje ikke hele forklaringen.

Gjennom å lytte til historiene og erfaringene fra informantene har jeg utviklet en bredere forståelse for hvorfor disse forskjellene er så markante. Intervjuene tok sikte på å avdekke hva som skiller de to senterne internt, men også hvordan eksterne faktorer som lokale autoriteter, nasjonale myndigheter og det internasjonale samfunnet har påvirket arbeidet for en mer integrert utdanning lokalt. De empiriske funnene viste interne forskjeller i forhold til senternes oppbygging, arbeidsmiljø, og ikke minst arbeidsstrategi. Senterne står også overfor forskjellige lokale utfordringer. NDC Skopje har i større grad latt ideen om integrert utdanning vokse fram blant folk, mens NDC Osijek har promotert ideen. Dette har skapt et større og bredere eierskap til prosjektet blant folket i Makedonia enn det har i Kroatia.

De nasjonale myndighetene i Makedonia har vært langt mer imøtekommende enn myndighetene i Kroatia, og det internasjonale samfunnet har tatt et sterkere grep i forhold til Makedonia enn Kroatia.

Čorkalo og Ajdukovićs teori om ”social reconstruction”, Freuds begrep ”The Narcissism of minor Differences” og Allports kontakthypotese er med på å underbygge, og gi en bedre teoretisk forståelse av de empiriske funnene.

Oppgaven gir indirekte visse retningslinjer for hvilke faktorer det er viktig å ta hensyn til og ta i betraktning i arbeidet for integrert utdanning i post konfliktområder. Slik sett kan dette arbeidet ha en viss overføringsverdi for andre som står overfor lignende i utfordringer.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	5
1. Innledning	11
1.2 Tema og problemstillinger.....	13
1.2.1 Utdanning i delte samfunn	13
1.2.2 Det internasjonale samfunnets rolle	14
1.2.4 Unntaket fra regelen – Nansen Dialogue Center (NDC).....	18
1.3 Oppgavens struktur	19
2. Metodisk tilnærming og teoretisk rammeverk	21
2.1 Introduksjon.....	21
2.1.1 Metode.....	21
2.1.2 Kvalitativ metode.....	22
2.1.3 Forberedelser	25
2.1.4 Informantene.....	26
2.1.5 Intervjuguide	27
2.1.9 Bekreftbarhet og overførbarhet.....	33
2.2 Oppgavens teoretiske rammeverk	34
3. Historisk tilbakeblikk	39
3.1 Introduksjon.....	39
3.1.1 Jugoslavia	39
3.1.2 Nansen Dialog etableres og utvikles	42
3.2 Kroatia.....	42
3.2.1 Kroatia løsriver seg.....	42
3.2.2 Serbere i Kroatia	43
3.2.3 Nansen Dialog i Kroatia	46
3.3 Makedonia.....	47
3.3.1 Makedonia løsriver seg.....	47
3.3.3 Albanerne i Makedonia	49
3.3.4 NDC i Makedonia.....	51
3.4 Oppsummering.....	54
4. Empirikapittel	56
4.1 Introduksjon.....	56

4.2 Senterne og de ansatte.....	58
4.2.1 Organisasjonsstruktur.....	61
4.2.2 Arbeidsforhold og arbeidsmiljø	63
4.2.3 Arbeidsstrategi	65
4.3 Lokale utfordringer og problemstillinger.....	72
4.3.1 Introduksjon	72
4.3.2 Demografisk oversikt.....	74
4.3.3 Vukovar "The Holy Land"	76
4.3.4 Partitilhørighet	80
4.3.5 "Brain drain"	81
4.4 Nasjonal tilnærming og det internasjonale samfunnets rolle.....	85
4.4.1 Nasjonale tilnærminger	85
4.4.2 Internasjonalt engasjement og påvirkningskraft	87
4.4.3 Norge og Nansen Dialog på Lillehammer	89
4.5 Hva har skjedd siden sist?	92
4.6 Oppsummering.....	93
5. Teori møter empiri	96
5.1 Introduksjon.....	96
5.2 Sosial gjenoppbygging i post konfliktområder.....	97
5.3 Andre relevante funn og teoretiske perspektiv	105
6 Kort oppsummering og avslutningsvise refleksjoner	109
Litteraturliste:	115
Vedlegg / Appendiks.....	120

"I say that someone has to raise the voice to protect the children who are the true victims of this big divorce"

(NDC Osijek)

1. Innledning

Min interesse for Balkan og det tidligere Jugoslavia som emneområde kommer av at jeg vokste opp i tett kontakt med Nansenskolens dialog-prosjekt på Lillehammer for potensielle ledere fra Balkan. Dette skyldes i stor grad min far som siden 1996 har vært leder for Nansen Dialog Nettverket (NDN).

Dette innebar at jeg var i et miljø der jeg kontinuerlig møtte mennesker fra det tidligere Jugoslavia. Jeg har fått lære de å kjenne, og hørt mange av deres personlige historier. Grunnet oppveksten min og mine relasjoner til menneskene fra området var det naturlig for meg å velge Balkan som studieretning på europeiske og amerikanske studier ved Universitetet i Oslo. Denne studieretningen har gitt meg en økt forståelse for regionens historie, kultur, politikk, og språk, noe som igjen har satt de personlige historiene i et større perspektiv.

I 2005/2006 jobbet jeg som prosjektkoordinator for Nansen Dialog Nettverket på Lillehammer. Gjennom jobben møtte jeg ordførere, lærere, leger, journalister, NGO arbeidere og andre fra regionen. Jeg kommuniserte også jevnlig med de ulike norske ambassadene i Zagreb, Sarajevo, Beograd og Skopje, og de lokale NDC (Nansen Dialogue Center) kontorene i Osijek (Kroatia), Prijedor, Sarajevo, Mostar (Bosnia-Hercegovina), Beograd, (Serbia), Podgorica (Montenegro), Mitrovica, Pristina (Kosovo) og Skopje (Makedonia).

I 2009 var jeg så heldig å få et stipend fra det kroatiske utdanningsdepartementet for å studere kroatisk språk ved Universitetet i Zagreb. I tiden framover ble jeg derfor mer opptatt av Kroatia og utfordringene landet stod ovenfor. Det var i denne perioden jeg begynte å interessere meg mer for Vukovar og problemstillingene rundt utdanning i delte samfunn.

I 2010 jobbet jeg som praktikant på den norske ambassaden i Zagreb der jeg skrev en rapport om utdanningssituasjonen i Vukovar. Gjennom mange intervju og gjennomgang av ulike dokumenter og litteratur hjalp dette meg til å få en bredere forståelse av situasjonens kompleksitet. Deler av denne rapporten er integrert i denne oppgaven.

Oversikt over Nansen Dialog Nettverket i det tidligere Jugoslavia:

1.2 Tema og problemstillinger

1.2.1 Utdanning i delte samfunn

Skolen er en av samfunnets viktigste institusjoner, og har særlig stor påvirkning på barn i vekst. Skolen er også en av samfunnets viktigste sosialiseringarenaer, og er en institusjon som har betydelig makt for verdigrunnlaget som skapes blant barn og unge. Dette er igjen med på å påvirke samfunnet forøvrig.

Spesielt grunnlaget for forståelse av andre folkegrupper legges ofte i hjem og skole. Det er derfor svært viktig for at demokratier i multietniske samfunn skal fungere, at folk har en god forståelse av hverandres kulturbakgrunn.

Mange land har utviklet seg fra å være mer homogene nasjonalstater til å bli multietniske flerkulturelle samfunn, og utdanning har i denne sammenhengen fått et økt fokus de siste årene. Hvordan vi velger å inkludere og integrere minoritetsgrupper gjennom utdanning er i økende grad en problemstilling mange jobber med. Selv i Oslo er segregering/integrering i skolen i ferd med å bli et viktig debatttema.

På begynnelsen av 1990-tallet valgte republikkene i det tidligere Jugoslavia å løsrive seg. Dette resulterte i opprettelsen av nye og mer homogene nasjonalstater enn hva Jugoslavia selv hadde vært. De stod imidlertid overfor mange av de samme utfordringene som resten av Europa da de nye statene inkluderte store minoritetsgrupper. Konsekvensen av krigene som fulgte i kjølvannet av oppløsningen var mange samfunn splittet langs etniske og politiske skillelinjer. Segregering i skolen fremstod derfor som en naturlig konsekvens av konfliktene som hadde utspilt seg.

Segregering i skolen fører til at skolen som institusjon ikke lenger fungerer som en naturlig sosialiseringarena men heller som en arena der fiendebildene lever videre og potensielt kan gi konflikten nytt liv. Segregeringen fører til at barna står igjen med få eller ingen naturlige møteplasser, noe som resulterer i at kontakten mellom de ulike etniske gruppene blir redusert til det minimale. Ikke bare er den minimale kontakten faretruende i den forstand at den fratruer barn muligheten til å få nyansert fiendebildet, men det gjør også den sosiale gjenoppbyggingen etter krig og konflikt langt mer

tidkrevende og vanskelig. En mer integrert utdanning blir derfor ekstra viktig i områder der folkegruppene har levd i sterk konflikt med hverandre over lengre tid.

Vukovar,¹ Kroatia har siden 1995 operert med segregerte skoler med etniske rene klasser for kroater og serbere. I Makedonia ble mange av skolene delt inn i makedonske og albanske skoler etter konflikten i 2001 (Čorkalo & Ajduković 2008). Segregerte skoler og konflikten rundt undervisning og språk er også sterkt tilstede i Bosnia-Hercegovina, Sør-Serbia, Kosovo, og Makedonia. I Bosnia-Hercegovina alene er det 52 skoler i systemet ”Two Schools under One Roof”.²

Det er mulig å forstå at segregering i skolen sees på som den beste og kanskje eneste umiddelbare utvei etter en voldelig konflikt. Hovedmålet er da å unngå nye konflikter i et samfunn preget av interetniske spenninger. Det som derimot er vanskeligere å begripe er de manglende initiativ fra beslutningstakere til å se på alternative løsninger og fornyelse av skolepolitikken i disse områdene over tid (Čorkalo & Ajduković 2012: 83). Det finnes i dag få eller ingen aktører som i dag jobber aktivt for å etablere integrerte skoler i praksis.

1.2.2 Det internasjonale samfunnets rolle

Både Kroatia og Makedonia ble medlemsland av FN raskt etter at de ble anerkjent som uavhengige stater i henholdsvis 1991 og 1993. I likhet med Norge og en rekke andre land har de begge ratifisert FNs barnekonvensjon³ der artikkel 29 viser til at utdanningen skal ta sikte på følgende:

¹ Vukovar er en by i Øst-Slavonia med 31.670 innbyggere registrert ved folketellingen i 2001 (Croatian Bureau of Statistics 2010). Vukovar er for mange kjent som byen som ble beleiret av jugoslaviske militærstyrker og serbiske paramilitære under krigen i Kroatia på 1990-tallet.

² ”Two Schools under One Roof» viser til det segregerte skolesystemet der barn går på samme skole, men der gruppene er delt inn i etnisk rene klasser, og bruker ulike innganger. Ofte skjer undervisningen i to ulike skift. Systemet er mest utbredt i Bosnia & Hercegovina. Våren 2012 vedtok tingretten i Mostar å forby dette systemet i Stolac og Čapljina (<http://iwpr.net/report-news/bosnian-court-rules-against-segregated-schools>).

³ FNs barnekonvensjon ble vedtatt i 1989 og skal anerkjenne og respektere barns grunnleggende rettigheter til liv, utvikling beskyttelse og deltakelse. Konvensjonen har siden den ble utarbeidet blitt ratifisert av 193 land. (FN-sambandet 2009)

Å utvikle respekt for barnets foreldre, dets egen kulturelle identitet, språk og verdier, for de nasjonale verdier i det land barnet bor, landet hvor han eller hun eventuelt kommer fra og for kulturer som er forskjellige fra barnets egen kultur, d) å forberede barnet til et ansvarlig liv i et fritt samfunn i en ånd av forståelse, fred, toleranse, likestilling mellom kjønnene og vennskap mellom alle folkeslag, etniske, nasjonale og religiøse grupper og personer som tilhører urbefolkningen.” (FN-sambandet 2009).

I 2000 forsøkte The World Education Forum⁴ å understreke betydningen av utdanning og de respektive medlemslandenes rolle og ansvar i prosessen. FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (UNESCO) er en av forumets største og viktigste partnere. Under konferansen som ble avholdt i Dakar ble ”The Dakar Framework for Action” utarbeidet, der målet blant annet var følgende:

”...that all children, young people and adults have the human right to benefit from an education that will meet their basic learning needs in the best and fullest sense of the term, an education that includes learning to know, to do, to live together and to be”.

For å oppnå dette var det videre viktig at alle medlemsland jobbet mot å nå disse målene:

“...to meet the needs of education systems affected by conflict, natural calamities and instability and conduct educational programs in ways that promote mutual understanding, peace and tolerance, and that help to prevent violence and conflict” (Education World Forum 2000: 8-9).

Til tross for et økt internasjonalt fokus rundt utdanning og skolers rolle i postkonfliktområder tenderer internasjonal fredsbygging ofte å fokusere på institusjonsbygging på et nasjonalt nivå, slik som reform av rettsvesenet, og kapasitetsbygging i den offentlige administrasjon.

Også blant samfunnsforskere har fokuset hovedsakelig vært mer rettet mot samfunnets makronivå. Osamu Ieda (sitert i Djurić 2006) fremhever dette i boken ”The Emerging Local Government in Eastern Europe and Russia: Historical and Post-communist Developments”: *...an overestimation of macro aspects of post-communist*

⁴ World Education Forum er sammensatt av ulike underorganisasjoner i FN samt Verdensbanken. I fellesskap samlet de hundrevis av internasjonale og nasjonale aktører fra 180 medlemsland i Dakar 2000 for å diskutere og finne fram til hvordan de på best mulig måte kan organisere utdanning for barn, i ulike samfunn og under ulike samfunnsforhold. (Education World Forum 2000)

democratic transitions became a general tendency among social scientists while the micro level transitional effects received less attention” (Djurić 2006).

I tillegg til at det har vært et stort fokus på samfunnets makronivå i gjenoppbyggingsfasen etter krig og konflikt tenderer mange av prosjektene å fokusere på det fysiske og politiske.

There are serious problems with the manner in which reconciliation has been approached by the local and international communities... furthermore, such programs are considered to be “peripheral” that is, far less important than let’s say, programs of physical reconstruction or the programs involving the political process. (Kosić & Tauber 2010: 62).

Resultatene av slike tendenser er at institusjoner som skole og hjem ofte blir nedprioritert i gjenoppbyggingsfasen etter krig, og at relevante og viktige bidragsytere i denne sammenhengen blir tilsidesatt i sentrale beslutningsprosesser. Flere samfunnsforskere ser bekymringsfullt på denne trenden. I artikkelen ”School Voices” (2010: 42) retter Weinstein, Freedman & Hughson søkelyset på nettopp dette.

Rarely heard are the voices of those most affected by these wars and further, that little attention is paid to the integration of education reform into the overall process of societal development....the role of schooling in rebuilding societies has been a side issue...we are concerned that there is little coherence to the process over the long term and further, that school policy and curricular changes are frequently devised in a decontextualized manner.

I det tidligere Jugoslavia har segregerte skoler lenge vært en del av hverdagen. Det er først i de senere år at utdanning i multikulturelle samfunn har fått økt fokus blant forskere og samfunnsvitere. Mange har særlig forsket på de ulike samfunnsmessige konsekvensene av et slikt system, og på hvordan holdninger og verdier påvirkes av et slikt miljø. Samtidig uttrykkes det i økende grad bekymring for det eksisterende skolesystemet og konsekvensene av dette.

En av de ledende forskerne på området i Kroatia har gjennom sitt feltarbeid i Vukovar (Čorkalo & Ajduković 2012) påvist at dersom det ikke utvikles alternative løsninger til det segregerte skolesystemet vil faren for at de polariserte holdningene vedvarer øke. Faren for fremtidig konflikt er derfor også tilstede.

Andre forskere som Freedman og Abazović (2006: 70) uttrykker sin bekymring på denne måten:

...We think that the schools in Mostar and Vukovar will have to be integrated at some point in the near future, to give the youth an opportunity to get to know and learn about people across

national lines. But integration, too, will need to be accompanied by programs that will support both the youth and the adults in managing the transition.

Flere av statene i det tidligere Jugoslavia slites imidlertid i dag mellom ønsket å bygge en enhetlig stat og samtidig skulle ta vare på minoriteters rettigheter, et tema som har fått økt fokus etter oppløsningen av Jugoslavia.

Det er derfor enda viktigere å kunne se på alternative løsninger til dagens skolesystem, hvilke metoder som må tas i bruk, og hvordan man best kan tilrettelegge for at slike alternativ kan bli akseptert og godtatt av de ulike involverte parter, særlig da med tanke på minoritetene.

1.2.3 Ikke statlige organisasjoner (NGO) og lokale aktører

Etter kommunismens fall og oppløsningen av det tidligere Jugoslavia så vi en sterk fremvekst av ulike NGOer og lokale aktører. Disse måtte i mange post-konflikt områder overta deler av statens tradisjonelle rolle og oppgaver, særlig i felten (Ulleberg, I. 2009: 8).

Problemet ligger i at mange av disse NGOene utfører prosjekt som er tidsbegrenset og klarer derfor i mange tilfeller ikke å oppnå de tiltenkte resultater. I en studie gjort av Kosić & Tauber (2010: 62) blir problemstillingen videre utdypet:

Unfortunately, with very few exceptions, virtually all programs financed by governments and external funders last for a period of a maximum of two years. In light of the depth of the problems and the degree of complexity of the process involved, these programs seem to be far too short to accomplish their goals.

Da mange av NGOene har tidsbegrensede prosjekter blir det også vanskelig å oppnå den grad av tillit som er høyst nødvendig for å oppnå nevneverdige resultater. Mange av disse NGOene opplever dermed skepsis fra lokalbefolkningen og blir ofte stemplet som agenter for enten den ene eller den andre etniske gruppen. Kosić & Tauber (2010) hevder imidlertid at det finnes noen få unntak i denne sammenhengen og at et av disse er arbeidet som utføres av det lokale NDC kontoret i Kroatia.

Da det ikke finnes mange aktører i dag som jobber for integrerte skoleløsninger i Kroatia og Makedonia blir det desto viktigere å se nærmere på de som faktisk gjør det, og hvordan de arbeider for å nå sine mål.

1.2.4 Unntaket fra regelen – Nansen Dialogue Center (NDC)

Nansen Dialog Nettverket på Balkan arbeider for mer integrerte samfunn med interetnisk dialog som verktøy. Ikke bare er de et unntak fra regelen i den forstand at de har unngått å bli kategorisert lokalt i forhold til etnisitet, men de er iblant få som jobber spesielt med skoleintegrering, med det mål om å være langtidsengasjerte i området. Dette arbeidet har hatt nasjonale konsekvenser for utdanningspolitikken i Makedonia, mens det har møtt større motstand og ennå ikke direkte påvirket utdanningspolitikken i Kroatia.

Det finnes i dag flere skoler i Makedonia som praktiserer tospråklig integrert utdanning. På den andre siden har det hittil ikke har vært mulig å opprette en ny og integrert fellesskole for de etniske gruppene i Vukovar.

Denne oppgaven tar utgangspunkt i NDC Osijek⁵ sitt arbeid for integrert utdanning i Vukovar, Kroatia og i NDC Skopje sitt arbeid i Jegunovce,⁶ Makedonia.

Ideen bak oppgaven har vært å forsøke å finne plausible forklaringer på hvorfor de to organisasjonene, med relativ lik bakgrunn og filosofi, har hatt så forskjellig gjennomslagskraft i sine respektive områdene.

Min erfaring er at mange forklarer dette med at krigen i Kroatia var langt mer voldelig og over et lengre tidsrom enn i Makedonia. Det er det ingen tvil om. Men hvor lenge skal en slik forklaring kunne stå ene og alene? Og hvor lenge skal man kunne forklare samfunnsforhold ut ifra krig, og dermed indirekte eller direkte legitimere et system som blant annet fratar barn de ovennevnte rettigheter? Hvor lenge skal krigen i så fall hindre den videre utviklingen av samfunnet? Hvor mange generasjoner skal/bør vokse opp i et segregert samfunn som følge av en krig de selv aldri tok del i?

⁵ Osijek er en by i Kroatia og den største byen i Øst-Slavonia som er en region i landet. Byen ligger 282 km øst fra hovedstaden Zagreb, ikke langt fra grensen til Ungarn. Osijek ligger ca. 30 km fra byen Vukovar og er hovedsete for NDC Osijek.

⁶ Jegunovce er en by i Makedonia og den største byen i Jegunovce kommune som ligger i Polog-regionen nord-vest i landet. I Jegunovce kommune ble det i 2002 registrert 10.790 innbyggere. Jegunovce ble hardt rammet under den voldelige konflikten mellom den albanske frigjøringshæren og makedonske sikkerhetsstyrker i 2001. Jegunovce er det området NDC Skopje jobber mest i.

Ved å se nærmere på NDCs arbeid for integrert utdanning i disse områdene vil jeg forsøke å utdype denne forklaringstypen, ved å peke på ulike faktorer som er relevante i en slik sammenheng og gi et mer nyansert og detaljert svar på problemstillingen.

For å kunne lykkes i det vil jeg først se nærmere på de to sentrenes arbeidsform, struktur og oppbygging. Finnes det interne årsaker til at NDC Skopje i større grad har lyktes med sitt arbeid i Makedonia?

Oppgaven vil videre se nærmere på de lokale utfordringene i Vukovar og Jegunovce. Hvordan forholder det lokale samfunnet seg til temaet, og hvordan har NDC jobbet for å tilnærme seg ulike lokale grupperinger?

Til slutt ser oppgaven på de nasjonale og internasjonale tilnærmingene til arbeidet. Hvordan har de nasjonale myndighetene forholdt seg til dette temaet, og hvordan har NDC jobbet med nasjonale beslutningstakere? Hvordan forholder det internasjonale samfunnet seg til denne prosessen?

Med andre ord vil oppgaven belyse hvilke faktorer som både vanskeliggjør og forenkler veien mot integrert utdanning i delte samfunn. For å forstå situasjonen er det viktig å se på alle mulige årsaker. Med en slik oversikt vil det bli langt lettere i fremtiden å komme med alternative løsninger.

Fokus vil være å innhente læring og kunnskap om hvilke metoder som er de beste med tanke på å arbeide mot segregerte skoler og for økt integrering under forskjellige typer samfunnsforhold. Oppgaven vil fokusere på lokale utfordringer som i aller høyeste grad må tas i betraktning, se på Kroatias og Makedonias ulike nasjonale tilnærming til temaet, og det internasjonale samfunnets rolle.

1.3 Oppgavens struktur

Denne oppgaven er delt inn i seks kapitler som omfatter flere underkapitler. I dette kapitlet har jeg presentert grunnlaget for valg av tema og problemstilling og gitt en kort oversikt over oppgavens oppbygging. I kapittel 2 ligger hovedfokuset på den metodiske tilnærmingen der de ulike valgene for forskningsdesignet blir presentert og begrunnet. En mindre teoridel som videre blir diskutert i kapittel 4 blir også fremstilt i

kapittel 2. I kapittel 3 gir jeg en historisk innføring slik at man bedre kan forstå dagens situasjon og utgangspunktet for oppgaven. I denne delen introduserer jeg NDCs arbeid både i Norge og i det tidligere Jugoslavia, og jeg trekker frem viktige historiske hendelser i Jugoslavia og forklarer hvordan forholdet mellom minoritet/majoritet i Kroatia og Makedonia har utviklet seg fram til i dag. I kapittel 4 vil de empiriske funnene bli presentert i 3 ulike deler. Den første delen tar for seg NDCs internt som senter og hvilke faktorer som skiller de. Videre er lokale utfordringer presentert, for så å avslutningsvis se på hvordan de to landene har forholdt seg til temaet på et nasjonalt nivå, og hvilke rolle det internasjonale samfunnet har spilt. I kapittel 5 er funnene diskutert og satt opp imot teorien fra kap.2. og annet relevant forskningsarbeid vil bli presentert i lys av funnene. Avslutningsvis vil jeg i kapittel 6 kort oppsummere, og reflektere over nye spørsmål.

2. Metodisk tilnærming og teoretisk rammeverk

2.1 Introduksjon

I dette kapitlet skal jeg blant annet forsøke å gjøre meg noen metodiske refleksjoner, ved å presentere mitt arbeid og den metodiske prosessen som har funnet sted. Jeg vil vurdere og gjøre rede for mine forberedelser, intervjuobjekter, utforming av intervjuguide, transkribering, analysefase, forskerrollen og oppgavens reliabilitet og validitet. Jeg vil også fortløpende forsøke å vurdere og reflektere over de ulike valgene jeg har måttet ta i denne fasen. Det teoretiske rammeverket for oppgaven vil så bli presentert i en teoridel mot slutten av kapitlet. Her skal jeg presentere det teoretiske rammeverket for oppgaven som videre blir diskutert sammen med de empiriske funnene i kapittel 5.

2.1.1 Metode

Målet for forskningen og for denne masteroppgaven har vært å komme fram til årsaker og faktorer som har vært avgjørende i utviklingen av NDCs arbeid mot en mer inkluderende og integrert utdanning i Kroatia og i Makedonia. Fordi jeg på forhånd hadde god kjennskap til NDC og deres arbeid visste jeg at de er en av de ledende aktørene på integrert utdanning i området. Jeg syntes derfor det virket spennende å se nærmere på utviklingen av arbeidet i de to landene. Den metodiske tilnærmingen har vært kvalitativ. Jeg har her fokusert på faktorer både internt i organisasjonen/kontoret, men også sett både historiske, kulturelle og politiske faktorer. Studiet har tatt utgangspunkt i semistrukturerte kvalitative forskningsintervju av ansatte og lærere knyttet til de lokale NDC kontorene som til sammen utgjorde 12 informanter.

2.1.2 Kvalitativ metode

Et viktig formål med kvalitative studier er å oppnå en forståelse av sosiale fenomener på bakgrunn av fyldige data om personer og situasjoner, og kan være rettet mot en målsetting om å forstå virkeligheten slik den oppfattes av de personene som forskeren studerer (Thagaard 1998: 11).

Jeg valgte en kvalitativ tilnærming og kvalitative intervju som datagrunnlag fordi jeg ønsket å få en dypere forståelse av arbeidet for integrert utdanning i de to landene ved å snakke med ledene aktører innenfor feltet. Ved å se på hvilke faktorer og årsaker som har påvirket deres arbeid, ville det bli lettere å forstå hvorfor de to sentrene har utviklet seg i forskjellige retninger. Oppgaven har derfor blitt en case studie av to analyseenheter gjennom kvalitative intervju.

Kvalitativ forskning kan enten være induktiv, det vil si at teorien utvikles på grunnlag av empiriske studier. Den kan også være deduktiv, det vil si at teorien testes i forhold til datamaterialet eller tar utgangspunkt i hypoteser. Utgangspunktet for denne oppgaven var først og fremst induktiv da den tok utgangspunkt i empirien, og problemstillingen ble heller ikke formet ut ifra presise oppfatninger om et fenomen uttrykt i form av en teori.

Samtidig har oppgaveprosessen tatt en mer deduktiv form da de empiriske funnene har blitt fortolket og satt i en mer teoretisk sammenheng med ulike forskningsarbeid som teoretisk rammeverk. Oppgaven har derfor innslag av begge tilnærminger, som i metodelitteraturen kalles abduksjon. Etablert teori representerer det teoretiske rammeverket for oppgaven som gir ideer til analysen, og dataene tolkes i lys av den teorien som oppgaven baserer seg på.

Det er derfor her et samspill mellom teori og empiri (Thagaard 1998: 174-178).

Ut fra målsettingen om å oppnå forståelse for de personene som studeres, har fortolkning en sentral plass innenfor kvalitative metoder. (Thagaard 1998: 13) Oppgavens perspektiv føyer seg inn i det hermeneutiske perspektivet der forskeren tolker, oversetter, tydeliggjør, klargjør og forklarer. Hermeneutikk er en tolkningslære som bygger på at all forståelse er deler av en helhet som forutsetter en forforståelse,

og at mening skapes, framtrer og forstås i en sammenheng eller kontekst. (Widerberg 2001)

I denne oppgaven har jeg ikke forsøkt å komme fram til en helhetlig og objektiv sannhet, men heller forsøkt å forstå informantene, og hvordan de selv oppfatter situasjonen. Virkelighetsforståelsen blir dermed konstruert innenfor en gitt kontekst. Jeg ønsker å forstå virkeligheten slik den oppfattes av de personene jeg studerer. Datakilden og relasjonen til forskeren påvirker på langt vei hva slags data forskeren får, og jeg som forsker tar med meg min forforståelse inn i den konteksten. Jeg fortolker dermed dataene også ut ifra mine egne oppfatninger i forsøket på å danne meg det helhetlige bilde av informantenes perspektiv.

De to analyseenhetene har i utgangspunktet flere likhetstrekk, og da jeg på mange måter søker å forstå forskjellen dem imellom bærer oppgave i stor grad preg av komparativ forskning. Her har jeg tatt i bruk forskjellsmetoden som baserer seg på å en sammenlikning av enheter som er mest mulig like for så å finne fram til de avgjørende forskjellene. En innvending mot forskjellsmetoden er at det ikke nødvendigvis er slik at for eksempel NDC Osijek og NDC Skopje er to helt like analyse på alle områder. De er like, men de er også svært forskjellige. Dette åpner for at alternative forklaringer aldri kan utelukkes (Kjelstadli 1988: 438; Ringdal 2001: 180).

Det finnes mange faglitterære artikler og studier gjort av temaet integrert/segregert utdanning, og mange har brukt Vukovar som forskningsobjekt. Denne byen ble særlig kjent etter krigen på 1990-tallet, noe som preger store deler av de ulike forskningsbidragene. Det finnes ulike fagbøker og forskning som relateres direkte til krigen, dens årsaker og utfall. Byen har også blitt sentral i debatten om delte samfunn da dette var en av krigens konsekvenser. Kroatisk forfattere er ikke like synlige i debatten, men Dinka Corkalo Biruski og Dejan Ajdukovic ved Universitet i Zagreb har siden krigen jobbet mye med å forske på krigens psykologiske ettervirkninger og holdninger blant den serbiske og den kroatiske befolkningen i Vukovar. Disse forskningsresultatene er viktige bidrag til den kroatiske litteraturen om Vukovar og om menneskene som bor der. Oppgavens teoretiske utgangspunkt tar for seg deler av dette forskningsarbeidet, og det vil derfor bli mer fullstendig og detaljert presentert senere i oppgaven.

Dragutin Babić har også bidratt til forskningen på området gjennom kvalitative undersøkelser i Øst-Slavonia. Han har i boken ”Suživot Hrvata i Srba u Slavoniji” (Coexistence among Croats and Serbs in Slavonia) fokusert på gjenoppbygging av samfunn etter krig, og hva dette innebærer. Som mange andre konkluderer Babić i boken med at Vukovar trenger mer tid.

Til tross for faglig interesse for Vukovar har få har stilt spørsmål rundt hva det er som påvirker og er avgjørende i NGOers arbeid for å få gjennomslag i lokalsamfunnet og blant de nasjonale styresmaktene i Kroatia.

I Makedonia er integrert utdanning av større prioritet ikke bare nasjonalt, men også for det internasjonale samfunnet. Siden NDC Skopje startet prosjektet i 2005 har blant andre OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe) i stor grad engasjert seg i arbeidet for integrert utdanning, og vært aktive i å forsøke å få dette inn i en mer formell utdanningspolitikk i landet. Foruten de store og internasjonale organisasjonene har NDC Skopje selv bidratt til store deler av litteraturen som omhandler integrert utdanning i Makedonia. Samtidig ønsker flere nasjonale og internasjonale forskere i økende grad å studere fenomenet. Blant annet har Kelly Ryan og Ann Kelleher fra Pacific Lutheran University skrevet om NDC Skopje og hvordan de jobber med fredsbygging gjennom dialog. Ved samme universitet har Amanda Feller og Kelly Ryan skrevet om ”The Efficacy of Dialogue”,⁷ også med utgangspunkt i NDC Skopje og deres arbeid.

NORDEM⁸ (Norwegian Resource Bank for Democracy and Human Rights), og Chr. Michelsens Institutt⁹ i Bergen har blant andre evaluert arbeidet til Nansen Dialog Nettverket i sin helhet.

Det er imidlertid få eller ingen som har forsket på Kroatia og Makedonia i den sammenheng det er forsøkt på i denne oppgaven. Det er mange eksempler på at

⁷ Artikkelen kan lastes ned på: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/crq.21049/abstract>

⁸ Evalueringen av Nansen Dialog Nettverket, NORDEM:
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan016128.pdf>

⁹ Evaluering av Nansen Dialog Nettverket, Chr.Michelsens Institutt:
<http://www.cmi.no/publications/publication/?3339=keep-on-talking-review-of-the-nansen-dialogue>

situasjonen i Jegunovce, og særlig Vukovar blir fremstilt og fokusert på, men det finnes færre bidrag som forsøker å forklare hvilke faktorer som ligger til grunn og hvilke krefter som påvirker denne typen arbeid for integrert utdanning.

Først og fremst vil denne oppgaven være nyttig for de lokale kontorene som er utgangspunktet for denne oppgaven. Forhåpentligvis har oppgaven klart å løfte fram elementer og sette de i en sammenheng det kan være vanskelig å gjøre fra et ”grasrotperspektiv”. Oppgaven kan derfor være et viktig bidrag til de lokale kontorene og deres videre arbeid. Samtidig kan oppgaven være nyttig også for andre aktører som arbeider i liknende områder og med liknende problemstillinger. Det er mye som er tid og stedbundet i denne oppgaven, men i oppgaven trekkes det frem faktorer som også kan forstås på et mer generelt grunnlag. Oppgaven kan derfor være nyttig også for andre aktører som jobber for integrert utdanning i delte samfunn og fungerer som et bidrag til forskningen på feltet og videreutviklingen av denne.

2.1.3 Forberedelser

Første fase i et forskningsprosjekt innebærer å utforme problemstillingen og utarbeide en plan for hvordan undersøkelsen skal legges opp (Thagaard 1998:46)

Jeg brukte lang tid på å komme fram til hva det var jeg ville undersøke og hvordan jeg ønsket å undersøke det aktuelle temaet. Jeg var innom ulike temaer, metoder og tilnærminger. Jeg kom imidlertid stadig tilbake til det samme spørsmålet: Hvorfor er det slik at NDC Skopje har klart å få til en integrert utdanning i deler av Makedonia mens det fortsatt viser seg for NDC Osijek å være så vanskelig i Vukovar?

”Krigen i Kroatia var langt mer brutal og omfattende enn i Makedonia” er ofte argumentet som trekkes fram i søk etter svar på et slikt spørsmål. Denne oppgaven har til hensikt å søke dypere og mer detaljert for å finne et mer nyansert og helhetlig svar.

I søken på et slikt svar ønsket jeg i utgangspunktet et stort og bredt informantutvalg med blant annet foreldre og lokalpolitikere for å få en mer helhetlig oversikt over situasjonene. Kvalitative studier innebærer ofte å studere et miljø i sin helhet, med alle dets konkrete nyanser. (Repstad 2004: 17)

Jeg innså imidlertid fort at mine ambisjoner var for store, og at jeg både i forhold til tid og økonomi måtte finne et mindre utvalg. Det kunne raskt også ha blitt for mye data å prosessere, og ikke minst flette inn i en og samme oppgave. Som Thagaard (1998: 48) understreker er det ofte en tendens at forskere utformer for omfattende problemstillinger og at undersøkelsen legges opp mer ambisiøst enn det som er praktisk gjennomførbart innenfor rammen av et enkelt prosjekt.

Det ble derfor nødvendig å redusere antall informanter. Da informantene velges ut på en måte som er hensiktsmessig i forhold til problemstillingen (Thagaard 1998: 51), ble det naturlig å holde seg til de ansatte ved NDC og noen få lærere tilknyttet sentrene.

2.1.4 Informantene

Informantene ble valgt ut på grunnlag av relevans til problemstillingen. Ifølge Repstad (2004) er utvalgsprinsippet at de som intervjues bør være mest mulig ulike. Til tross for at jeg har intervjuet flere innenfor en og samme organisasjon har de alle ulike meninger, kunnskap, holdninger og erfaringer som vil være med på å belyse oppgavens problemstilling og gi oppgaven mer dybde.

Det finnes ikke noe standardsvar på hvor mange intervjuer en kvalitativ undersøkelse må ha. Det må avgjøres skjønnsmessig i hvert tilfelle. (Repstad 2004)

Det var avgjørende å intervju de ansatte i sentrene som kunne gi meg mest relevant informasjon om problemstillingen og det falt seg derfor naturlig å intervju de ansatte ved sentrene som har jobbet mest intenst med arbeidet for integrert utdanning de siste årene. I praktisk forskning vil en av og til være avhengig av hjelp fra sentrale informanter, for eksempel ledere, til å plukke ut svarpersoner som skal intervjues. (Repstad 2004: 81) Jeg tok derfor kontakt med prosjektlederne på hvert senter for å få hjelp til å finne ut av hvem som kunne være aktuelle informanter. I og med at jeg allerede hadde et godt etablert forhold til flere av de ansatte ved de lokale sentrene var det ikke vanskelig å komme fram til ulike intervjuobjekt. De foreslo begge seg selv og de andre ved senteret som har vært mest involvert i arbeidet. Det skulle vise seg at det var 4 ansatte på senteret i Osijek som har jobbet kontinuerlig med dette prosjektet i mange år, og jeg bestemte meg derfor for å begrense intervjuene også til 4 ansatte fra

Skopje for å skape balanse i utvalget. Valget av informanter skjedde dermed etter ”snøballprinsippet”, som karakteriseres av at informanter introduserer forskeren for nye informanter. Ulempen her ligger jo i at de kan anbefale informanter de selv kjenner seg igjen i (Repstad 1998: 57) og som dermed er ”sikre” kandidater til å representere organisasjonen utad. På den andre siden var ikke valgmulighetene så store da kontorene er relativt små med få ansatte.

De 8 ansatte ved sentrene utgjorde hovedgruppen av informanter. I tillegg valgte jeg å ta med 2 lærere fra hvert sted som gjennom lang tid har samarbeidet med sentrene. Som ”utenforstående” var tanken at de kunne bidra til å få fram faktorer som det ville være vanskelig for de ansatte å belyse. De ansatte kan gi meg mye informasjon og forståelse for arbeidet og den lokale konteksten, men det var viktig å snakke med lærerne for å få belyst senterets arbeid utenfra. Til sammen ble det altså 12 informanter, 6 fra hvert land.

Opgavens utgangspunkt tilsier at det er viktig å få frem så mange sider av saken som mulig og det var derfor et bevisst valg å få så likt informantutvalg som mulig med tanke på etnisk tilhørighet. I Makedonia intervjuet jeg derfor 2 makedonere, og 2 albanere fra senteret, og en albansk og en makedonsk lærer. I Osijek var dette imidlertid ikke like lett da senteret består av kun en serber og 3 kroater. I Osijek ble derfor utvalget deretter, men jeg lyktes i å intervjuer en serbisk og en kroatisk lærer.

2.1.5 Intervjuguide

Etter å ha lest meg opp både på senternes arbeid og området de jobber i startet jeg arbeidet med å utforme intervjuguider.

Den mest brukte fremgangsmåten i kvalitative intervjuer karakteriseres i følge Thagaard (1998: 81) av en delvis strukturert tilnærming. Her er temaene fastlagt på forhånd, mens rekkefølgen bestemmes underveis. Det foregår med andre ord ikke noen strukturert utspørring som er det typiske opplegget i forbindelse med kvantitative data (Grønmo 2007: 119). Ved å følge delvis strukturert tilnærming er det dermed temaene som er i fokus og informantens fortelling kan følges opp til en større grad og ikke minst gi innblikk i temaer som ikke er tenkt ut på forhånd, men som kan

vise seg å være viktige for oppgaven. Det er i mitt tilfelle de ansattes oppfatninger av arbeidet som er relevant, og det ble derfor mest hensiktsmessig å følge denne tilnærmingen.

Jeg lagde i utgangspunktet en todelt intervjuguide hvor den ene delen inneholdt temaer som gikk mer på det profesjonelle og formelle med arbeidet, mens den andre delen var mer personlig og gikk mer på informantenes intime tanker og erfaringer. Intervjuguiden ble dermed lagt opp slik at de mer enkle og pragmatiske temaene og spørsmålene kom i begynnelsen for så å komme til mer kompliserte spørsmål etter hvert. Det ligger også i metodens fleksibilitet at intervjuguiden ofte kan og bør justeres i et prosjekt. Det kan være aktuelt å justere den etter hvem en snakker med da ikke alle har like forutsetninger for å gi informasjon om det samme (Repstad 2007: 79). I mitt tilfelle var det helt klart at jeg måtte justere intervjuguiden ut i fra hvem jeg snakket med, da både lærerne og de ansatte hadde ulike forutsetninger da særlig med tanke på at noen av temaene var posisjons og stedsdefinert. (Se appendiks)

2.1.6 Innsamling av data

Etter å ha kontaktet de ulike sentrene fikk jeg rask og positiv respons på min forespørsel om å foreta de planlagte intervjuene. For meg var det egentlig aldri noe annet valg enn å reise til området selv og foreta personlige intervju for å oppleve informanten i sin naturlige sosiale kontekst. Slik kunne jeg også sikre meg de ikke-verbale ytringene, og blant annet stemmeleie. Dette er ikke mulig dersom jeg for eksempel hadde valgt å utføre intervjuene skriftlig.

De første intervjuene foregikk i Osijek på kontoret til NDC og enkelte på lokale kafeer i nærområdet grunnet plassmangel. I Makedonia foregikk intervjuene av de ansatte på kontoret, mens lærerne ble intervjuet på skolen de underviser på.

Jeg hadde ikke lang erfaring med det å intervjuer, og jeg kunne derfor ikke vite hvor lett eller vanskelig det skulle bli å få meg seg de viktigste elementene av intervjuet. Jeg bestemte meg derfor for å gjøre opptak av det første intervjuet for å se hvordan det fungerte. I ettertid er jeg veldig takknemlig for denne avgjørelsen da jeg ser at det var en stor fordel for min del å ha datamaterialet bevart på lydbånd. Det er heller

ingen hemmelighet at ved å gjøre opptak av intervjuene får du langt flere sjanser til å fokusere på informantens reaksjoner (Thagaard 1998: 90).

I metodelitteraturen nevnes det at det å ha båndopptaker kan føre til ulemper underveis i undersøkelsessituasjonen. Blant annet kan intervjuet få et formelt preg, og det kan derfor være en hindring for informanten og ikke minst påvirke informantens svar. I mitt tilfelle brukte jeg ikke en standard båndopptaker, men et program på dataen.¹⁰ Etter at opptaket hadde startet ble skjermen delvis lukket og dataen ble satt til side. Jeg er overbevist om at dette var en smart løsning, da jeg unngikk å måtte ha en fysisk båndopptaker liggende på bordet til enhver tid. Dette ga intervjusituasjonen et mer avslappet preg. En annen ulempe som nevnes ved bruk av båndopptaker er det møysommelige arbeidet som ligger i transkriberingen. Jeg var opptatt av å ha muligheten til å bruke sitater i oppgaven, og jeg ville som sagt være sikker på at jeg fikk med meg de viktigste elementene.

Med en positiv erfaring fra det første intervjuet ble dette den gjeldende metoden for intervjugjennomgangen. Jeg var redd for lydnivået på opptakene i og med at det første intervjuet ble utført på en kafe, men i morgentimene er det få gjester og programmet jeg brukte var av høy kvalitet, så det viste seg å være uproblematisk. I tillegg til lydopptak tok jeg notater underveis, og noterte blant annet de ikke-verbale reaksjonene. Etter hvert intervju skrev jeg ned mine egne refleksjoner fra intervjuet, blant annet hva som gikk bra, og ting jeg kunne forsøke å forbedre til neste intervju.

I forkant av hvert intervju presenterte jeg meg selv og hensikten med prosjektet. Alle informantene ble så bedt om å signere en informert samtykkeerklæring.

Alle de ansatte ved senterne behersker svært godt engelsk, men jeg måtte forholde meg til kroatisk da jeg intervjuet en av lærerne. I Makedonia benyttet jeg meg også av tolk da jeg intervjuet den makedonske og den albanske læreren.

Intervjuet på kroatisk ble naturligvis kortere enn de andre da jeg heller ikke behersker kroatisk i like stor grad som engelsk. Tolkeerfaringen var positiv, og jeg satte egentlig pris på de små pausene jeg fikk da informanten svarte på sitt språk. Dette ga meg ekstra tid til å notere og observere.

¹⁰ For å ta lydopptak av intervjuene ved bruk av datamaskinen brukte jeg en programvare som heter RecordPad Sound Recording Software. Programmet er enkelt å laste ned, og har høy lyd kvalitet. Programmet kan lastes ned fra følgende side: <http://www.nch.com.au/recordpad/index.html>

2.1.7 Transkribering og analyse

Det kvalitative datamaterialet bestod i all hovedsak av samtaleopptak og feltnotater. Tidlig i fasen hadde jeg bestemt meg for å transkribere dette materialet i etterkant av intervjuene, og arbeidet ble derfor satt i gang kort tid etter at siste intervju var gjennomført. Det var et svært tidkrevende arbeid som krever en god porsjon av konsentrasjon. Arbeidet hadde på den andre siden stor nytteverdi og var i mitt tilfelle et svært viktig skritt i retning av det videre arbeidet med analysen. Det transkriberte datamaterialet som til slutt utgjorde 261 sider har vært med på å legge grunnlaget for oppgaven, og det muliggjorde bruk av sitater. Kvale (sitert i Holter 1998) hevder at hele analysearbeidet bør være utført under intervjuingen. Holter (1998) påpeker imidlertid at dette ikke alltid er mulig i praksis og at et fremtredende trekk ved den kvalitative forskning er at analysen finner sted gjennom hele forskningsprosessen, også under materialoppbyggingen. Analysen er ikke noe i en eller to faser, den formes for eksempel under intervjuing, materialbehandling og formidling.

Lignende erfaringer ble gjort gjennom arbeidet med denne oppgaven. Gjennom transkriberingsfasen ble det gjort nye og viktige observasjoner og funn av stor verdi for det videre arbeidet. Ikke minst var det interessant å høre informantenes historier og svar på nytt. Det ga rom for videre refleksjon og analyse. Notater ble også gjort under denne prosessen. Særlig påfallende var hvordan informantene til tider endret stemmeleiet. Dette var en av observasjonene som ikke hadde vært mulig å gjøre uten lydopptak, og som kom tydeligere frem i løpet av transkriberingsfasen. Nye tanker og ideer som dukket opp i løpet av transkriberingen ble en integrert del av det videre arbeidet med analysen, noe som også underbygger Holters påstand om at analysearbeidet finner sted gjennom hele forskningsprosessen.

Kategoribasert analyse

Da arbeidet med transkriberingen var ferdig utført satt jeg igjen med et stort datamateriale, og et stort analysearbeid ventet i den neste fasen. Holter (1998) beskriver tre mulige retningslinjer for hvordan et slikt materiale kan analyseres. Arbeidet kan følge tre ulike analyser: en kategoribasert analyse, en diskursanalyse, og

en narrativ analyse. Det er kategoribasert analyse som ligger til grunn for analysen av det innsamlede og nedskrevne datamaterialet i denne oppgaven.

En kategoribasert analyse består i å kategorisere intervjueteksten ut i fra hvilke kategorier som er relevante for problemsstillingen, forskningsspørsmål, og oppgavens teoretiske rammeverk.

Datamaterialet ble gjennomlest flere ganger og delt inn i ulike kategorier og tema fra selve teksten, men også fra den teoretiske forforståelsen. Særlig interessant var det å se på hva som gikk igjen i de ulike utskriftene for å kunne sammenligne ulike utsagn, og som videre kunne settes i sammenheng. Sitater som uttrykte viktige poeng i form av beskrivelser ble også grundig gjennomgått og kategorisert.

Med tanke på det omfattende datamaterialet som dannet grunnlaget for analysen ble den største utfordringen i analysearbeidet å forme et så helhetlig og konkret bilde som mulig gjennom utvalgte sitater. Denne prosessen fikk meg til å tenke om og om igjen over min egen rolle som forsker og mitt eget fortolkningsgrunnlag.

2.1.8 Forskerrollen og troverdighet

Forskningsresultatenes troverdighet og overførbarhet er avhengig av at grunnlaget som kunnskapen hviler på, gjøres eksplisitt. Det innebærer å gjøre rede for fremgangsmåter under datainnsamling, opplegg for analyse, og hvordan resultatene tolkes. (Thagaard 1998:)

I de foregående delkapitlene er det nettopp dette jeg har forsøkt å gjøre ved å redegjøre for forskningssituasjonen som helhet, og relasjonen til informantene. Samtidig har jeg forsøkt å begrunne og reflektere over de valgene jeg har tatt i løpet av denne fasen. Kan imidlertid en annen forsker følge min forskningsprosess og komme fram til samme resultat?

I kvalitativ forskning er forskeren ofte sitt eget forskningsinstrument som bruker sin egen erfaringsbakgrunn i samtalene som styrer datainnsamlingen. Det kan derfor være vanskelig for andre å sette seg inn i fortolkningsprosessen (Johannessen & Tufte & Kristoffersen 2010). Både forsker og forskningsobjekt påvirkes av den situasjonen de er i, og relasjonene dem imellom. Det vil derfor være vanskelig for en forsker å gjennomgå prosessen på akkurat samme måte og komme fram til identiske resultater.

Thagaard (1998: 179) hevder derfor at troverdighet ikke kan anvendes som et kriterium for kvalitativ forskning, ettersom det er basert på et prinsipp om objektivitet. Forskning som forutsetter at forskeren er uavhengig i forhold til informanten er ikke holdbar i studier der mennesker forholder seg til hverandre.

Relasjonen til informantene og informantenes oppfatning av deg som forsker kan skape både nærhet og avstand i en intervjusammenheng, og kan følgelig føre til at ulike forskere får ulike svar.

Det er derfor svært viktig i kvalitative forskningsopplegg å være bevisst på forskerrollen og forskerens posisjon i forhold til de aktuelle informantene med tanke på intervju-effekten.

I mitt tilfelle hadde jeg både et personlig og profesjonelt forhold til 6 av de ansatte som ble intervjuet, mens de resterende 6 hadde jeg ikke møtt før. Gjennom mange år har jeg fulgt utviklingen til senterne og de ansatte, og jeg har ved flere anledninger besøkt Vukovar, Osijek og Skopje. I tillegg har jeg gjennom mitt studieopphold i Kroatia tilegnet meg ganske gode kultur og språkferdigheter.

Thagaard (1998: 91) hevder at når undersøkelsen foregår innenfor et miljø som forskeren kjenner godt i utgangspunktet, reduseres den sosiale avstanden mellom forsker og informant. Pål Repstad skriver i sin bok (2007: 82) at det å kjenne informantene på forhånd også kan være en fordel fordi det kan bli lettere da for informantene å åpne seg. Jeg opprettet fort et tillitsforhold til mine informanter, og jeg opplevde å ha svært åpne og ærlige samtaler. Det kan godt tenkes at dette var mulig nettopp fordi jeg som forsker kjente til deler av utvalget, og hadde en naturlig forståelse for området. På samme tid ble jeg oppfattet som en utenforstående i deres kontekst. Dette er faktorer som bidro til en økt trygghet, åpenhet og fleksibilitet blant informantene.

Det kan imidlertid også foreligge ulemper ved det faktum at forsker kjenner til deler av informantutvalget. Repstad (2007: 83) påpeker at informantenes kjennskap til forskeren kan gjøre dem mer tilbøyelige til å spille opp til forskerens standpunkter.

Det nevnes i metodelitteraturen at forskerens kjønn og posisjon kan påvirke intervjusituasjonen. Jeg kan ikke her si at dette har hatt nevneverdig påvirkning på min oppgave da jeg opplevde at de fleste informantene uavhengig av kjønn og

posisjon var mer eller mindre like åpne og nyanserte i sine beretninger. Det at jeg er en ung kvinnelig student tror jeg hadde flere fordeler enn ulemper, da atmosfæren bar preg av å være avslappet og uhøytidelig.

I sin helhet mener jeg at jeg i posisjon som datter av nettverkets leder har hatt flere fordeler enn ulemper. Jeg har forsøkt å belyse disse fordelene i den foregående teksten. Det er derimot også viktig å belyse at denne posisjonen også kan ha påvirket datamaterialet. Jeg tenker da særlig på at informantene kan ha vært mindre kritiske til lederens rolle og posisjon i senteret i frykt for mulige reaksjoner hos forskeren, eller i frykt for egne posisjoner i senteret. Det bør derfor tas høyde for at informantene i enkelte tilfeller kan ha et ønske om å fokusere mer på de positive sidene ved leders rolle fremfor de negative av hensyn til forskerens nære relasjon til lederen. Lederens rolle utgjør derimot ikke en stor del av intervjuguiden, og det videre datamaterialet men det er like fullt nødvendig å belyse dette. Lederens rolle vil bli grundigere belyst i den empiriske delen av oppgaven.

2.1.9 Bekreftbarhet og overførbarhet

Mens troverdighet er knyttet til fremgangsmåter i undersøkelsen og forskerens relasjon til informantene, er bekræftbarhet knyttet til tolkningen av resultatene.

Å basere seg på empiri medfører som vi har sett paradoksalt nok, men helt logisk, et usikkerhetsmoment i forsøket på å produsere gyldig og sikker kunnskap. (Widerberg 2001) Kvalitative metoder er i motsetning til kvantitative metoder opptatt av det spesielle og særegne. Det er dermed en logisk konsekvens at kvalitativ forskning ofte har et mindre gyldighetsområde enn kvantitativ forskning.

Tolkningen av datamaterialet utvikles i relasjon til forforståelse og egne erfaringer. Som tidligere nevnt har jeg kjennskap til deler av miljøet, og har derfor på mange måter i dette forskningsarbeidet stått med en fot innenfor, og en fot utenfor det miljøet som har blitt studert. På den ene siden hadde jeg mye forkunnskap og erfaring fra området, på den andre siden var flere av informantene ukjente og særlig Makedonia var for meg et mindre kjent område. Dette medfører både fordeler og ulemper. Jeg kan forstå informantens situasjon på en måte som ikke er mulig for en fullstendig

”utenforstående”, men dette kan også føre til at jeg overser viktige nyanser fordi de ikke er i samsvar med mine egne erfaringer.

Ofte er det slik i kvalitativ forskning at resultatet ikke representerer hele virkeligheten, men deler av virkeligheten som forskeren velger å fokusere på. Som nevnt tidligere har ikke målet for denne oppgaven vært å presentere den hele og fulle sannhet, men heller å fokusere på informantenes forståelse av situasjonen og videre sette dette i en sammenheng.

Det er vanskelig å si mye om den eventuelle overføringsverdien av en slik oppgave, og overførbarhet er heller ikke en målsetting i alle kvalitative studier (Thagaard 1998). På den ene siden fokuserer oppgaven på beskrivelser av informantenes situasjon og fremstiller en forståelse som har relevans innenfor den konteksten som forskningen utføres i. Oppgaven er også delvis begrenset både i tid og rom, men på den andre siden mener jeg at det bør være mulig for personer med erfaring fra lignende forskningsarbeid å kjenne seg igjen i deler av de tolkningene som formidles i oppgaven. Gjenkjenning er i følge Thagaard (1998) et tegn på at oppgaven har overføringsverdi.

2.2 Oppgavens teoretiske rammeverk

Denne oppgaven tar utgangspunkt i intervjuene som er beskrevet over. Hovedtyngden i oppgaven ligger dermed i de empiriske funnene av intervjuene og analysen av dette datamaterialet som vil bli presentert i kapittel 4. Det er imidlertid også viktig å belyse enkelte teorier som i denne sammenheng både er relevante og interessante for problemstillingen.

Hoveddelen av det teoretiske rammeverket tar utgangspunkt i ulike forskningsarbeid utført av prof. Dinka Čorkalo Biruski og prof. Dean Ajdukovič.

Begge er utdannet innenfor psykologi og jobber i dag på avdelingen for psykologi på filosofisk fakultet ved Universitet i Zagreb. De bidrar aktivt til forskning på en rekke områder som blant annet omfatter sosial gjenoppbygging i post konfliktområder, sosial identitet, nasjonalisme, og forsoning mellom ulike grupper i konflikt. Både

Čorkalo og Ajduković har publisert forskningsarbeid i en rekke bøker og tidsskrift, ledet en rekke internasjonale forskningsopplegg, og mottatt ulike priser for sitt arbeid. Čorkalo og Ajduković har uten tvil bidratt til utvikling av forskningen rundt disse temaene og anses i dag for å være ledende i Kroatia innen sitt felt.

Sammen har de utført en rekke undersøkelser blant annet i Vukovar, der temaer som forsoning, og gjenoppbygging av de sosiale relasjonene etter krigen har stått i fokus (Čorkalo-Biruski 2012, Ajduković 2012).

Det er særlig forskningen og undersøkelsene gjort i Vukovar som her er relevant, og som i denne delen av oppgaven vil bli grundigere presentert.

Som en del av en større forskningsprosess har Čorkalo og Ajduković utviklet en teori som i form av en modell stiller ulike krav til arbeidet for "social reconstruction" i post konfliktområder.

Mange forfattere og samfunnsforskere vil hevde at det er en forsoningsprosess som finner sted i post konfliktområder. Čorkalo og Ajduković velger å bruke begrepet "social reconstruction" fordi de ser på en slik prosess som noe mer enn kun gjenoppbygging av de sosiale relasjonene (Ajduković sitert i Čorkalo 2012: 339) definerer begrepet på følgende måte:

...a process within the community which brings its damaged social functioning to a normal level of interpersonal and group relations, and renews the social fabric of the affected community. Moreover, social reconstruction processes are not related only to those happening within the community; the processes around the community are also vital for its social repair.

Čorkalo og Ajduković utdyper dette (2008b) der forsoning forklares som en prosess mellom to individer, gjerne offer og forbryter der tilgivelse er i sentrum. Det er dermed en prosess som finner sted på individnivå. "Social reconstruction" ses derimot på som en prosess også på et mer kollektivt nivå og som involverer langt flere deler og lag av samfunnet.

Modellen er presentert i ulike fagartikler både av Čorkalo og Ajduković og varierer noe ut ifra forfatter og tid. Utgangspunktet er imidlertid det samme, en modell som forklarer "social reconstruction" prosessen ut ifra 3-4 ulike trinn. Modellens ulike trinn innebærer et individuelt psykologisk nivå, sosialt og samfunnsmessig nivå, og et mer strukturelt og statlig nivå.

Den første, og den viktigste delen av modellen er ifølge Čorkalo og Ajduković (2008b) den som omhandler det individuelle og psykologiske aspektet. Med dette menes en slags emosjonell og kognitiv bearbeidelse av traumer og av ulike tap etter krig. Etter krig er ofte gruppene adskilt, og de interetniske relasjonene er ofte tynget av stereotyper, mistillit og en sterk inndeling av ”vi” og ”dem”. Det første trinnet i modellen av en sosial gjenoppbyggingsprosess må derfor skje gjennom en gradvis tilnærming til hverandre slik at en gjenoppbygging av de svekkede relasjonene i samfunnet muliggjøres.

The model claims that unless people are able (and helped if necessary) to recover from suffering and integrate their traumatic experiences, they will not become able to move on with their lives nor to re-establish relations with community members from the ethnic out-group. (Čorkalo & Ajduković 2008a: 339)

I trinn 2 vil prosessen fokusere mer på det å skape et fellesskap blant de involverte gruppene i det berørte området. I denne fasen må fellesskapet på nytt og aktivt gjenskapes. Tilliten mellom gruppene må gjenreises og bevisstheten må økes rundt hva som er til fellesskapets beste. I en slik prosess er målet å få gruppene til å kjenne på en følelse av fellesskap på tvers av skillelinjene slik at de er motivert til å ta på seg ansvaret som kreves for å jobbe og påvirke fellesskapet til det beste for de involverte parter. En følelse av fellesskap kommer ofte i det begge gruppene anerkjenner avhengigheten av hverandre i det videre utviklingsarbeidet. Eksempler på dette kan være å definere og synliggjøre i fellesskap hverandres behov og sammen komme frem til felles og gjensidige interesser. Slik kan nye nettverk etableres og samarbeidet kan fra dette videre utvikle seg. Čorkalo (2012: 13) utdyper dette ved å forklare metoden for work-shops som hun var med på å planlegge og gjennomføre i Vukovar i 2002:

In the form of two three day workshops we help them to understand the dynamic influence of loss and trauma on the community, we work with them on their skills for a constructive conflict resolution, and we help them to plan an appropriate social action aimed at instigating community change that was of interest to all the parties involved.

Trinn 3 er blant annet en videreføring av de to foregående trinnene, og en videre utvikling av samfunnet i sin helhet. Trinn 3 retter seg mot et samfunnsnivå og fokuserer på å styrke det sivile samfunnets engasjement, og utvikle normer blant annet basert på toleranse, respekt for likhet, og ikke voldelig kommunikasjon. Følelsen av å tilhøre et nytt fellesskap vil i denne fasen styrkes og samarbeidet

mellom de ulike sosiale gruppene vil videre utvikles. I denne fasen vil det også ikke bare fokuseres på tillit mellom gruppene men også på å styrke tilliten til lokale institusjoner. Målet er å skape et så stabilt og funksjonelt samfunn som mulig der innbyggerne har en følelse av trygghet og fellesskap.

The third parallel track emphasized the need to empower individuals and groups to become more proactive in finding alternatives that increase the likelihood of improved quality of life wellbeing, safety and normal social function of the community. Since the people feel disempowered after prolonged personal and collective suffering, increasing the sense of self-efficacy, and the role of active social agents, is important. (Čorkalo & Ajduković 2008a: 339)

Det fjerde og siste trinnet i modellen fokuserer mer på et strukturelt og statlig nivå. Det er også viktig at staten i denne prosessen tar ansvar for sin rolle i en slik prosess. Det er statens oppgave å bidra til at det normative rammeverket for de sosiale endringene utvikles. Samtidig er det opp til staten å hele tiden passe på at de ulike gruppene rettigheter er og blir ivaretatt, da særlig med tanke på minoriteters rettigheter. Dersom staten ikke har en funksjonell statsadministrasjon blir det vanskeligere for lokalsamfunn å skape langtidsendringer. Trinn 4 er et like viktig ledd som de andre, og danner de fundamentale prinsippene for utviklingen av et fredfullt og stabilt samfunn (Čorkalo 2012).

For at modellen og prosessen skal kunne ha fullverdig gjennomslagskraft tar den utgangspunkt i at alle de 4 trinnene parallelt er tilstedeværende, og at det jobbes parallelt med disse på alle nivåer.

Čorkalo understreker at samfunn som er i en demokratiseringsprosess der multikulturalisme, toleranse, og forsoning er viktige forutsetninger ofte mangler den institusjonelle støtten til å implementere slike prinsipper. Dette resulterer i at utviklingen ofte tar lang tid og er en møysommelig prosess. Samfunn som har gjennomgått etnopolitiske konflikter må derfor jobbe parallelt på de ulike samfunnsnivåene for å oppnå og sikre institusjonell støtte.

We believe that the complex processes in post-conflict societies that bring opposite sides together must follow simultaneously a bottom-up and a top-down approach. This means that reconstructive actions and efforts between individuals and families must be accompanied by actions and the efforts at higher levels of influence, i.e., formal and informal community leaders, group representatives, community activists, and politicians. If the levels of influence are not connected and interwoven, attempts at a certain level will remain at that level, and cannot bring about real social change. (Corkalo 2012: 13)

Det blir altså svært viktig at det er balanse i prosessen ved at det parallelt foreligger et fokus for å tilrettelegge for gjenoppbyggingsarbeidet både på et makronivå og på et mikronivå.

Hensikten med å presentere denne modellen og teorien om ”sosial reconstruction” utviklet av Čorkalo og Ajduković har vært å danne et teoretisk rammeverk og se de empiriske funnene opp mot dette. Etter å ha presentert mine empiriske funn fra de kvalitative intervjuene vil jeg forsøke i kapittel 5 og sette de inn i en mer teoretisk sammenheng ved å se hvordan funnene og arbeidet til de to senterne sammenfaller med en slik modell. Jeg vil også trekke inn Allports kontakthypotese og Freuds begrep ”The Narcissism of Minor Differences” og andre relevante forskningsarbeid. Ved å se på funnene i et mer teoretisk perspektiv bidrar dette til å etablere kontakt mellom teori og empiri.

Før jeg presenterer de empiriske funnene i kap. 4 vil jeg først ta et historisk tilbakeblikk. Jeg vil gjennomgå enkelte hendelser i Jugoslavias historie som anses som både viktige og relevante for oppgavens problemstilling. Jeg vil videre presentere Kroatia og Makedonia, og se på situasjonen til serberne og albanerne som i dag utgjør de største minoritetene i de to landene. Jeg vil også gjøre rede for etableringen og utviklingen av arbeidet til Nansen Dialog Nettverket.

Dette er i aller høyeste grad nødvendig for å bedre kunne forstå oppgavens problemstilling og dagens situasjon i Kroatia og Makedonia.

3. Historisk tilbakeblikk

3.1 Introduksjon

For å bedre kunne forstå dagens situasjon både i Kroatia og i Makedonia er det nødvendig med et historisk tilbakeblikk. Kapitlet vil derfor kort ta for seg Jugoslavias historie fra 1918 og fram til i dag. Jeg vil også introdusere serberne og albanerne som i dag utgjør de største minoritetsgruppene i de respektive landene, og se på hvordan deres situasjon og status har endret seg over tid. Da oppgaven tar utgangspunkt i NDC Osijek og NDC Skopje sitt arbeid i disse områdene, blir det også naturlig å presentere opprettelsen og utviklingen av Nansen Dialog i Norge og de lokale senterne i regionen.

3.1.1 Jugoslavia

Etter første verdenskrig i 1918 ble kongeriket av serbere, kroater, og slovenere opprettet, og dermed var ønsket om å samle det syd-slaviske folket i en stat blitt en realitet. I 1929 oppløste kong Aleksandar¹¹ parlamentet og innførte det nye navnet Jugoslavia. Den unge jugoslaviske staten utviklet seg fort til å bli et kongelig diktatur basert på sentralisme og undertrykkelse. Da staten begynte å bevege seg bort fra den originale tanken og ideen bak Jugoslavia skapte dette forvirring og bitterhet særlig blant kroatene (Silber & Little 1996).

Den politiske situasjonen førte til at nasjonalismen vokste, og både i Kroatia og i Makedonia ble det opprettet egne ekstremistiske nasjonalistiske organisasjoner. I Makedonia kjempet VMRO-IMRO¹² for at Makedonia skulle innlemmes i Bulgaria,

¹¹ Aleksandar Karadjordević (1888-1934) var sønn av Petar I (1844-1921) som utviklet det parlamentariske demokratiet i Serbia mellom 1903-14. I 1914 tok prinsregenten over da Petar I trakk seg tilbake og regjerte fram til 1934 da han ble skutt og drept av kroatisk nasjonalister (Mønnesland 2006).

¹² VMRO –IMRO "Den indre makedonske revolusjonære organisasjon" ble grunnlagt i Resen i 1893. IMRO benyttet seg av terrormetoder, en praksis de hadde ført også før 1918 (Mønnesland 2006).

og i Kroatia kjempet Ante Pavelić og medlemmer av Ustasjabevegelsen¹³ for en egen kroatisk stat. Serberne hadde også sin egen ekstreme nasjonalistiske organisasjon som utgjorde tsjetnikbevegelsen¹⁴ (Mønnesland 2006).

Under andre verdenskrig ble Jugoslavia delt opp av aksemaktene og ulike deler ble innlemmet i andre stater. Makedonia ble delt mellom Bulgaria og Albania og Serbia og Kroatia ble organisert som to selvstendige stater med stor innflytelse fra henholdsvis Tyskland og Italia. De uløste konfliktene mellom folkegruppene fra mellomkrigstiden kom til overflaten da Jugoslavia ble delt, og en rå borgerkrig brøt ut.

I Kroatia var det mange som ønsket den nye staten velkommen, da det ble kjent at ustasjalederen Ante Pavelić ble innsatt som fører. Tsjetnikene i Serbia kjempet for serbiske nasjonalistiske interesser og kjempet derfor både imot ustasja-bevegelsen og de kommunistiske partisanene. (Stavrianos 2001: 771-773)

I 1943 møttes partisanene i ”Det anti-fascistiske rådet for nasjonal frigjøring” (AVNOJ) under ledelse av kommunistpartiets generalsekretær Josip Broz (Tito)¹⁵. Sammen utropte de seg til Jugoslavias øverste lovgivende og utøvende organ, og en ny provisorisk regjering ble satt opp.

I løpet av 1944 og 1945 hadde store deler av de okkuperte områdene blitt gjenerobret, og den kommunistiske maktovertakelsen var et faktum (Crampton 2002:13-14). Rundt 1 million mennesker (Mønnesland 2006) mistet livet under 2.verdenskrig i

¹³ Ante Pavelić (1889-1959) dannet den ”Revolusjonære kroatisk oppstandsorganisasjon” forkortet til Ustaja. Pavelić og organisasjonen hadde IMRO som forbilde og gikk inn for væpna oppstand for å samle alle kroater i samme stat. Pavelić forlot Kroatia i 1929, og vendte aldri tilbake til hjemlandet. (Mønnesland 2006)

¹⁴ Tsjetnikene representerte de ekstreme nasjonalistiske kreftene i Serbia. Bevegelsen oppsto på slutten av 1800-tallet og kjempet da mot tyrkerne. Bevegelsen vokste seg både større og mer ekstremistisk med tiden, og under 2.verdenskrig kjempet de som motstandsbevegelse med Draza Mihailovic (1893-1946) i spissen. De ble støttet i stor grad av serbiske bønder.

¹⁵ Josip Broz (Tito) (1892-1980) var leder for motstandsbevegelsen under 2.verdenskrig og var kommunistpartiets generalsekretær. Han hadde samlet 12.000 medlemmer i partiorganisasjonen, og opprettet etter hvert ulike avdelinger og folkekomiteer og mottok stor støtte fra deler av den kroatisk befolkningen.

Jugoslavia, og den interne borgerkrigen førte til et hat mellom folkegruppene som på ingen måte skulle bli glemt.

De neste 35 årene styrte Tito det nye Jugoslavia som nå bestod av de seks konstitusjonelle republikkene Makedonia, Serbia, Kroatia, Slovenia, Montenegro, Bosnia-Hercegovina, og provinsene Kosovo og Vojvodina i Serbia.

”Brotherhood and Unity” var Titos politiske slagord og symboliserte forsøket på å skape en ny felles jugoslavisk identitet. Gruppene skulle forenes i en stat som skulle sikre solidaritet, og likhet for de ulike folkegruppene (Jović 2003: 160).

Den andre verdenskrig hadde imidlertid etterlatt seg store sår blant de etniske folkegruppene, og med tiden skulle det vise seg at Titos forsoningsstrategi var feilslått.

Titos død i 1980 markerte begynnelsen på slutten for Jugoslavia. Etter hans død ble det tydelig at det å legge lokk på konfliktene ikke hadde fått folk til å glemme.

Nasjonalistiske strømninger fikk større spillerom. Etter Berlinmurens fall i 1989 og Sovjetunionens sammenbrudd mistet Jugoslavia sin særstilling som balansepunkt mellom øst og vest. Maktpolitikere mistet sin base som de hadde hatt under kommunisttiden, og mange forankret seg nå i nasjonalistiske posisjoner. Det politiske klimaet skapte rom for politikere som Franjo Tuđman¹⁶ og Slobodan Milošević¹⁷ å komme til makten.

På begynnelsen av 1990-tallet valgte mange av republikkene i Jugoslavia å løsrive seg. Dette utløste en rekke voldelige og bitre konflikter i tiden som fulgte. I enkelte områder eskalerte konfliktene og resulterte i blodige kriger. Konsekvensene av krigene var i mange tilfeller samfunn delt langs etniske skillelinjer. Mange av de krigsrammede områdene er fortsatt delt i dag.

¹⁶ Franjo Tuđman (1922-1999) var en kroatisk historiker, og tidligere general i det jugoslaviske militæret. Han var aktiv da Kroatia søkte større selvstyre under ”den kroatisk våren” i 1971. I 1989 grunnla han partiet HDZ ”Den kroatisk demokratiske union” som kom til makten med Tuđman som president i 1990. Tuđman førte en svært nasjonalistisk politikk fram til hans død i 1999. (Silber & Little 1996)

¹⁷ Slobodan Milošević (1941-2006) var leder for det serbiske kommunistpartiet fra 1986, og var en av de ledende skikkelsene i den serbiske nasjonalistiske bevegelsen som spredte seg mot slutten av 1980-tallet. Milošević ble valgt til president i Serbia fra 1989 til 1997, og føderal president for Serbia og Montenegro fra 1997-2000. I 2001 ble Milošević tiltalt for krigsforbrytelser og ført til det internasjonale krigstribunalet i Haag, hvor han døde i 2006.

3.1.2 Nansen Dialog etableres og utvikles

I 1984 arrangerte Sarajevo i Bosnia-Hercegovina de olympiske vinterlekene. Nøyaktig 10 år senere i 1994 var det Norge og Lillehammer sin tur. På det tidspunktet herjet krigen i den tidligere vertsnasjonen og Sarajevo som var under beleiring.¹⁸ Dette utløste et ønske fra norsk side om å bidra økonomisk til gjenoppbyggingen av de krigsrammede områdene. En storstilt humanitær aksjon ble iverksatt, og til sammen klarte Lillehammer Olympic Aid å samle inn NOK 71 mill.

Samme år reiste daværende rektor ved Nansenskolen Inge Eidsvåg til Sarajevo for å blant annet se på rehabiliteringen av Koševosykehuset som ble finansiert av Lillehammer Olympic Aid. Da han kom tilbake var ønsket om å gi noe mer enn kun økonomisk bistand sterkt. Med støtte fra det norske utenriksdepartement ble prosjektet ”Demokrati, menneskerettigheter og fredelig konfliktløsning” igangsatt på Nansenskolen på Lillehammer i 1995.

Slik startet en rekke dialogseminar på Lillehammer med deltakere fra hele det tidligere Jugoslavia. Målet var å skape rom for dialog og dyktiggjøre mennesker til å bidra til fredelig konfliktløsning. (Røhr 2005) Etter hvert som tiden gikk økte behovet for å jobbe mer lokalt og med lokale utfordringer. Slik kunne også prosjektet på langsikt få en mye større gjennomslagskraft. I 1997 ble det første lokale Nansensenteret åpnet i Priština, Kosovo og siden har 10 sentre blitt etablert i regionen. (Nansen Dialogue Network)

3.2 Kroatia

3.2.1 Kroatia løsriver seg

Kroatia var lenge en av delrepublikkene i det tidligere Jugoslavia. I 1990 holder Kroatia sitt første frie valg, og HDZ ledet av Franjo Tuđman vinner valget 6.mai, og danner en ny kroatisk regjering. Våren etter stemte 94% av kroatiske velgere ja på

¹⁸ Bosnia-Hercegovina ble rammet av de verste krigshandlinger og den største flykningstrømmen i Europa siden 2.verdenskrig. Krigen brøt ut etter at landet erklærte seg uavhengig. Mellom 1992-1995 ble over 100.000 mennesker drept i kampene mellom serbere, kroater og bosnjaker. Sarajevo var i alle disse årene under serbisk beleiring (Silber & Little 1996).

spørsmålet om å opprette et uavhengig Kroatia, og 25.juni 1991 erklærte Kroatia sin uavhengighet. (Mønnesland 2006: 272) Da den nye grunnloven ble offentliggjort, der løsrivelse fra det tidligere Jugoslavia ble erklært, utløste dette sterke reaksjoner både på lokalt og føderalt nivå.

3.2.2 Serbere i Kroatia

Den demografiske situasjonen i Kroatia har lenge vært påvirket av ulike nasjonale grupper. I lang tid har det blant annet bodd en betydelig andel av italienere, ungarere, og tsjekkere i Kroatia. I Jugoslavia som Kroatia på daværende tidspunkt var en del av, hadde disse minoritetene krav til spesiell beskyttelse og var underlagt særegne regler og avtaler som skulle sikre deres rettigheter. (Tatalović 2008)

Disse minoritetene blir sett på som de ”gamle” minoritetene i og med at deres minoritetsstatus ikke endret seg nevneverdig i det nye uavhengige Kroatia. De ”gamle” minoritetene har gjennom å ha hatt minoritetsstatus også i det tidligere Jugoslavia utviklet og etablert utdanningsinstitusjoner, og ulike organisasjoner og forbund som skal bidra til å sikre deres politiske og kulturelle rettigheter. (Romafolet er her et unntak, men vil ikke bli videre diskutert i denne oppgaven). Gjennom tiden har de ”gamle” minoritetene og deres ”moderland” etablert gode bilaterale relasjoner med Kroatia og dermed dannet grunnlaget for videre samarbeid.

Serberne på den andre siden befant seg i en særegen situasjon i og med at de i det tidligere Jugoslavia hadde vært en jugoslavisk ”nasjon” (narod), på lik linje med de andre jugoslaviske nasjonene. De hadde derfor ikke hatt muligheten til å utvikle seg på samme måte som de ”gamle minoritetene” som hadde status som nasjonale minoriteter (narodnosti), og hadde ikke på samme måte etablert et system for ivaretagelse av egne ”rettigheter”. Løsrivelsen og opprettelsen av en ny uavhengig kroatisk stat ble begynnelsen på et fullstendig nytt majoritet/minoritetsforhold mellom serbere og kroater. Fra å ha vært den største nasjonen i Jugoslavia, og hatt lik offisiell status som kroatene under Tito, ble serberne nå redusert til en nasjonal minoritet i det nye uavhengige Kroatia. (Tatalović 2000: 21)

Den nye statusen skapte frykt og usikkerhet blant serberne i Kroatia og var en av årsaken til at krigen brøt ut i 1991. Byen Vukovar i Øst-Slavonia var et av de mest

multietniske områdene i Jugoslavia,¹⁹ og kunne vise til stor økonomisk vekst (Čorkalo 2012).

Byen ble i august 1991 angrepet av serbiske paramilitære og føderale soldater, og byen var under beleiring i 3 måneder før byen falt, og kom under serbisk kontroll 18.november 1991.

I 1992 ble det utplassert fredsbevarende styrker i regi av FN i ulike deler av landet, men krigen varte med ulik intensitet fram til 1995.

Byen Vukovar var i likhet med mange andre områder totalødelagt, flere tusen menneskeliv på begge sider var gått tapt, og enorme flyktningstrømmer var de umiddelbare konsekvensene av krigen. Samtidig var landet preget av en skyhøy arbeidsledighet og omfattende korrupsjon. (Mønnesland 2006)

En av årsakene til at Vukovar ble et sentralt område i denne konflikten var den store serbiske befolkningen i området. Fra folketellingen i 1991 er det registrert 45.491 i Vukovar-Syrmia fylke, og 581.663 i hele landet. Som en følge av krigen og store flyktningstrømmer til blant annet Serbia, ble antall serbere redusert til 201.631 i 2001 med 31.644 registrerte serbere i Vukovar-Syrmia. Til tross for de store endringene i befolkningsstrukturen etter krigen, utgjorde serberne fortsatt den største nasjonale minoriteten i Kroatia med nærmere 5%. (Babic 2008: 60)

Et sterkt internasjonalt press førte til at fredsavtalen, ”ERDUT”²⁰ ble undertegnet i 1995, der retningslinjene for en fredelig reintegrering av Øst-Slavonia til Kroatia ble nedtegnet. I lys av serbernes situasjon ble det også satt fokus på skolesituasjonen i Vukovar. Sammen med et internasjonalt forhandlingsteam og representanter fra ulike skoler ble det bestemt at skoleadministrasjonen i Vukovar skulle forbli felles for begge grupper, men at skolene skulle deles inn på bakgrunn av språk og etnisk tilhørighet. Dette betydde i praksis at elevene ble undervist på forskjellig språk, på

¹⁹ Vukovar var før krigen en av de mest multietniske byene i Jugoslavia der over 20 ulike etniske grupper var representert. De største gruppene bestod av kroater, serbere, jugoslavere, og ungarere. Området var et av de mest økonomisk utviklede områdene i Kroatia, med stor industriproduksjon og et velutviklet landbruk (Corkalo 2012)

²⁰ Erdut-avtalen fikk navnet etter byen Erdut i Kroatia der fredsforhandlingene fant sted i 1995. Avtalen i fulltekst: http://www.usip.org/files/file/resources/collections/peace_agreements/croatia_erdut_11121995.pdf

forskjellige skoler, der undervisningen foregikk gjennom formiddags- og ettermiddagsskift (Freedman & Čorkalo & Levy m.fl. 2004: 230). Dette var første gang kroater og serbere fysisk ble delt inn i ulike klasser. Segregering i skolen førte til at også de fleste barnehagene ble segregert. Et slikt system skulle evalueres etter en 5-årsperiode, noe som ikke førte til nevneverdige endringer.

Siden reintegreringen av Øst-Slavonia startet har mellom 60.000 og 80.000 kroater returnert til området. Etter krigen ble det i Vukovar vanlig å åpne kafeer, barer og sportsklubber for den ene eller den andre etniske gruppen, og byen fikk etterhvert et svært polarisert preg. (Kosić & Tauber 2010b)

Samfunnsbildet i Vukovar har ikke endret seg mye siden den gang.

Skolesituasjonen har siden 1995 med noen få unntak der barna undervises i samme skift forblitt uendret. 17 år etter krigens slutt er de fleste skolene og barnehagene i Vukovar fortsatt segregert på lik linje med store deler av det øvrige samfunnslivet.²¹

Kroatias lovverk gir nasjonale minoriteter rett til utdanning på eget språk,²² noe som gjør denne situasjonen enda litt mer spesiell. I Jugoslavia var det offisielle språket serbo-kroatisk, men med oppløsningen av Jugoslavia ble også det offisielle språket oppløst. (Greenberg 2008) I Kroatia ble kroatisk det nye offisielle språket, mens det i Serbia ble serbisk. Språksituasjonen har vært et hett tema for debatt i lang tid, men det som er viktig å nevne i denne sammenheng er at forskjellen mellom de to språkene er minimale. Greenberg (2008: 19) påpeker at utviklingen av de nye nasjonale språkene ble gjort i et håp om å fremheve de ulike nasjonenes egenart, og deres kulturelle og religiøse identitet. Språket ble etter oppløsningen av Jugoslavia derfor på mange

²¹ I 2010 var det 25 serbiske skoler i Vukovar-Syrmia fylke med ca. 2100 serbiske elever. Det vil si et langt færre antall elever i hver klasse enn ved kroatiske skoler. Dette gir rom for en mer individuellbasert undervisning og oppfølging, noe som ofte trekkes frem av serbere som argument for å fortsette med et slikt system. (Internrapport om Vukovar 2010)

²² Etter en lang periode med et internasjonalt nærvær, og et økende press om å ivareta minoriteters rettigheter ratifiserte Kroatia i 1997 "European Charter for Regional or Minority Languages".²² European Charter for Regional or Minority Languages, som trådte i kraft året etter, skulle omfatte den italienske, ungarske, tsjekkiske, slovakiske, rus, ukrainske, og nå også den serbiske nasjonale minoriteten. Partene skal skulle i følge kap.8: "tilgjengliggjøre hele eller deler av førskole, grunnskole, og videregående utdanning på de relevante regions- eller minoritetsspråk der dette er ønskelig, og der antallet elever anses å være tilstrekkelig" (Internrapport om Vukoavr 2010)

måter mer en identitetsmarkør og representerte mer et politisk fremfor et lingvistisk skille.

3.2.3 Nansen Dialog i Kroatia

NDC Osijek åpnet i 2001. Visjonen og målet med arbeidet er et inkluderende og fungerende multietnisk samfunn. Nansen Dialog mener at det viktigste arbeidsredskapet for å oppnå dette er interetnisk dialog.

I samarbeid med ”Education and Teacher Training Agency”²³ i Kroatia startet NDC Osijek prosjektet New School i 2003. Målet med prosjektet har vært å etablere en integrert skole i Vukovarovrådet, da de ser på en integrert skole som en forutsetning for et mer integrert samfunn i sin helhet. Integrering betyr her likeverdig respekt for ulike språk, religioner, og kulturtradisjoner.

Tanken som lå bak var at med lik utdanning ville serberne føle seg mindre stigmatisert, og at dette på lang sikt ville skape bedre forutsetninger for integrering i det øvrige arbeids- og samfunnsliv.

Lærere fra området utviklet mellom 2004 og 2006 et nytt skolepensum som er mer tilrettelagt et multietnisk og multikulturelt samfunn. De har også utviklet et flerkulturelt fag ”Cultural and Spiritual Heritage of the Region” (CSHR)²⁴ som har blitt implementert som valgfag ved ulike skoler i området. Nansen senteret ser nødvendigheten av å rette pensum og undervisning mot den fellesarven Vukovar besitter fremfor å fokusere på skillelinjene, som ofte preger hverdagen i post konfliktområder.

Ved å være til stede og uavbrutt engasjerte i snart 10 år har NDC Osijek bygd opp tillit og støtte både blant lærere, elever og foreldre i nærområdet. Prosjektene har også

²³ Education and Teacher Training Agency of Croatia er en institusjon som jobber med å videreutvikle skoleadministrasjonen i landet samt videreutdanne rektorer og andre skoleledere. For mer info se: <http://www.schoolleadership.eu/portal/partner/education-and-teacher-training-agency-croatia-etta>

²⁴ ”Subject Cultural and Spiritual Heritage of the Region (CSHR) allows children who live in multicultural and multiethnic communities to learn more about their own country, the culture and customs of the people who live in this area, with the aim of better understanding and respect for others and different, which is of essential importance for building relationships and intercultural society” NDC Osijek: http://www.nansen-dialogue.net/ndcosijek/index.php?option=com_content&view=article&id=402&Itemid=500&lang=en

involvert fylkesrepresentanter, kommunerepresentanter, minoritetsråd/organisasjoner, og religiøse ledere.

NDC Osijek ønsker ikke at befolkningen i Vukovar skal måtte ta stilling til enten den ene kroatiske eller den andre serbiske skolen. De ønsker å gi befolkningen i Vukovar et valg som gir de muligheten til ikke å måtte velge mellom den ene eller den andre siden. Et valg for de som kommer fra blandede ekteskap, men også et valg for de øvrige barna og foreldrene i Vukovar som ikke ønsker å plassere sine barn i skoler avhengig av nasjonal og etnisk tilhørighet. Et valg basert på et ønske om et integrert samfunn for de kommende generasjonene (Nansen Dialogue Center Osijek: 2010).

3.3 Makedonia

3.3.1 Makedonia løsriver seg

Makedonia var i likhet med Kroatia en av seks delrepublikker i Jugoslavia ledet av Tito etter 2.verdenskrig. Fram til 1990-tallet hadde landet klart å holde seg samlet, men da Slovenia og Kroatia erklærte sin uavhengighet i 1991, tok det ikke lang tid før Makedonia fulgte de to utbryterstatene og erklærte seg uavhengig.

Etter en vanskelig politisk prosess, og en opphissas nasjonalistisk valgkamp ble Kiro Gligorov²⁵ valgt til president med støtte fra de fire største partiene VMRO, LCM, PDP, og The Alliance of Reformist Forces i januar 1991.²⁶ Kun noen måneder etter at Kroatia kom med sin uavhengighetserklæring stemte over 70% av befolkningen i Makedonia for uavhengighet i en folkeavstemning i september 1991 (Røssum 1992: 132).

²⁵ Kiro Gligorov (1917-2012) var en framstående økonom i det tidligere kommunistpartiet og hadde vært med i flere føderale regjeringer før han ble valgt til president i Makedonia i 1990. Gligorov satt som president i to omganger frem til 1999 (Røssum 1992).

²⁶ Et reformert og mer moderat VMRO-IMRO dannet en koalisjonsregjering med det tidligere kommunistpartiet som nå kaller seg for partiet for demokratisk omforming (LCM), det albanske partiet for demokratisk velferd (PDP), og The Alliance of Reformist forces i Makedonia etter oppløsningen av Jugoslavia. Kiro Gligorov fra det tidligere kommunistpartiet (LCM) (Røssum 1992).

Til tross for en langt fredeligere løsrivelse fra Jugoslavia enn de andre republikkene opplevde, var Makedonia på mange måter et stridens eple på Balkan. I lang tid hadde både Albania, Hellas, Bulgaria og Serbia hatt ulike interesser i området og krevd ulike former for eierskap både til landet, folket, og det makedonske språket. I frykt for at gamle og uløste konflikter igjen skulle blusse opp, ble det i 1992 bestemt at en FN styrke (The United Nations Preventive Deployment force, UNPREDEP) på 1000 mann skulle utplasseres og patruljere grenseområdene i Makedonia. Styrken ble sett som en amerikansk sikkerhetsgaranti til Makedonia, og den psykologiske verdien av deres tilstedeværelse var derfor høy (Tindemans, Cutler & Geremek 1996). Det skulle imidlertid ta enda et år før den nye staten ble fullt ut anerkjent av det internasjonale samfunnet.

Til tross for en fredelig løsrivelse og internasjonale observatører på bakken var det fortsatt mange utfordringer for den unge staten, ikke minst med tanke på den store albanske minoriteten i landet.

3.3.2 Albanerne i Jugoslavia

For å forstå den albanske situasjonen i Makedonia er det viktig å først nevne at den albanske befolkningen utgjorde den største etniske gruppen i det tidligere Jugoslavia etter serberne og kroatene. De hadde imidlertid aldri status som en egen "nasjon" (narod) slik de andre hadde, da deres "moderland" Albania ikke var en del av Jugoslavia.

I den nye grunnloven fra 1974 som i stor grad ga de seks offisielle republikkene økt selvstyre, og provinsene Kosovo og Vojvodina fikk lik status som de andre republikkene. Den albanske befolkningen i landet ble anerkjent som en nasjonal folkegruppe, noe som skulle gi de økt frihet i form av kulturelle og språklige rettigheter (Røssum 1992: 137). Den nye grunnloven førte til bedre vilkår blant annet for albanerne som levde i Kosovo. I og med at den største gruppen av albanere i det tidligere Jugoslavia bodde i Kosovo var det naturlig at den politiske utviklingen i provinsen også påvirket den albanske befolkningen andre steder og da særlig situasjonen i nabolandet Makedonia.

Konfliktene og de ulike interessene som herjet i det tidligere Jugoslavia kom sterkere til syne etter Titos død i 1980. I 1981 var det store opprør i Kosovos hovedstad Pristina da albanske studenter demonstrerte og krevde at Kosovo skulle bli en egen separat republikk. I enkelte tilfeller krevde de også at Kosovo måtte inngå i en union med Albania. Lignende hendelser fortsatte å prege situasjonen i området gjennom hele 1980 tallet. (Cramptom 2002: 147) I 1989 ble selvstyret til Kosovoprovinsen kraftig redusert av Milosević, noe som skapte sterke reaksjoner og voldelige optøyer. I 1990 ble maktmonopolet til kommunistpartiet opphevet, noe som resulterte i nye optøyer, fengslinger, drap og til slutt at albanerne forlot de politiske stillingene sine i protest. (Røssum 1992: 141) Hendelsene i Kosovo preget naturligvis situasjonen i Makedonia, der mange av albanerne støttet kravene som kom fra Kosovo. Mange av albanerne i Makedonia oppfattet på denne tiden Pristina mer som sin hovedstad enn Skopje.

3.3.3 Albanerne i Makedonia

Ifølge befolkningsstrukturen fra 1991 viste det seg at 21% av Makedonias befolkning var albanere. Resultatet ble sterkt kritisert av albanerne som hadde boikottet folketellingen og som videre hevdet at det i realiteten var snakk om nærmere 40%. I dagens Makedonia hevder de fleste at tallet ligger på rundt 25-30%.

Albanerne har i lang tid levd side om side med sine makedonske medborgere, og har siden opprettelsen av det første Jugoslavia vært den største minoriteten i Makedonia. Da Makedonia erklærte seg som uavhengig ble det erklært i den nye grunnloven: "Macedonia, the national state of the Macedonian people." (Ramet 2006: 567)

Det kom sterke reaksjoner på dette fra den albanske befolkningen som kjempet for å få lik status som makedonerne i en ny grunnlov og at det albanske språket ble likestilt med det makedonske.

Makedonia klarte å unngå borgerkrig på 1990-tallet men landet var gjennom disse årene sterkt preget eksternt av politiske konflikter og intern av etniske konflikter. Albanerne var i likhet med andre minoriteter underrepresentert blant annet innen rettsvesenet, militæret og utdanningssektoren.

Den internasjonale FNstyrken som siden begynnelsen av 1990-tallet hadde patruljert langs grenseområdene i Makedonia avsluttet sitt mandat i februar 1999. Til tross for uroligheter i nabolandene ble ikke mandatet forlenget fordi Kina la ned veto etter at Makedonia hadde anerkjent Taiwan kort tid i forveien. (Crampton 2002: 297)

Da konflikten i Kosovo eskalerte i 1999 førte dette til enorme flyktningsstrømmer over grensen til Makedonia. Et allerede belastet land i form av ulike konflikter og dårlig økonomi, stod nå overfor svært vanskelige utfordringer.

NATO bombet Serbia og Kosovo i 78 dager²⁷ før en avtale ble undertegnet i Kumanovo 10.juni 1999. I månedene som fulgte ble både våpen og geriljasoldater transportert til Makedonia.

Tidlig på våren 2001 befant Makedonia seg på randen av borgerkrig da konfliktene i landet eskalerte til voldelige kamper mellom den albanske frigjøringshæren KLA²⁸ og makedonske sikkerhetsstyrker. Konflikten var et resultat av økende press fra den albanske minoriteten, men også et resultat av den nasjonalistiske politikken til den makedonske regjeringen som på denne tiden ble ledet av statsminister Ljupco Georgevski, leder for partiet VMRO.

Rundt 100 mennesker mistet livet i løpet av våren 2001, landsbyer ble ødelagt og mange var drevet på flukt.

13.august 2001 signerte de to partene en fredsavtale kalt ”The Ohrid-Agreement”²⁹ med hjelp fra EU og NATO. Avtalen omfattet blant annet at det albanske språket måtte anerkjennes som offisielt språk i områder albanerne utgjorde mer enn 20%, økt lokalt selvstyre, og albanerne måtte i større grad representeres i politikken, politiet og statlige organer. (Mønnesland 2006: 377-378)

²⁷ Natos militære intervensjon ”Operation Allied Force” var rettet mot strategiske mål i Serbia og Kosovo, og varte i nærmere 3 måneder våren 1999. Bombingen førte til sivile tap, store materielle skader, og flykningstrømmer som fikk konsekvenser i hele regionen (Glenny: 2000).

²⁸ Kosovo Liberation Army (KLA) var mest aktive i Kosovo mellom 1996-1999, men hadde også makedonske grupperinger som var aktive i kampen for albanernes stilling i Makedonia i 2001.

²⁹ Ohrid-avtalen var resultatet av fredsforhandlingene i Ohrid, Makedonia i 2001, og som markerte slutten på den voldelige konflikten mellom den albanske frigjøringshæren KLA og makedonske sikkerhetsstyrker. Avtalen i fulltekst:

<http://www.ucd.ie/ibis/filestore/Ohrid%20Framework%20Agreement.pdf>

I november 2001 ble grunnloven endret til å likestille albanerne med makedonerne. Samme høst ble også "Southeast European University of Tetova" åpnet i samarbeid med OSCE. Universitetet hadde ulike fag på albansk og var for enkelte et stort gjennombrudd. (Ramet 2006: 575)

Hendelsene forut og den voldelige konflikten som utspant seg i Makedonia våren 2001 hadde skapt sterk mistillit blant de etniske gruppene. Samfunn som før konflikten hadde vært multietniske var nå totalt segregert, og Makedonia hadde et stort arbeid foran seg i form av å skulle implementere Ohrid-avtalen og de konstitusjonelle lovene, stabilisere den etniske konflikten, og gjenoppbygge tilliten mellom de etniske gruppene.

3.3.4 NDC i Makedonia

Til tross for en langt fredeligere løsrivelse fra Jugoslavia enn nabolandene var også Makedonia som vi har sett preget av ulike opprør og etniske spenninger mellom den makedonske majoriteten og den albanske minoriteten i landet. Det ble derfor sett på som høyst nødvendig å etablere et senter også i Makedonia. NDC Skopje startet sitt arbeid i 2000 med det mål å nå ut til studenter, unge politikere, og ulike NGOer for å introdusere de til dialog som verktøy i konflikthåndtering. På senterets hjemmesider står det videre:

The organizations vision is of a democratic society in which dialogue is the everyday tool for conflict resolution between individuals, groups or communities. A society in which peace, multiethnic cohesion, integration, equality and tolerance are the core values. NDC mission is to support actively and effectively intercultural and interethnic dialogue processes at local, national and regional level with the aim of contributing to conflict prevention, reconciliation and peace building through various program activities, in particular within the educational area. (Nansen Dialogue Network: 2012)

Som nevnt over eskalerte de etniske konfliktene seg til voldelige sammenstøt mellom den albanske frigjøringshæren KLA og makedonske sikkerhetsstyrker i 2001, og NDC Skopje har siden lagt store deler av sitt fokus og arbeid til de mest konfliktrammede områdene.

En av de hardest rammede kommunene var Jegunovce der den voldelige konflikten resulterte i fullstendig segregerte landsbyer og skoler.

I 2004 ble loven om desentralisering iverksatt og NDC Skopje mente det var desto viktigere å bidra i de områdene hardest rammet av konflikten, da det gjerne var disse områdene som ville ha de største utfordringene i å implementere de nye endringene.

I 2005 satte senteret i gang prosjektet ”Dialogue and Reconciliation” i Jegunovce. Prosjektet gikk i begynnelsen ut på å planlegge og gjennomføre dialogseminar for foreldre, studenter, lærere og lokale politikere fra de etnisk delte områdene. Dette ble gjort i et forsøk på å gjenopprette kommunikasjonen mellom den albanske og makedonske befolkningen i kommunen. Videre ønsket senteret å bygge tillit og sammen med innbyggerne finne fram til felles mål for å forbedre den fastlåste situasjonen.

Utdannings situasjonen ble raskt satt i fokus, da dette var noe de begge ønsket å forbedre. NDC Skopje jobbet derfor mye med tilrettelegging av ulike kvelds- og helgekurs som ble implementert i 4 ulike skoler i 4 ulike landsbyer. Målet var at studentene skulle delta på kurset uavhengig av etnisk tilhørighet og samtidig føle seg trygge nok til å delta på kurs i andre landsbyer der den andre etniske gruppen var majoritet. Kursene omfattet blant annet undervisning i engelsk og IKT, og foregikk simultant på begge språk. Det var første gang noen hadde planlagt og gjennomført tospråklig undervisning i Makedonia.

Etterhvert fikk kursene stor pågang, og elevene viste etter hvert stor interesse for hverandres språk. Kursene ble derfor utvidet også til å omfatte undervisning i albansk og makedonsk språk. Dette skjedde på oppfordring fra elevene selv og deres foreldre. Fra 2005 fram til 2008 deltok over 800 elever fra 8 ulike landsbyer på kursene i regi av NDC Skopje.

Det ble arrangert studieturer til Norge der blant annet besøk til multikulturelle skoler, utdanningsinstitusjoner, utenriksdepartementet, besøk på ambassader, og Lillehammer kommune ofte sto på agendaen. Slik ble deltakerne inspirert og motivert, og dette var også en gylden mulighet til å ta med seg verdifulle erfaringer tilbake til hjemlandet. På denne måten ble det også dannet nettverk og samarbeidsplaner for fremtiden. (Galovic 2010)

Prosjektet ”Dialogue and Reconciliation” var banebrytende på mange måter, men mest av alt fordi den kombinerte de to språkene i ett og samme klasserom.

Da denne Nansenmodellen for integrert utdanning viste seg å være bærekraftig gjennom det 3-årige prosjektet ble den første integrerte tospråklige Fritjof Nansenskolen etablert i Preljubište, Jegunovce. Skolen var den første av sitt slag i Makedonia der ”The Nansen Model for Integrated Education” ble implementert, med blant annet en tospråklig felles undervisningstime hver dag. I sin årsrapport for 2011 beskriver NDC Skopje modellen slik:

The Nansen model for integrated education (NMIE) is a new model of education in Republic Macedonia, which enables successful integration of students, parents and teachers from different ethnic communities through a modern upbringing and educational process. NMIE is a contemporary educational model that fosters, encourages and integrates multiethnic values, bilingualism and at the same time promotes and support partnership relations between students, teachers and parents, encourages community participation through establishing harmonious relations based on respecting differences. (Nansen Dialogue Center, Annual Report 2011)

Makedonske og albanske elever har i lang tid fulgt undervisning i skolen på sitt eget morsmål, men det var først etter konflikten i 2001 at de i likhet med barna i Vukovar ble fysisk separert og flyttet til ulike skoler der undervisningen foregikk i ulike skift. Dette skjedde først og fremst i de områdene som ble mest berørt av konflikten i 2001. Med den nye Fritjof Nansenskolen som ble ferdigstilt i september 2008 ble elever for første gang i dette området igjen samlet under samme tak, til samme tid. Den tospråklige fellesundervisningen som tilbys en time daglig fokuserer på læring gjennom lek, samarbeid, dialog og ulike former for konflikthåndtering.

I disse tospråklige fellestimene lærer barna også bedre å kjenne den andres kultur, tradisjon og språk. Lærerne gjennomgår ulike treningskurs i regi av NDC Skopje slik at de bedre skal bli kjent med modellen og metodene som brukes, men også fordi de senere må samarbeide tett med hverandre for å gjennomføre den tospråklige timen. Foreldrene har også kommet nærmere hverandre da mange av de også har deltatt på kurs rettet mot foreldrene, men også fordi de naturligvis omgås hverandre mer da deres barn går på samme skole. Med den nye skolen er det lagt vekt på at så mye som mulig skal og bør gjennomføres i fellesskap. Det er derfor alltid fellessamling ved avslutninger, høytider, og ved andre spesielle begivenheter i regi av skolen.

I 2010 ble det første Fritjof Nansengymnas bygget ved siden av barneskolen, og NDC Skopje har i dag implementert den tospråklige Nansenmodellen i ulike skoler fordelt på 5 kommuner.³⁰ De har også utvidet modellen til å omfatte tyrkisk språk.

I 2011 mottok NDC Skopje Max van der Stoel prisen³¹ for sitt arbeid for integrert utdanning i Makedonia. I 2012 opprettet de et eget læringscenter som tilbyr praktisk og teoretisk undervisning i modellen for integrert utdanning. Samtidig skal det nye senteret sikre den videre utviklingen og oppfølgingen av den tospråklige læringsmodellen. (Nansen Dialogue Center Skopje: 2012)

3.4 Oppsummering

Av den historiske gjennomgangen kan vi se at det finnes grunnleggende likheter mellom de to landene.

Kroatia og Makedonia var begge republikker i det tidligere Jugoslavia som bestemte å løsrive seg på begynnelsen av 1990-tallet. I Kroatia utløste løsrivelsen en brutal krig, mens det i Makedonia oppstod voldelig konflikt i 2001. I de nye statene levde det to store minoritetsgrupper, som bestod av serbere og albanere, begge direkte parter i både krigen og konflikten.

I Jugoslavia gikk serbere og kroater på samme skole, og hadde undervisning på samme språk i samme klasserom. I Makedonia gikk albanerne i albanske klasser, men delte i mange tilfeller skole med de makedonske elevene. Det eksisterte med andre ord i begge tilfeller ulik grad av interetnisk kontakt.

I Kroatia ble kampen om nasjonale minoriteters rettigheter en viktig kampsak for serberne, og albanerne i Makedonia kjempet for å få anerkjent sitt folk og språk på lik linje med makedonerne.

³⁰ NDC Skopje har implementert tospråklig undervisning i skoler i Jegunovce, Strumica, Cair, Centar og Vassilevo og Tetovo kommune.

³¹ Max van der Stoel (1924-2011) var en nederlandsk politiker og tidligere utenriksminister. Han var den første høykommissæren for nasjonale minoriteter i Europa. Max van der Stoel prisen ble etablert av det nederlandske utenriksdepartementet i 2001. Prisen hedrer Max van der Stoels minne og gis til personer eller organisasjoner som jobber med å styrke posisjonene til nasjonale minoriteter i OSCEs samarbeidsland. <http://www.osce.org/hcnm/45111>

Krigen i Kroatia og konflikten i Makedonia førte til at barna ble skilt og tildelt egne skoler avhengig av etnisk tilhørighet. Konsekvensene var i mange områder og i begge tilfeller et segregert samfunn langs etniske skillelinjer. I begge tilfeller, og blant annet som en konsekvens av dette, opphørte mye av den interetniske kontakten.

I begge land opprettet Nansen Dialog lokale kontorer på begynnelsen av 2000-tallet, der de siden har jobbet for integrert utdanning i disse områdene.

NDC Skopje har imidlertid nådd langt lenger i arbeidet for integrert utdanning i Makedonia enn det NDC Osijek har oppnådd i Kroatia.

Gjennom kvalitative intervju av både NDC ansatte og samarbeidspartnere har jeg forsøkt å få et mer helhetlig bilde av situasjonen, og få en bedre forståelse for problemstillingen som fokuserer på hvilke krefter som har påvirket og som fortsatt påvirker dette arbeidet i ulike retninger.

I dette kapitlet fokuserte jeg mye på historiske hendelser og faktabasert informasjon for å gi et bedre grunnlag for å forstå dagens situasjon. Et slikt historisk bakteppe er nødvendig også for å bedre forstå de empiriske funnene. I det neste kapitlet skal jeg presentere funnene og de sentrale tendensene og mønstrene fra analysen. De empiriske funnene vil synliggjøre hva som skiller de to senterne i arbeidet for integrert utdanning og dermed tjene som forklaringer til problemstillingen.

4. Empirikapittel

4.1 Introduksjon

I dette kapitlet skal jeg presentere mine empiriske funn som sammen med det påfølgende kapitlet utgjør oppgavens hoveddel. De empiriske funnene utgjør resultatene av analysearbeidet som ble utført med et utgangspunkt på 261 sider transkriberte intervju. Flesteparten av intervjuene som danner grunnlaget for denne oppgaven ble gjort av ansatte ved NDC Osijek og NDC Skopje. Sentrene som er en del av Nansen Dialog Nettverket med hovedsete i Lillehammer, Norge, er to av 10 ulike regionale sentre. Både NDC Skopje, og NDC Osijek har i lang tid jobbet for integrert utdanning i Vukovar og Jegunovce. Resultatene av dette arbeidet varierer, og spørsmålet om hvorfor, dannet utgangspunktet for oppgavens problemstilling.

Intervjuene som var semistrukturerte tok utgangspunkt i ulike temaer som har vært med på å påvirke arbeidet i ulik grad og i forskjellige retninger. Det var på forhånd vanskelig å vite hvilke temaer som skulle vise seg å være de mest relevante, og det ble på bakgrunn av dette utarbeidet en omfattende intervjuguide. Med dette som utgangspunkt ble det viktig å la intervjuobjektet snakke så fritt som mulig slik at intervjuobjektet på en naturlig måte fokuserte mer på de mest relevante temaene i intervjuguiden. I enkelte tilfeller beveget vi oss derfor også utenfor intervjuguidens rammer og diskuterte nye og ukjente temaer. Dette var veldig verdifullt for den videre analysen og de endelige funnene. Intervjuene varte i gjennomsnitt i 2 timer og ble gjort i Osijek og i Skopje vinteren 2011.

Målet med intervjuene var å se nærmere på NDC Skopje og NDC Osijek som organisasjon og å finne fram til ulike elementer og aspekter som kan ha vært med på å påvirke arbeidet for integrert utdanning. Etter hvert som analysearbeidet tok form var det enkelte temaer som klart utpekte seg mer enn andre og dannet et mønster for de sentrale tendensene. Funnene som vil bli presentert er derfor de mest relevante temaene i forhold til oppgavens problemstilling basert på erfaringer, informasjon og kunnskap jeg innhentet gjennom intervju og litteratur.

Viktige funn fra analysearbeidet vil blant annet omhandle temaer som organisasjonsstrukturen til NDC Skopje og NDC Osijek, interne arbeidsforhold og deres valg av arbeidsstrategi. Hvordan er senterne bygd opp? Hvordan er arbeidsforholdene på jobben og mellom de ansatte? Hvilke strategier ligger til grunn for arbeidet rettet mot integrert utdanning og hvordan har disse strategiene utviklet seg?

Videre er funnene sentrert rundt de geografiske områdene arbeidet har foregått i, og forskjellige problemstillinger senterne har stått og fortsatt står ovenfor i disse områdene. Hvilke lokale utfordringer har vært avgjørende i arbeidet? Hvordan har senterne valgt å takle disse utfordringene?

Til slutt vil funn relatert til de nasjonale og internasjonale tilnærmingene til arbeidet bli presentert. Hvordan stiller de kroatiske og de makedonske nasjonale myndighetene seg til integrert utdanning? Hvordan har samarbeidet vært mellom den offentlige sektor og senterne? Hvilken rolle har det internasjonale samfunnet spilt i prosessen og til hvilken grad? Hvordan og til hvilken grad har Norge og Nansen Dialog på Lillehammer vært med på å påvirke og utvikle arbeidet?

Ved å se nærmere på disse temaene ble det mulig å identifisere interne og eksterne faktorer som har vært med på å påvirke arbeidet til NDC Osijek og NDC Skopje i ulike retninger og dermed også forklare hvorfor resultatet av dette arbeidet varierer i dag.

Denne oppgaven er knyttet til en fortolkende teoretisk tilnærming, og presentasjonen av de empiriske funnene vil bære preg av min egen forforståelse og fortolkning av de ulike problemområdene. Presentasjonen føyer seg derfor inn i en konstruktivistisk forståelse av kvalitative tekster da jeg selv er med på å konstruere en versjon av den virkeligheten jeg har studert.

Formålet med presentasjonen er å gi en beskrivelse av situasjonen slik intervjuobjektene ser den, og er derfor av deskriptiv art. Forskerens ansvar er i slike tilfeller stort og utfordrende da målet er å gi et så helhetlig bilde av situasjonen som mulig ut ifra datamaterialet som foreligger. Samtidig har forskeren en egen forforståelse og fortolkning. Det blir følgelig ikke rene beskrivelser, men fortolkende beskrivelser av situasjonen som er studert. (193-199 Thagaard).

I denne presentasjonen har jeg valgt å sammenligne de to senterne ut ifra ulike temaer, og presentasjonen av funnene følger derfor en temasentrert tilnærming. Denne type presentasjonsform er brukt for å vise mønstre og vektlegge sentrale tendenser i datamaterialet. Temaene blir presentert hver for seg, der de to senterne blir sett i forhold til temaet og i forhold til hverandre. Ulempen med en slik presentasjon er at materialet blir noe stykket opp og tatt ut av den helhetlige konteksten. Det virket imidlertid mest hensiktsmessig å gjøre det på denne måten da presentasjonen i en slik form virket mer ryddig og oversiktlig og samtidig lettere å koble til problemstillingen (Repstad 2004).

I presentasjonen av funnene vil jeg ta i bruk sitater da fremstillingen av disse er med på å både illustrere og underbygge resultatene, og mine kommentarer. Leseren får samtidig et innblikk i de personlige erfaringene og fortellerens resonnementer rundt disse erfaringene. Sitatene som er valgt ut er representative eksempler fra datamaterialet og er derfor med på å forsterke og virkeliggjøre temaene i presentasjonen.

4.2 Senterne og de ansatte

NDC Skopje startet sin virksomhet i 2000 og NDC Osijek i 2001, begge med økonomisk støtte fra det norske utenriksdepartement (UD). Oppstarten var en konsekvens av et direkte samarbeid mellom UD og Nansen Dialog på Lillehammer. Det var en reell frykt for krig i Makedonia og UD var bekymret for den videre utviklingen i landet. Etter at Øst-Slavonia ble reintegrert i Kroatia begynte de internt fordrevne flyktingene å returnere til området, noe som førte med seg store utfordringer. Begge sentrene ble opprettet for å bidra til interetnisk dialog og forsoning i de respektive områdene. De ansatte ble rekruttert blant deltakerne fra dialogseminarene på Lillehammer. Enkelte av de hadde også deltatt på den internasjonale sommerskolen som hvert år arrangeres av Universitetet i Oslo.

De konkrete samfunnsforholdene under etableringsfasen, og ikke minst tidspunktet for opprettelsen av de lokale senterne har med stor sannsynlighet medvirket til at arbeidet tok ulike retninger.

Store deler av Øst-Slavonia var under serbisk kontroll fra 1991 fram til krigens slutt i 1995. I denne perioden gikk serbere på serbiske skoler, og fortsatte med dette gjennom reintegreringsperioden av Øst-Slavonia som ble fullført i løpet av 1998. Ordningen med delte skoler som ble forhandlet frem i ERDUT-avtalen var derfor for serberne ikke noe annet enn en forlengelse av det systemet de hadde hatt under krigen. Mange kroater som hadde flyktet under krigen begynte å returnere til Vukovar i 1998. Til forskjell fra før krigen gikk de nå på "egne" kroatisk skoler. Denne praksisen slo raskt rot i samfunnet, og var allerede en etablert ordning i området da NDC Osijek startet sitt arbeid for integrert utdanning i 2003.

I Makedonia derimot var senteret allerede i oppstartsfasen da den voldelige konflikten brøt ut i 2001, og NDC Skopje kunne derfor raskere ta grep om de ulike problemstillingene i kjølvannet av konflikten. Allerede 3 år etter konflikten var NDC Skopje i gang med arbeidet i Jegunovce.

Samfunnsforholdene i områdene senterne jobber i var svært forskjellige, og dannet ulike utgangspunkt for oppstarten av NDC Osijek og NDC Skopje.

En annen viktig forskjell mellom kontorene er selve plasseringen. Kontoret i Makedonia ligger i hovedstaden Skopje, mens kontoret i Kroatia ligger i Osijek, i Øst-Slavonia som ligger nærmere 300 km unna hovedstaden Zagreb. Forskjellen i beliggenhet har ført til at NDC Osijek har samarbeidet mer med lokale avdelinger og fagfolk, mens NDC Skopje på sin side har tatt mer direkte kontakt, og opprettet samarbeid med de nasjonale overordnede instansene.

"NDC Skopje had good advocacy skills and targeted the right people. For example the "Teacher and Training Agency" were approached on a central level. Those people were supportive from the beginning and not afraid to take a stand. NDC Osijek also had good cooperation with the agency, but on a local level. Unfortunately the local and central levels have not been working and cooperating so well in this case".

"We are so far away from Zagreb. Our quality and competences can lead us to think that we would be much more respected and visible if we were located in Zagreb" (NDC Osijek 29 & 30.11.2011).

Det kan spekuleres i om synligheten av senteret ville vært bedre dersom NDC Osijek hadde hatt sitt hovedsete i Zagreb, men på den andre siden er det mange fordeler også ved å være mer lokalt basert. En fordel kan være at lokalbefolkningen har fått mer tillit til kontoret da flere har vært/er selv fra Vukovar, og dermed har de unngått å bli

stemplet som en tilfeldig NGO som kommer fra utsiden uten tilstrekkelig forkunnskap om området og engasjement for prosjektet.

Før jeg i intervjurunden gikk videre inn på struktur og arbeidsforhold ble de ansatte spurt om deres motivasjon for å jobbe i Nansen Dialog Nettverket.

Fra Skopje kom det tydelige fram at oppholdet i Norge i forkant hadde gjort stort inntrykk og at det var en viktig faktor for å velge denne typen form for arbeid. Dette er viktig for å forstå utgangspunktet til de ansatte, og arbeidet i senterne.

“Impressions from Norway, personal impressions from Steinar and his lectures, all in all I think my time in Norway made me make the decision to start working here”.

“First it is all connected to my experience in the Nansen Academy. After I got back to Skopje I processed everything and found out that I wanted to volunteer for the Center. I attended 2 seminars for young leaders and politicians and journalists where we worked with dialogue and breaking of stereotypes and prejudice. After that I saw that I really wanted to work in the center and with time I got the chance” (NDC Skopje 06 & 09.12.2011).

I Osijek lå det mer motivasjon i å skape en arena der de kunne rette søkelys på alvorlige utfordringer de mente deres samfunn stod ovenfor. Flere så NDC som en mulighet til å sette ting på dagsorden.

“After returning from Norway I recognized NDC Osijek as a wonderful opportunity to use all my experience and all my motivation. Based on my previous work where I recognized a lot of problems which could influence our lives for years, especially the problem of the youth attending different schools”.

“I was always aware that Vukovar and the issues that we are facing here are not something isolated and unique. In my previous job I didn't have so many people from the area around and to discuss with so NDC Osijek was a great possibility for this. And I also enjoyed working with a group of people that were very enthusiastic and in a position to create something that we really wanted” (NDC Osijek 30 & 31.11.2011).

Det fremgår av de enkelte ansattes motivasjon at NDC Osijek på en tydeligere måte allerede fra oppstartsfasen var klar til å utfordre det eksisterende systemet med segregering i skolen og at de hadde en klarere visjon om å forandre denne situasjonen. På dette tidspunktet var NDC Skopje i en mer generell fase med ansatte som på bakgrunn av dialogseminaret i Norge ønsket å videreføre dialogarbeidet mellom ulike etniske grupper på et lokalt nivå. Det forelå ikke på dette tidspunktet noen klare formeninger om integrert utdanning. Integrert utdanning ble først et tema etter konflikten i 2001.

4.2.1 Organisasjonsstruktur

Sentrene skiller seg på mange punkt når det gjelder organisasjonsstruktur. NDC Osijek utgjør per i dag 4 ansatte, mens NDC Skopje utgjør 8 ansatte. Etter oppstarten har de to lokale sentrene vært gjennom diverse utskiftninger av ansatte i ulike perioder. NDC Osijek har gjennom tiden involvert flere personer i ulike prosjekter over kortere perioder, men står igjen i dag med den samme kjernen som startet opp virksomheten i 2001. NDC Skopje har på den andre siden kun beholdt dagens direktør fra oppstarten i 2000 og har siden skiftet ut og ansatt nye medarbeidere etter hvert som det har vært behov for det. NDC Osijek sitter derfor igjen med de samme menneskene som bygde opp kontoret, mens NDC Skopje i større grad har byttet ut de tidligere ansatte med mennesker som har spisskompetanse på ulike felt.

Flat struktur var i utgangspunktet den dominerende organisasjonsmodellen for de lokale sentrene, men dette valgte NDC Skopje å endre på i 2006 da de gikk over til en mer hierarkisk modell der de utnevnte en direktør for senteret. Direktøren sitter med det overordnede ansvaret for senterets arbeid og fattet mange av de avgjørende beslutningene. Avgjørelsen om å endre struktur ble tatt for å se om senteret bedre kunne fungere med klarere og mer definerte roller.

“Until 2006 it was some kind of Norwegian flat structure with rotating directors, but that was not ok. That is my experience. This is because this kind of functioning doesn't give people responsibility. Everything was collective. All of us were equal and had the "same" responsibility but that didn't function very well”.

“In the end we were all responsible for the different projects. That was not a good solution. Now we have a clear hierarchy with an executive director with a key position. If you have a person that can lead the office and that can take initiative and also risk initiatives then he gives the impression that he is behind this and that we can do it”.

“Here in Macedonia they respect hierarchy a lot so when they see an organization they see the director first. That way they know whom to contact if they want to approach us” (NDC Skopje, 07 og 09.12.2011).

Etter hvert som arbeidet rettet seg mer og mer mot integrert utdanning ble det ansatt nye medarbeidere med utdanning og erfaring fra dette feltet. NDC Skopje er i dag delt inn i to avdelinger der den ene avdelingen ”Teacher, Training & Development Department består av 4 ansatte, en leder og 3 prosjektkoordinatorer. Tilsammen utgjør de ”Team for Education” som ivaretar det pedagogiske utviklingsarbeidet og implementeringen av skoleprosjektet. På denne avdelingen intervjuet jeg 2 av de 4 ansatte som begge har universitetsutdanning i pedagogikk.

"My main goal is developing of the programs for the extracurricular activities for our schools, preparing programs for training with our teachers, prepare manuals and flyers and so on. The team has some kind of autonomy over the educational issues.

"From the beginning of 2005 to 2010 the main focus has been on the work in Jegunovce and on the other schools involved in the project. I have been working 100% on this" (NDC Skopje 08 & 09.12.2011)

Både strukturen og avdelingsinndelingen og de ansattes spesialbakgrunn har vist seg å være svært effektiv i form av at det har gitt de ansatte klart definerte roller, arbeidsoppgaver og ansvarsområder som den enkelte ansatte nå fokuserer sin hele og fulle tid på. NDC Skopje har dermed gått mer fra å ha ulike prosjekter sentrert rundt interetnisk dialog på et mer generelt samfunnsnivå til å fokusere fullt og helt på integrert utdanning i Jegunovce og andre kommuner med lignende utfordringer.

NDC Osijek har beholdt den flate strukturen som organisasjonsmodell der de fleste avgjørelser tas i fellesskap og der ansvaret er mer jevnt fordelt mellom de ansatte.

"We are functioning in a way that we try to find the best in every person. Based on that I was never really directly responsible for implementation of the New School. I was involved when we realized that I can contribute to the process of working on some activities. We had a flat structure so no decision is made without talking about it and will not be carried out if someone is completely against it".

"We have all different ways of working. That is a good thing. We are using all of our different skills and abilities. It was never like one had to do everything, it was really on our capacities and good sides to do the work best as possible. I have never made a decision on my own or made any activities on my own. I have never taken any big steps without consultation" (NDC Osijek 30.11.2011).

I motsetning til NDC Skopje er NDC Osijek organisert slik at de ansatte er mye involvert i de ulike prosjektene både etter evne og behov. Samtidig har ikke NDC Osijek ansatt fagfolk i den forstand at de jobber fulltid på senteret, men heller leid inn ekspertise ved behov.

"I have never been a project coordinator on the "New School Project". I have been a lot involved like my colleague has, but I was never working full time on the project. This is how we somehow all get involved in the different projects, by discussing what should be done and what activities should be carried out. I was always working on different projects".

"Most of the colleagues were project coordinators and there were like outside assistants for one project and inside assistants hired for several projects, and then we had people we would hire for a period of 3-6 months".

"Usually we would plan more and more activities year by year so we got bigger and bigger concerning the idea of what we could implement so from 2002-2003 we were also very active in fundraising" (NDC Osijek 29.11, 30.11 & 13.12.2011).

Det er ikke denne oppgavens hensikt å bedømme hvilke organisasjonsmodell som er den beste, men å vise at ulike modeller påvirker arbeidet på forskjellige måter.

Det viser seg ved nærmere gjennomgang av strukturen ved senterne at NDC Skopje har klare og definerte roller på arbeidsplassen med en direktør på toppen. Senteret er delt inn i to ulike avdelinger der arbeidsfordelingen og oppgavene er nøye organisert. De ansatte har kommet til etter hvert og flere av de ansatte kan i dag tilby spesialkompetanse relatert til arbeid innenfor sine områder. Fokuset lå tidligere på ulike dialogprosjekt, men senteret er i dag 100% involvert i integrert utdanning.

I Osijek har de operert med en flat struktur på arbeidsplassen som innebærer at ansvar og beslutninger ligger mer på et kollektivt plan. Det innebærer også at det ikke har vært noen formell direktør på senteret men de har flere prosjektledere. Lederen for New School prosjektet har imidlertid vært ute i permisjon flere ganger, noe som har ført til at andre har måttet overta lederposisjonen ved flere anledninger. Prosjektet har derfor blitt tatt hånd om av ulike personer ved ulike anledninger, noe som har ført til de ikke like stor grad har klart å beholde en stabil lederskikkelse for prosjektet til samme grad som NDC Skopje. Det har ikke vært en like klar arbeidsinndeling som i NDC Skopje da de ansatte har vært involvert i prosjektet til ulike tider.

I motsetning til NDC Skopje har NDC Osijek vært involvert i mange ulike prosjekt siden New School prosjektet startet i 2003, noe som har resultert i at både fokuset og ressursene har blitt fordelt deretter. For å sikre den daglige driften av kontoret har de vært tvunget til å søke midler til andre mer perifere prosjekt som har sikret driften, men samtidig dratt arbeidsressursene i mange forskjellige retninger. De ansatte ved NDC Osijek har også valgt å hyre inn fagfolk der det har vært nødvendig, fremfor å ansette noen som kan jobbe fulltid med prosjektet.

4.2.2 Arbeidsforhold og arbeidsmiljø

Analysen av spørsmål og svar rundt de ansattes arbeidsforhold og arbeidsmiljø avdekket ulike kommunikasjonsmønstre når det gjelder måten de ansatte forholder seg til hverandre på internt i senterne. I NDC Skopje har det vært mye fokus på støtte, samhold og konstruktive tilbakemeldinger blant de ansatte, mens medarbeiderne i

NDC Osijek har operert med en langt mer moderat og tilbaketrukket holdning i forhold til det å gi positiv feedback og oppmuntre hverandre.

"In my opinion we are really representing a good team as a big family. We know the structure but also we are friends and then colleagues. We support each other, motivate each other, and help each other. And there is no red line between the team and the management. Everyone helps each other. I feel that the management shows the team a lot of confidence which is very satisfying".

"It is all in our everyday communication. I can write a report and they will give me feedback and say that they loved it. Sometimes the simplest things are motivating. We share a lot and when something is nice we tend to back up each other" (NDC Skopje 07 & 08.12.2011).

"I think in all we don't have a habit or not used to praise each other which is wrong. We always feel more handicapped or frustrated about something we didn't do, or did wrong, or didn't do more of. This is the nature of this kind of work. You have this huge amount of frustration. So rarely you get the opportunity to be happy about what you do and to be satisfied with what you have done. You don't allow yourself to be happy or thrilled because you always have this sense of bitterness of not having all your high hopes and ideas implemented. I think this is stealing our energy and stopping us" (NDC Osijek, 30.11.2011).

Til tross for at NDC Osijek på mange måter opererer med en langt mer moderat holdning ovenfor sine kollegaer og at fokuset ofte tenderer til å ligge mer på hva som ikke har blitt gjort, uttrykker de samtidig et sterkere bånd til senteret som arbeidsplass. Det har ikke vært mulig å finne dette på samme måte blant de ansatte i NCD Skopje.

I am always proud of the center, I love the center. I am often thinking what I would do if I am not working at the center because when you hit uncertain periods with fundings. I feel like all the struggle for me is coming out of the fear of losing the center. The center became such an important part of who I am. It is like losing something that is your own. It is not a steady job, it is not a regular job. It is really a part of who you are and I think I will always be proud of being in the center (NDC Osijek 29.11.2011).

Opplysningene som fremkommer i intervjuene på spørsmål om struktur, arbeidsforhold og de ansattes motivasjon viser at det her foreligger store forskjeller som kan fungere som indikatorer på hvorfor arbeidet har utviklet seg i ulike retninger. Det er viktig å belyse disse forskjellene for å få et klarere bilde av hvordan senterne fungerer som arbeidsplass, da dette legger et viktig grunnlag for å forstå hvordan de fungerer i felten og i relasjon til andre involverte parter.

Et særdeles viktig punkt i denne gjennomgangen av senterenes interne arbeid har vært å analysere arbeidsstrategien som senterne har jobbet ut ifra. Det ble derfor viktig i denne sammenheng å kartlegge hvordan arbeidsstrategien ble utarbeidet, hvilke beslutningsprosesser som lå til grunn, og hvordan arbeidet ble utført i praksis.

4.2.3 Arbeidsstrategi

I utgangspunktet jobbet begge senterne for integrert utdanning i Vukovar og Jegunovce. Som første ledd i kartleggingen av arbeidsstrategien som de to senterne fulgte var det viktig å først se på hvordan de ansatte definerte begrepet ”integrert utdanning”.

”I don’t have a specific theory but I think that integrated education is a mutual point in one multiethnic society where different ethnic groups can come together and cultivate their tradition, culture, history. Celebrate their religious or state holidays, listen to each other’s language and maybe learn spontaneously each other’s language. I think integrated education is a formal to an interethnic society that has been into bigger or smaller conflicts in the past. Integrated education is the formula of learning how to live together and accepting each other” (NDC Skopje 06.12.2011).

”Integrated education to me is when you have a quality school with quality professors that really nurture the value of diversity, inclusiveness and tolerance and human rights and that they can offer all of this to the children. To have a school where children from different ethnic backgrounds can feel safe and not like outsiders if they speak different or with a different accent or language as the other children. Integrated education is when you learn to be proud of your identity because your identity would be nurtured in the school whether it is ethnical, religious, or an identity from a subculture. Being different in some way from the other should be thought as something valuable, not as something wrong” (NDC Osijek 29.11.2011).

Her ser vi to svært like eksempler på hvordan det er mulig å definere ”integrert utdanning”. Definisjonene er på mange måter sammenfallende, og gir et inntrykk av at til tross for ulikheter mellom de to senterne så bindes de sammen av en felles filosofi rundt temaet.

NDC Skopje startet sin virksomhet i 2000 og jobbet fram til 2005 mye med barn og ungdom og ulike NGOer, og senere også med mennesker i ulike nøkkelposisjoner i samfunnet. Eksempler på dette var journalister, og ungdomspolitikere som i stor grad har bidratt til å forme det nettverket NDC Skopje har i den politiske ledelsen i Makedonia i dag. Prosjektene baserte seg mye på interetnisk dialog.

Etter hvert kom meldinger fra utenriksdepartementet i Norge om at senteret måtte produsere mer synlige resultater. Det ble satt i gang en stor screening av flere kommuner som det kunne være aktuelt å jobbe mer direkte mot. I 2004 kom NDC Skopje fram til at Jegunovce kommune, som var hardt rammet av konflikten burde prioriteres. Skolene i Jegunovce ble segregert etter konflikten i 2002 og samfunnet var nå delt langs etniske skillelinjer. Det lokale samfunnet var hardt preget av konflikten og slik ble prosjektet ”Dialogue & Reconciliation” utviklet, som ble satt i gang i regi

av NDC Skopje i 2005. Utdanningsdepartementet i Makedonia var underrettet og informert om prosjektet, som også på forhånd var godkjent av de lokale myndighetene. Prosjektet involverte i seg selv mange lag av lokalsamfunnet.

"We started with dialogue seminars for all the people in the society, professors, teachers, directors, municipal officers, the mayor, and parents".

"After 4 years after the conflict many of them met each other again for the first time in the seminars with Steinar. Some of them only live a few kilometers away from each other but the conflict had produced a limited freedom of movement". (NDC Skopje 06.&09.12.2011).

Da Osijek startet opp i 2001 var strategien mye av den samme som i Skopje. De hadde på lik linje med Skopje en rekke dialogseminar med barn/ungdom, journalister, politikere og lærere. Den største forskjellen var nok at NDC Skopje satset mer bevisst på unge politikere.

På bakgrunn av disse seminarene og på bakgrunn av de ansattes ønske om endring i skolesystemet i Vukovar vokste ideen om "The New School" fram, og senteret startet å arbeide mer direkte med lærere.

"We always had this notion that since we are very much focused on Vukovar and that we should do something with the segregation in Vukovar and that this situation is not normal and that it needs to be changed in order to have a functional community. So we started first working with the teachers on different kind of educational programs with teachers but actually we were bringing them different kinds of seminars in order for them to have a chance and a place to discuss different issues on the Vukovar education. We believed in the very beginning that if we start to work with teachers, they could be the one to implement the values and attitudes that they had been taught throughout the seminars in their schools".

"We wanted to first intervene in the existing system to create possibilities for teachers to sit and have a dialogue about the situation and to find the best possible solution for them at the time. What to do in order to change the situation if they see the problem? What we found out in 2003 after some seminars was that they see the problem and they see that the situation is not good. They didn't want to divide the children but they didn't want to take on the responsibility to change the situation either. They shifted the responsibility on to the parents and said that they were the one who had chosen this divided system" (Osijek 29 & 31.11.2011).

I denne fasen av arbeidet kommer noen av de første tegnene på at de to senterne utvikler forskjellige arbeidsstrategier i forhold til de aktuelle prosjektene. NDC Osijek fokuserer i begynnelsen kun på lærere uten noen form for kontakt med de øvrige lokale myndighetene eller andre grupper av lokalsamfunnet. NDC Skopje involverer derimot mange ulike parter av lokalsamfunnet og kanskje viktigst av alt så er de lokale myndighetene med støtte fra ordføreren med på å utvikle prosjektet. Seminarene i regi av NDC Skopje ledes i denne perioden i stor grad av Steinar Bryn som er leder for nettverket, mens NDC Osijek planlegger og gjennomfører ulike

seminar med hjelp av lokale fagfolk. Det er gjennom disse seminarene at både NDC Osijek og NDC Skopje danner grunnlaget for det videre arbeidet for integrert utdanning, men grunnlaget dannes her ut i fra forskjellige prioriteringer i forhold til hvilke mennesker og grupper som det fokuseres på og som følgelig blir involvert i prosjektet.

Prosjektet i Jegunovce er på dette tidspunktet enda ikke utviklet til et rent skoleprosjekt, med er fortsatt i en fase der det fokuseres mye på interetnisk dialog. Gjennom seminarene kom deltakerne fram til hva som er nødvendig å forbedre i lokalsamfunnet og hva som på det tidspunktet kunne være viktig å utvikle videre. I felleskap utviklet NDC Skopje og Jegunovce interetniske engelskkurs og IT-kurs ved ulike skoler i Jegunovce. Kursene ble avholdt etter skoletid.

"With the support from the parents we started with English and IT courses for the primary school students. We started first with 12 students and 2 teachers that were bilingually teaching. The number grew rapidly. After 3 months we had 220 students. We started 4 more classes and then later we had the initiative from the Macedonian parents to start a course in Albanian language which was the first course in the Republic of Macedonia where the parents in a Macedonian school asked for an Albanian language course. We also started Macedonian language courses for the Albanian parents".

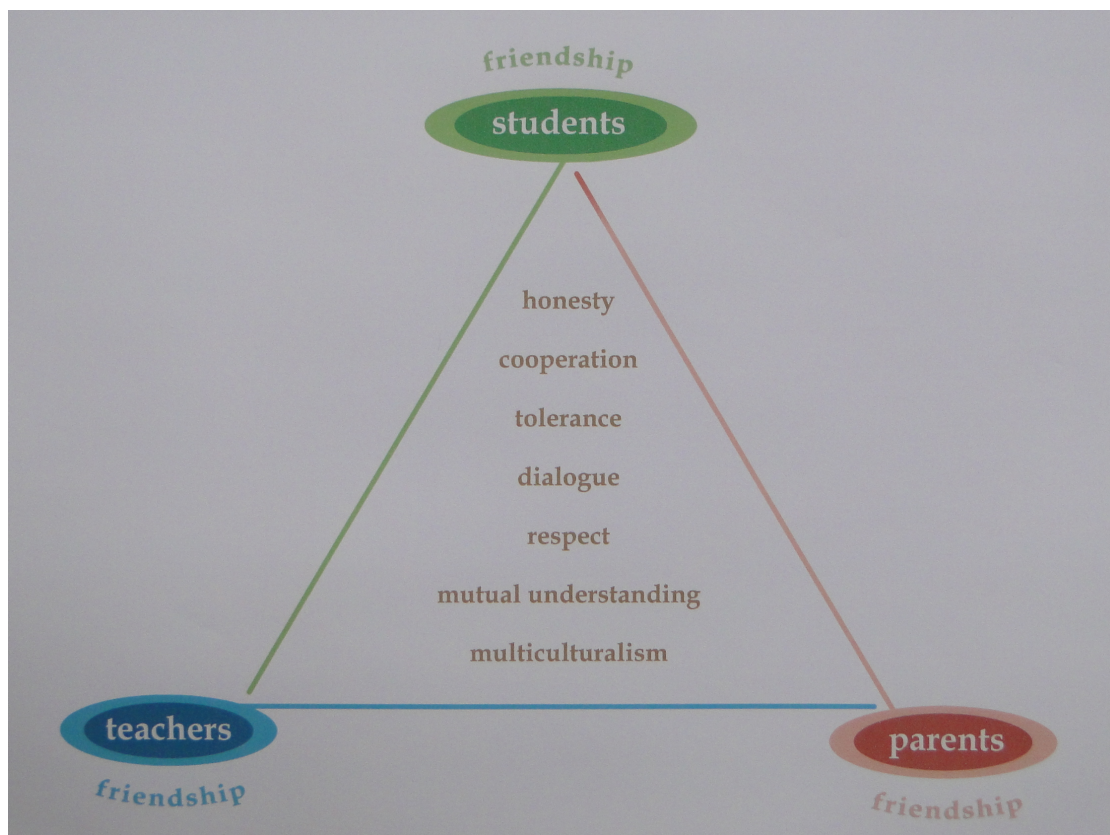
"People started to travel to other villages and so we managed to increase the freedom of movement. It was a good signal for the parents and a good contribution to the situation. In one hard core Macedonian village we needed 6 months to talk with the people and to convince them that they should participate in our program. But now I am so happy that bilingualism was accepted by the parents and of course because of their improvement in IT skills, English, Albanian and Macedonian language" (NDC Skopje 06 & 09.12.2011).

I tillegg til kursene samarbeidet NDC Skopje samtidig mye med andre organisasjoner og med den norske ambassaden i Skopje for å få i gang ulike infrastrukturelle prosjekt slik at standarden på skolene i områdene ble forbedret. I den første fasen var samarbeidet med den norske ambassaden i Skopje svært viktig. NDC Skopje fikk økonomisk støtte til å fikse felleferdige toaletter, klasserom og lekeplasser i skolegården. Dette skapte tillit samtidig som det også ga synlige resultater og lokalbefolkningen en følelse av at de fikk noe konkret ut av samarbeidet.

We didn't only work with the education but we also had a lot of infrastructural projects with other NGO's. This helped us to increase the trust and the cooperation between us, as an NGO and the villagers of the municipality. We had a good base to continue. In 2005 in Semsevo the schools didn't even have toilets. How can you convince the parents that you want to do something about the communication among the students when the base conditions for studying are lacking? Basic needs have to be satisfied (NDC Skopje 9.12.2011).

Den prosessen som NDC Skopje gikk igjennom i løpet av årene 2005-2008 var et resultat av et veldig godt og nøye planlagt prosjekt som tok sikte på å involvere ulike representanter fra alle de ulike gruppene i samfunnet og fokuserte ikke minst mye på de kanskje 3 viktigste gruppene i en slik situasjon, nemlig elever, deres foreldre og lærere. NDC Skopje utviklet dette til å bli den viktigste komponenten i sitt arbeid.

Modell utviklet av NDC Skopje:

Prosjektet ble gjennomført på en slik måte at mange på et tidlig tidspunkt fikk medeierskap til prosjektet og det ble utviklet på en måte som fort kunne vise til synlige resultater i form av bedre IT-og språkkunnskap. Aller viktigst var den interetniske komponenten. Dette førte til at barna og foreldre på tvers av etnisk tilhørighet lærte noe sammen. Kursene ble holdt på ulike steder noe som førte til at også mange for første gang siden konflikten besøkte nærliggende landsbyer bebodd av den andre etniske gruppen.

NDC Osijek hadde begynt sitt arbeid for en mer integrert utdanning i Vukovar med et fokus på lærere. Etter en periode viste det seg at dette ikke førte fram og et fokusskifte fant sted. De begynte å fokusere mer på foreldre med barn i barneskolealder.

"Some of the teachers stayed with us and made the curriculum for the "New School" in 2006. In 2004 we conducted this big research among the parents. The teachers had shifted the responsibility to parents so we went to the parents of Vukovar to see what they really think".

"We had a big sample of 50% of the parents in Vukovar with primary school children. 76% said that they would put their children in ethnic mixed classes had there been any. 86% said that they wanted their children to learn about the cultural and spiritual heritage of the region. Then we established a group of parents eager to do something about the situation" (NDC Osijek 31.11 & 13.12.2011).

På bakgrunn av undersøkelsen utviklet lærerne som fortsatt jobbet tett med NDC Osijek et nytt skolepensum i 2006 som skulle være mer tilrettelagt for et multietnisk og multikulturelt samfunn. Pensumet ble utarbeidet i samarbeid med den lokale avdelingen for "Education and Teachers training Agency". I denne perioden ble også de lokale myndighetene kontaktet, men NDC lyktes ikke i å få støtte av verken ordfører eller flertall i bystyret for prosjektet "New School".

Som en alternativ løsning, og som et ledd i utviklingen ble pensumet som inneholdt faget "Cultural and Spiritual Heritage of the Region" (CSHR) forsøkt innført som valgfag i allerede etablerte skoler. Dette fikk de økonomisk støtte til av utdanningsdepartementet da de kontaktet departementet for første gang i 2008. Faget ble innført i tre ulike skoler, noe som siden har blitt utvidet til å involvere 8 skoler, 20 lærere, og 200 elever. Ulike barnehageprosjekter ble også igangsatt for å rette fokus på kommende barneskoleelever og deres foreldre.

NDC Skopje som opplevde en stor fremgang både med seminarene og med kursene i Jegunovce, mente etter 3 år at tiden var moden for å ta et nytt steg. De ønsket å få arbeidet institusjonalisert. Et pensum ble utarbeidet i samarbeid med "Bureau for Development of Education" og den første tospråklige skolen ble åpnet kort tid etter.

"The results from these activities were the main motivation and platform for developing the idea and developing of integrated bilingual education. The involvement of parents, teachers, school advisors, school directors, representatives from the municipality in the activities improved their communication and tolerance towards each other and the question was raised from the parents on how we can organize integrated education in schools".

"We had some talks with the Ministry, politicians, the Mayor and the parents and in 2008 we opened the first primary and secondary integrated bilingual school in Semsevo, Jegunovce" (NDC Skopje 08. & 09.12.2011).

Som gjennomgangen viser har de to senterne fulgt ulike arbeidsstrategier i arbeidet for å utvikle et mer integrert utdanningstilbud.

NDC Osijek ga inntrykk av å ha en sterk og forpliktende tro på en ide om integrert utdanning og en sterk tillit til denne ideens gjennomslagskraft. NDC Osijek var på denne bakgrunn tidlig ute med ideen om New School og deres oppgave var å skape større tilslutning til ideen. Dette forklarer deres fokus på lærere, å utvikle et pensum og ikke minst å utvikle faget CSHR.

NDC Skopje la større vekt på å bygge tillit i lokalmiljøet gjennom materiell støtte og seminarer for mange av landsbyens befolkning. NDC Skopje satte i gang multietniske fellesprosjekter i Jegunovce som utdanning i IT og engelsk. Dette vakte nysgjerrighet blant elevene på hverandres språk. Den integrerte skole vokste langsomt fram med større forankring i landsbyene. Langt flere følte de hadde eierskap i prosessen.

NDC Skopje klarte i løpet av tiden fra 2005-2008 å skape et godt fundament for det videre arbeidet med integrert utdanning. Gjennom seminar og kurs kunne de vise til synlige resultater, noe som skapte et stort engasjement blant lokalbefolkningen. Dette engasjementet henger nøye sammen med brede fokusgrupper og ikke minst kontakt med både lokale og nasjonale myndigheter i startfasen av prosjektet.

NDC Skopje valgte å bruke lang tid og mye energi på skeptikerne. Det er tidligere nevnt at de blant annet brukte 6 måneder på å motivere en landsby som i utgangspunktet var svært skeptisk til NDC Skopje og deres arbeid. Dette er et eksempel på at ved å være tilstede over lengre tid, og gjennom formell og uformell kontakt med de lokale innbyggerne så klarte de å skape en ramme av trygghet og tillit. Ofte hadde ikke NDC Skopje og deres besøk til landsbyene noen annen agenda enn å etablere, opprettholde og utvikle kontakten. Å la prosjektet utvikle seg i tråd med lokalbefolkningens ønsker og behov var et viktig ledd i strategien.

NDC Osijek startet med et hovedfokus på lærere. Arbeidet med lærerne førte ikke frem slik det i utgangspunktet var tenkt. Det viste seg at det var vanskelig å få de til å ta på seg ansvaret som fulgte med prosjektet. NDC Skopje jobbet mye, og kanskje mest med de gruppene som var de mest utfordrende. Istedenfor å forsøke å jobbe mer med lærerne og samtidig involvere flere politiske grupper, går NDC Osijek mer over til å arbeide med foreldrene etter undersøkelsen i 2004. NDC Osijek tok heller ikke kontakt med de nasjonale myndighetene før på et senere tidspunkt i prosessen.

Da pensumet var ferdigstilt i 2006 manglet de støtte fra de lokale politikere og ordføreren i Vukovar. De mottok økonomisk støtte fra utdanningsdepartementet, men det var også det eneste de mottok.

Ved å skifte fokusgrupper og ved å ha et mindre bredt utvalg involvert fra begynnelsen av, er det også en naturlig konsekvens at færre får følelsen av eierskap til prosjektet, noe som også kan resultere i at skepsisen øker blant de som ikke har vært involvert. NDC Skopje klarte på en mer organisert måte å sammenfatte barn, foreldre og lærere, samtidig som de var svært forsiktige med i det hele tatt å snakke om integrert utdanning.

Først i 2008 opprettet NDC Osijek kontakt med utdanningsdepartementet, og CSHR blir innført som valgfag i enkelte skoler. Tilnærmingen minner mer om en klassisk bottom-up tilnærming, mens det i NDC Skopje sitt tilfelle var en mer parallell tilnærming til de ulike nivåene av samfunnet.

CSHR som i utgangspunktet skulle være en del av New School utviklet seg etter hvert til å bli et mer selvstendig prosjekt uavhengig av New School. NDC hadde også flere andre prosjekter gående på samme tid, blant annet arbeidet med barnehager, men også andre prosjekt som strakk seg utover arbeidet for integrert utdanning. Det er derfor klart at NDC Osijek ikke hadde like mye tid eller ressurser til å fokusere på "New School" prosjektet og utviklingen av dette ene og alene.

Det kan virke som om prosjektet New School var et klarere og mer definert mål fra NDC Osijek sin side, enn det de ansatte i NDC Skopje hadde ved oppstarten av prosjektet i 2005. Fritjof Nansenskolen i Jegunovce var mer et resultat av en ide som vokste fram i prosessen og blant lokalbefolkningen, enn det som var tilfellet i Vukovar.

Senterne har ved jevne mellomrom evaluert utviklingen og arbeidet både internt og eksternt. NDC Osijek har med tiden også reflektert over hvordan de kunne ha gjort ting annerledes ut i fra slik situasjonen forelå. Det er på langt nær alle faktorer de har hatt kontroll over, men gjennom intervjurunden ble det blant annet registrert enkelte punkter i arbeidsstrategien som de mener de ville ha endret på i dag.

"The problem was maybe that we spent too much time and money on the people who supported us and not so much on the people who were against us. That explains maybe why we never reached the people who are the community leaders who would be able to promote this idea in the local community".

"We were very honest from the beginning saying that we see the system as something bad. We took a stand. We had to be strong in our values and integrity but I don't think that the politicians liked that. I think I knew that we would have difficulties, and I knew that we would be forced to tackle the attitudes of the hard liners but I never thought that it would take us such a long time. That it would be so hard. That we would have to struggle with everything but common sense".

"Some people would say that we put oil on the fire by talking openly in Vukovar about the segregation in the schools. That the time is not right and that we should have waited, but we only wanted an alternative for those who are ready. Vukovar was so long on the black list, we wanted to change this. We were always frank from the beginning, and we weren't wearing gloves with anybody. I don't know if it is a strength or weakness not to swim with everybody"? (NDC Osijek 29.30 & 31.11.2011).

Flere av de ansatte i NDC Osijek var selv overrasket over hvor lang tid det har tatt, og hvor mange hindringer de har møtt på veien. Med den kunnskapen de sitter med i dag er det lettere å se hva som kunne blitt gjort annerledes, men det også viktig å huske at prosjektene i begge tilfeller var pilotprosjekt som ingen tidligere hadde forsøkt å gjennomføre.

Det er derimot flere aspekter av denne utviklingen og i dette arbeidet som det er viktig å få en forståelse av for å kunne danne seg et mer helhetlig bilde av situasjonen. Etter en grundigere gjennomgang avdekkes det flere utfordringer og forskjeller som går utover den interne strukturen og arbeidsstrategien til senterne. I det neste underkapittelet skal vi se nærmere på de lokale utfordringene og problemstillinger som skiller Vukovar og Jegunovce fra hverandre og som i stor grad har vært med på å påvirke arbeidet til NDC Osijek og NDC Skopje.

4.3 Lokale utfordringer og problemstillinger

4.3.1 Introduksjon

Både Vukovar og Jegunovce var begge multietniske og flerkulturelle samfunn som ble hardt rammet av krig og konflikt. Vukovar i en mye større grad da krigen i Kroatia var langt mer omfattende og ødeleggende enn i Makedonia. Konsekvensene var i begge tilfeller delte samfunn langs etniske skillelinjer, og lite interetnisk kontakt.

Områdene har imidlertid utviklet seg i svært forskjellige retninger og tempo siden de to fredsavtalene ERDUT og Ohrid-avtalen ble signert i henholdsvis 1995 og 2001. Det er den lokale utviklingen jeg nå skal se nærmere på, og hvordan de lokale fakta, aktører og utfordringer har vært med på å forme lokalsamfunnet og arbeidet til NDC Osijek og NDC Skopje.

Jeg ønsker først å gi et par eksempler som illustrerer de ansattes motivasjon for å jobbe i disse områdene, og hvorfor akkurat Jegunovce og Vukovar var viktige områder å fokusere på.

"It is simple. It is not simple but it is simple for me. After the peaceful reintegration started in 1995 the schools kept all the teachers from the period when Serbian forces ruled. At the same time old schools were being reestablished where Croatian teachers came and the children were either going to Croatian or Serbian. These children didn't have the option to attend schools together. They were forced to attend the divided schools. No one offered them anything so that they could go together to school and at the same time preserve and nurture their own culture and language. By attending divided schools these children were not able to form any kind of friendship across ethnic lines so the division only deepened. So it was important that someone came and offered them a third way, a third option. We did something that nobody else was willing or capable to do.

"Vukovar had a terrible past but the children were entering different school doors at the same time as we were entering 21st century. We are now entering EU and we still have divided kindergartens and schools. The children need to be prepared and to learn and behave with different people around them. To me it was common sense" (NDC Osijek 29. 11 & 13.12.2012).

NDC Osijek ønsket å tilby et alternativ til det eksisterende segregerte skolesystemet som de mente hadde uheldige konsekvenser for den videre utviklingen av Vukovar. I et slikt klima mente de at det var viktig å skape et tredje alternativ som skulle tilbys de som ikke lenger ønsker å måtte velge skole ut ifra nasjonal og etnisk tilhørighet, men som ønsker et mer integrert samfunn for sine barn.

NDC Skopje kom med lignende utsagn da de ble spurt om deres valg om å starte arbeidet i Jegunovce.

"Jegunovce was deeply affected by the conflict in 2001 and the society was divided. Since Macedonia is a multi-ethnic society we need to develop an educational process where we promote integration. Without integrated education it is not possible to promote common communication and cooperation. Today the ethnic groups live next to each other, but we need to learn how to live with each other".

"It is important to work not only in Jegunovce but in the whole of Macedonia promoting integrated education. For the moment we have parallel systems. If we leave the educational system as it is now, the long-term consequences are that after 10 years our multiethnic country will have two completely parallel systems. So if they don't have enough information or contact with each other it can lead to bigger problems, more stereotypes, prejudices, and segregation" (Skopje 06. & 08.12.2011).

Igjen ser vi hvordan senterne har et mer eller mindre felles ideologisk grunnlag som utgangspunkt for deres arbeid for integrert utdanning i disse områdene. Både Vukovar og Jegunovce ble prioritert på grunnlag av situasjonen de befant seg i etter krigen og konflikten. De delte samfunnene førte med seg en rekke uheldige konsekvenser som senterne ønsket å endre på, men utgangspunktene var forskjellige og de lokale utfordringene svært ulike.

4.3.2 Demografisk oversikt

I Makedonia ble det i 2002 som hittil er den nyeste folketellingen registrert 2 022 547 innbyggere i Makedonia, der makedonerne utgjorde 64,2% og albanerne 25,2%. Dette tallet sies å være høyere da mange albanere boikottet folketellingen. Det er derfor vanskelig å si for sikkert hvor høy prosentandelen egentlig er. Det nok mer realistisk å operere med rundt 30%, om ikke mer. I Jegunovce ble det i 2002 registrert 10.790 innbyggere fordelt på hele kommunen. Innbyggertallet bestod av 55% makedonere og 43,11% albanere. En relativt jevn fordeling ut i fra etnisk tilhørighet (Opstina Jegunovce: 2006).

I Kroatia ble det i 2001 registrert 4, 437 460 på landsbasis, og serberne utgjorde da 4,54% (Croatian Bureau of Statistics: 2010) I Vukovar i 2001 ble det registrert 31.670 innbyggere som blant annet bestod av 10.412 serbere og 18.199 kroater. (Croatian Bureau of Statistics: 2001)

Det er ikke mulig per i dag å finne et offisielt tall på hvor mange serbere som bor i Vukovar da store deler av folketellingen fra 2011 enda ikke er offentliggjort, men det totale innbyggertallet viser en nedgang i byen fra 2001 da det i dag ligger på 26.716. (Croatian Bureau of Statistics: 2011)

En kort gjennomgang av den demografiske strukturen i Kroatia og Makedonia illustrerer to viktige poeng i dette tilfellet.

Albanerne utgjør en langt større minoritet både i Makedonia og i Jegunovce enn det serberne utgjør i Kroatia og i Vukovar.

Jegunovce utgjør ca. en tredjedel av befolkningen i Vukovar og er mer jevnt befolket i forhold til etnisitet. Vukovar har opplevd en nedgang i innbyggertall de siste 10 årene. Oversikten viser dermed at NDC Skopje har hatt en langt mindre gruppe å forholde seg til enn det NDC Osijek har i deres tilfelle i Vukovar. Og selv om de to landene

består av hver sin minoritet så er albanerne i større grad representert både på landsbasis og på fylkesbasis.

Begge minoritetene har imidlertid status i begge land som tilsier at de har rett til utdanning på eget språk. Albansk og makedonsk språk er svært forskjellig og tilhører ulike språkgrupper. Utdanningen har derfor blitt praktisert og gjennomført langs etniske skillelinjer også før konflikten, men ofte på samme skoler og i samme skift som den andre etniske gruppen. Det var kun etter konflikten i Makedonia at de etniske gruppene ble fysisk skilt fra hverandre og plassert på forskjellige skoler.

Serbisk og kroatisk språk er svært likt på mange måter og var i Jugoslavia et og samme språk. Tradisjonen for utdanning på eget språk er derfor langt nyere i Kroatia enn i Makedonia.

Fritjof Nansenskolen i Jegunovce har bevart systemet fra før konflikten ved å tilby utdanning på både makedonsk og albansk, men på samme skole og i samme skift. Den nye komponenten er den tospråklige fellesundervisningen en time om dagen. Den nye Nansenmodellen for integrert utdanning forholder seg derfor til loven om utdanning på eget språk men inkluderer fellesundervisning for å styrke integrasjonen i området. Respekt for begge språk er derfor ivaretatt på en slik måte at særlig den albanske minoriteten ikke fikk følelse av at dette ville svekke deres språklige rettigheter.

NDC Osijek har ikke på samme måte fokusert på en tospråklig utdanning men mer på et multikulturelt skolepensum som vil gjøre det mulig for hver enkelt gruppe å lære mer om hverandre og den felles kulturarven de deler. I dette tilfellet vil det derfor være å gå lenger i forhold til loven enn det de har gjort i Makedonia, i form av at serberne ikke lenger vil få hele utdanningen på serbisk men bli inkludert i en større grad gjennom et nytt multikulturelt pensum. Viktigst av alt vil barna få lov til å kunne sosialisere med hverandre, gå på samme skole og leke i samme skolegård.

Det var under ERDUT-forhandlingene i 1995 at kravet til serbiske skoler ble forhandlet frem, og mange ser derfor prosjektet "New School" i Vukovar som et nederlag i form av at de da må gi avkall på full undervisning på serbisk. Det er et langt større fokus i Vukovar på hva man tror man mister, framfor det man eventuelt kan få og gi til barna gjennom en slik ny skoleordning. På den andre siden har støttespillerne til NDC Osijek vært lavmælte i den forstand at få har ønsket å åpenlyst

gi støtte til prosjektet, og få har vært villige til å ta det endelige ansvaret for å få til noen reell endring i samfunnet.

”The Serbian politicians are afraid of losing the power over their people. They are afraid that the ”New School” will assimilate their children. It should anyway be my choice to choose the Croatian or the Serbian school or a third option for my children”.

”Our biggest challenge has been the people. We have to empower the people so that they can speak for themselves and for the future of the children” (NDC Osijek 30.11 & 13.12.2011).

Denne utfordringen henger nøye sammen med mange andre faktorer som preger samfunnet og det sosiopolitiske klimaet i Vukovar. Først er det viktig å nevne Vukovar og hvilken status byen har fått i tiden etter krigen.

4.3.3 Vukovar ”The Holy Land”

Vukovar ble beleiret og beskyttet, og bombet av den jugoslaviske hæren og serbiske paramilitære i 1991. Gjennom tre måneder kjempet kroatene tilbake, men måtte gi tapt i november 1991 og forlate en nærmest utbombet by. 18.november har siden fått navnet ”Day of Remembrance” for å minnes Vukovars fall og heltene og ofrene fra krigen.

Vukovar har ikke bare fått en egen merkedag i kalenderen, men Vukovar ble et nasjonalt symbol på forsvarskampen mot jugoslavisk/serbisk aggresjon. Etter krigen ble Vukovar gjenstand for krigsturisme da mange etter hvert besøkte byen for å se på byens mange krigsminnesmerker. En slik utvikling var svært uheldig da det skapte en atmosfære og et klima sentrert rundt krigen, og mindre fokus på gjenoppbygging av de fysiske og psykiske ødeleggelsene. Lokalbefolkningen levde i et samfunn som til stadighet tok de med tilbake i tid og minnet de om krigens grusomheter.

Få mennesker snakket om Vukovar, og byens nasjonale betydning gjorde at Vukovar på mange måter ble et hellig land.

”Vukovar is a symbol of the Croatian suffering and exploitation of the war trauma. Vukovar is one of the most challenging areas in Croatia. Vukovar is something completely holy, holy land. They are making myths based on Vukovar. Vukovar is a myth. This is a hero city. You shouldn't talk about it. Completely taboo. And if you say something good about Vukovar it is wrong. It is a sick place. You really never have a starting point to talk about it objectively.

"Vukovar is a symbol, some people don't like symbols to be tarnished. They like to keep it and to cherish it. We do not fight the current situation but we would only like to offer an alternative"

"The Day of Remembrance was more powerful this year than it was 15 years ago. The day has become the opposite of what it was supposed to be. Instead of remembering the victims and praying for them, the state takes advantage of this and uses the day to support hatred, legal support for hatred. Nothing else. It is a big problem, especially because it is 20 years after the war. Some of the 20 years old in Vukovar today hate the other side. Unfortunately, they don't know why they hate, but they hate. We have now learned to live with the system and it makes it more difficult to change it. This system has become the normal thing in Vukovar. And when you try to change it you are doing something that is not normal, but something that seems very normal to many other people from the outside. But we don't think about the people outside. We just think about ourselves. This is the main problem in Vukovar" (NDC Osijek og lærere intervjuet 30.11.2011).

Dette fenomenet ble forsterket under intervjuene da jeg la merke til at selv intervjuobjektene som jobber med dette til daglig senket stemmen betraktelig da de snakket om dette på den lokale kafeen der de ble intervjuet. Det er et veldig sterkt signal om at Vukovar fortsatt er et svært betent og ømt samtaleobjekt, og noe ikke mange diskuterer i offentlighet. Dette viser at det for NDC Osijek har vært en svært krevende jobb i seg selv å skape et miljø og et klima der det er mulig å snakke åpent om segregeringen i skolene og berøre temaer og problemstillinger som få eller ingen før har gjort på samme måte. Den symbolske tyngden som Vukovar representerer kan derfor videre være med på å forklare hvorfor arbeidet for integrert utdanning har tatt så mye lengre tid i Vukovar enn i Jegunovce.

Vukovar som symbol har nok både direkte og indirekte påvirket både den lokale og den nasjonale tilnærmingen til NDC Osijek og prosjektet New School i Kroatia.

Fra 2001 og fram til en ny koalisjon falt på plass i 2011 satt HDZ med flertallet i bystyret i Vukovar, (Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske) og fra 2007 var de også i koalisjon med det største serbiske partiet SDSS (Independent Democratic Serb Party) som ble opprettet i 1997.³²

Bystyret, med HDZ i spissen har vært lite samarbeidsvillige i form av at de ikke har ønsket å ta stilling til prosjektet og ved å avvise at det eksisterende systemet er et

³² SDSS (Independent Democratic Serb Party) ble opprettet i 1997 med hovedsete i Vukovar. Deres politiske mål var og er å oppnå kulturell og institusjonell autonomi for serbere gjennom blant annet bruk og bevaring av serbisk språk, symboler, undervisning, og opprettelsen av serbiske institusjoner og media kanaler (Internrapport om Vukovar 2010).

problem i Vukovar. De har henvist til den nasjonale lovgivningen for beskyttelse av nasjonale minoriteters rettigheter, eller skjøvet ansvaret over på et sentralt nivå ved å henvise til utdanningsdepartementet.

NDC Osijek har i så måte opplevd en fullstendig ansvarsfraskrivelse og ansvarsforskyvning både fra deler av lokalbefolkningen, men også fra de lokale myndighetene etter at de ble involvert i prosjektet.

"We needed to get the approval on a local level and then go to the Ministry. We sent all the documents to the city council, to the county for them to discuss it on the city assembly and give us feedback. But it never got through. It was never on the city assembly or city government assembly".

"No one would openly say that they don't support the "New School". You can't say that you are against integration or that multiculturalism is bad, especially now when we are entering the European Union, but no local politician would on the other hand openly support the project either. So in those terms we had "pretending" support, not knowing who really supported us and who didn't" (NDC Osijek 29. &31.11.2011).

Situasjonen kan virke ganske så fastlåst da NDC Osijek ikke lenger har oversikt over hvilke grupper som jobber med eller imot dem.

NDC Skopje møtte motstanden på en klarere og tydeligere måte, og prioriterte disse gruppene deretter. Den makedonske landsbyen er nevnt som et eksempel på en utfordring, men det var også et tilfelle av sterk motstand i 2009. En albansk gruppe stilte seg til motverge og blokkerte skolebussen på vei til skolen, og da foreldrene bestemte seg for å kjøre barna i private biler satte den samme gruppen opp veisperringer.

Det vil i alle tilfeller alltid være en fordel å ha en klar forståelse av hvem og hvilke krefter som representerer motstand for å kunne møte denne motstanden på riktig måte. Fraværet av dette har gjort at NDC Osijek ikke på samme måte har klart å nå fram til gruppene som motsetter seg prosjektet.

NDC Skopje har mottatt støtte fra de lokale myndighetene siden begynnelsen av prosjektet. I perioden NDC Skopje startet opp var det satt i gang en stor desentraliseringsprosess i landet som følge av Ohrid-avtalen fra 2001. Prosjektet i Jegunovce var i utgangspunktet et prosjekt for å støtte de lokale myndighetene i denne prosessen, som da naturlig ble en integrert del av prosjektet. NDC Osijek involverte ikke de lokale myndighetene på samme måte, da prosjektet på mange måter var mer definert mot integrert utdanning fra begynnelsen av. De lokale myndighetene var

derfor ikke på samme måte en naturlig integrert del av prosjektet men ble involvert på et senere tidspunkt da NDC Osijek trengte politisk støtte. I Kroatia er landet derimot fortsatt svært sentralisert, og mange av de ansvarsområdene og oppgavene som i teorien ligger på kommunalt og lokalt nivå blir ofte ikke behandlet uten klarsignal fra Zagreb.

The weakness is that Croatia is a very centralized state and all the decisions must in the end come from Zagreb, from the Ministry. No local authority is ready to step out and make something without the approval from Zagreb even though the County is in charge of the education. The local government is weak, the County is weak, it is not our weakness, but the weakness of the Croatian democracy (NDC Osijek 13.12.2011).

I 2009 vant Željko Sabo fra SDP (Sosialdemokratisk parti) noe overraskende valget som ordfører, og tok over vervet etter Željka Buljan fra HDZ, som gikk over til å bli president i bystyret. Den nye ordføreren fra SDP var langt mer positiv til NDC Osijek sitt arbeid og var den første ordføreren og lokale politikeren til å gi offentlig støtte til prosjektet. Dette var en viktig støtteerklæring til og for NDC Osijek, men den betydde ikke så mye i praksis så lenge koalisjonen mellom HDZ og SDSS satt med flertallet i bystyret. Først i 2011 ble det dannet en ny koalisjon der SDP sitter med flertallet. Hittil har det imidlertid ikke blitt tatt opp i det nye bystyret, og HDZ sitter fortsatt med makten på fylkesbasis.

Ordfører Sabo som tidligere har uttrykt sin støtte, er i forkant av valget høsten 2013 redd for å snakke for høyt om New School. Dette er på ingen måte en stemmesanker i Vukovar.

NDC Skopje har hittil ikke møtt på en lignende lokalpolitisk utfordring da ordføreren alltid har hatt flertall i bystyret, men det er nok like mye deres tette samarbeid med de lokale myndighetene allerede fra startfasen av som har bidratt til at arbeidet førte frem slik det gjorde i Jegunovce.

"In order to work in the Municipality you need to have the green light from the municipal council or from the Mayor. So our first contacts with the municipality were with the previous Mayor of Jegunovce. But we saw that we also should work with the city council. If the Mayor do not have the majority of the council it is important to have involved everyone from the beginning. We want to have everyone involved just because of this special reason. So far this hasn't been the case, but it can always change" (NDC Skopje)

4.3.4 Partitilhørighet

For NDC Skopje har er det ved flere anledninger nå blitt illustrert hvor viktig det var å inkludere så mange mulige grupper fra samfunnet som mulig. NDC Osijek har ikke på samme måte klart å inkludere de ulike gruppene, og det er i denne sammenheng viktig å se litt nærmere på det serbiske lokalpolitiske partiet SDSS og deres innflytelse i lokalsamfunnet.

NDC Osijek har hevdet at det har vært vanskelig å utvikle et godt samarbeid til SDSS og at de mesteparten av tiden ikke har ønsket noen endring i utdanningsordningen slik den er i dag, og derfor heller ikke tatt noen stilling til prosjektet i likhet med de øvrige lokalpolitiske organene. SDSS har stor oppslutning blant serberne i Vukovar og sitter på en betydelig makt ovenfor sine velgere. En ny multietnisk skole i Vukovar skaper i følge NDC Osijek frykt hos SDSS, som i et slikt tilfelle frykter å miste både sin sterke posisjon og velgere. Det er snakk om en partitilhørighet som er langt sterkere i Vukovar, enn det som er registrert i Jegunovce.

"We were never supported by the Serbian politicians because they feel that the Serbs are still second class citizens in Croatia, and that they by having their own schools in their own language are preserving their rights as a national minority and that they are actually nurturing the identity of the Serbian community through schools. I think that they are aware that this kind of system is leading to even further segregation and that this type of system will not bring anything good in the future but they will never admit that. They are stuck in their positions as politicians and they want to preserve this kind of situation because it is also giving them a lot of votes and political support".

"By having their own schools they also employ a lot of teachers from the Serbian Community. If we open the "New School" they somehow feel that if we attract whole families it will in the long run mean that they will lose the power over these families and that children no longer will attend Serbian classes. When the children are in Serbian schools they still have a lot of influence and power not only over the children and the education but also over their parents" (NDC Osijek 29.11.2011).

Krigen i Vukovar førte til at store deler av infrastrukturen ble ødelagt. Industrinæringen opplevde en stor nedgang, og byen er i dag preget av en høy arbeidsledighet på nærmere 28% (Croatian Employment Service: 2012a). Det uoffisielle tallet regnes for å være nærmere 40% da mange ikke registrerer seg som arbeidsledige. Dette er over dobbelt så mye som arbeidsledigheten på landsbasis. I tillegg bor det over 1500 krigsveteraner i Vukovar som mottar krigspensjon fra staten

(Croatian Employment Service: 2012b). En økende grad av privatisering har gjort at mange i dag er avhengige av jobber innen offentlig sektor.

SDSS har stor makt ved at de representerer den serbiske minoriteten i Vukovar og mange er avhengige av å være partimedlem for å få jobber. Et delt skolesystem skaper flere arbeidsplasser og det vil derfor være vanskelig for mange av disse serberne å noen gang heve stemmen for et nytt system i frykt for å bli stemplet som forrædere, ekskludert av partiet og i frykt for å miste jobbene sine.

”Politicians will say that everything is ok like it is. For them the dividedness is perfectly fine. This is what is blocking the work of NDC in Vukovar. They will not answer us in public because it is a political question. At least we managed to get that out in the open. There has to be a political decision for us to continue. As it is now you cannot be employed in Vukovar as a teacher if you are not a sympathizer or a member of the party. The people are now discussing openly how they cannot get a job without a political background. This is going on in the whole of Croatia, but it is especially harsh in the small towns” (NDC Osijek 31.11.2011).

For SDSS er de serbiske skolene en viktig arena for å beholde makt og innflytelse i samfunnet. Gjennom en egen serbisk skolegang har de mer kontroll over pensum og hva som undervises og også for den fremtidige utviklingen av serbisk kultur og det serbiske fellesskapet i området. Mye av det serbiske samholdet skapes nettopp gjennom disse skolene og det er en frykt for at dette samholdet vil rakne og at innflytelsen vil minske dersom en ny ordning faller på plass.

In Macedonia the educational system is not recognized as the last possible area of nationalistic oriented politics and interfering. In Croatia the education for minorities has become the last fortress of the nationalistic politicians. In Macedonia they are a much bigger number so they have many other areas where they are focusing their work to achieve more influence. They are not as limited and so they don't see the education as their last stop (NDC Osijek 30.11.2011)

NDC Osijek mener at skolesituasjonen ofte blir misbrukt for å beholde politisk makt og å ivareta egne personlige interesser fremfor å fremme barnas interesser i Vukovar i et langtidsperspektiv.

4.3.5 ”Brain drain”

Det ble gjort en del intervjuer av både representanter fra det kroatisk utdanningsdepartementet, det serbiske nasjonale rådet (SNV) og Prosvjeta (Serbian Cultural Society in Croatia) i forbindelse med utarbeidelsen av rapporten om

skolesituasjonen i Vukovar for den norske ambassaden i 2010. Det ble her nevnt av alle parter at det er en økende trend at serbere fra Vukovar fortsetter på sin utdanning i Serbia, særlig i nærliggende Novi Sad.

Det foreligger ingen statistikk eller konkrete tall per i dag, men både NDC Osijek og lærerne som ble intervjuet bekrefter denne trenden. Årsakene er ofte frykt for diskriminering ved høyskoler og universiteter, og på jobbmarkedet.³³ Flere av serberne som reiser etter endt videregående returnerer ikke til Vukovar, flere forlater selve Kroatia. Konsekvensen er at flere og flere serbere ikke lenger tar del i utviklingen av byen, og Vukovar mister viktige støttespillere i gjenoppbyggingsarbeidet. Det eksisterende skolesystemet er således med på å forsterke den serbiske avfolkningen av området.

"When the children finish high school many of them turn to Serbia for higher education through different programs which the SDSS supports. Most of them continue their education in Novi Sad or in Belgrade. This is wrong. Serbian politicians in Vukovar have only short term goals. Novi Sad and Belgrade are already booming with the population and Serbia is struggling with the financial situation and it is not easy to find jobs there either".

"The Serbian politicians gain most from private interests. Most of them already have children and houses in Serbia. They are working here for their pension and then they will leave Croatia. They do not work for their own people. And for Croats this is perfect. Serbs are leaving Croatia in such a quiet and beautiful way. In 20 years' time there won't even be 2% Serbs left. They will assimilate into Croatian classes and bow and say that they are sorry, be quiet or they will leave. For the Serbian politicians it is all about interest and the Croats are quiet" (NDC Osijek 31.11.2011)

I Makedonia har det til tider vært slik at den albanske minoriteten har sett på Pristina i Kosovo som sin hovedstad, og de har trukket til Kosovo for å få utdanning på albansk. I senere tid har dette endret seg, særlig etter at det albanske universitetet i Tetovo åpnet og gjorde det mulig for albanerne å fullføre høyere utdanning på morsmålet i Makedonia.

The situation in Macedonia is different than in Vukovar. People are not moving to Kosovo or Albania, there is a slight minority but nothing relevant. Even though you have a lot of businessmen (Albanian and Macedonian) that have started great cooperation with Kosovo

³³ *"Members of the Serb minority, including those who remained in Croatia during the war, face difficulties concerning access to employment, especially in the war-affected areas. Discrimination continues, particularly in the public sector at the local level. Croatia needs to encourage a spirit of tolerance towards the Serb minority and take appropriate measures to protect those who may still be subject to threats of act of discrimination, hostility or violence."* (Utdrag fra Europakommisjonens rapport for Kroatia 2009 i internrapporten om Vukovar 2010). Rapporten i fulltekst finnes på: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/hr_rapport_2009_en.pdf

and Albania, the Universities cooperate, you have student exchange and things like this but you cannot see a clear action of movement (NDC Skopje).

Ut fra intervjuene kan en derfor konkludere med at serberne i Vukovar har et tettere bånd til Serbia enn det albanerne i Makedonia har til Kosovo og Albania. Det er lite håp blant serberne om en framtid i Kroatia med et serbisk vitnemål, og mange velger derfor å reise til Serbia. Mange er direkte knyttet til Serbia og ønsker å skape et liv der, men det er nok også mange av disse som ikke klarer å se noen annen reell mulighet slik situasjonen er i dag. Nå er det heller ikke noe serbisk universitet i Kroatia, men det har hittil ikke vært noen offentlig debatt rundt dette, og det kan derfor ikke sies for sikkert om det i det hele tatt har vært noe tema eller ønske fra serbisk side.

Det som er sikkert er at NDC Osijek ser bekymringsfullt på denne trenden og ønsker å arbeide for å endre utdanningssystemet i tiltro til at det kan reversere denne trenden.

"Croatia has implemented laws on minority rights according to the European standards but in this case it is producing negative consequences. It is leading the minorities to be even more marginalized without any influence in the Croatian society, without any educated representatives who will be capable to define the needs and to be able to work on the progress of the integration of the minority".

"Who will represent the Serbs in a 10 years time? Or in 20 years? They are following the same development as we have seen also with the Hungarian minority. If the majority of the intellectuals and highly educated people leave then it is also a question not only who will represent the minority but what kind of minority will be represented in the end?" (NDC Osijek 29. & 30.11.2011).

Samtidig som vi ser en trend mot Serbia er det også hevdet at det i økende grad er flere den siste tiden av de serbiske innbyggerne som har sett at denne utviklingen ikke er til det beste for barna, og som i mangel på et tredje alternativ har bestemt seg for å skrive barna inn ved kroatisk skoler.

It is a growing trend for some years now that the Serbian parents are enlisting their children in Croatian schools. They have had to go through a lot of pressure from the Serbian community telling them not to do so, but they don't see any other option. I understand them, but it is a shame that we still haven't been able to offer an integrated school with multicultural values and focus on the diversity that we have in the region (NDC Osijek).

Samtidig som mange av serberne flytter fra Vukovar etter videregående er det også få kroater som ser for seg en fremtid i Vukovar. Mange drar til nærliggende Osijek for å fortsette skolegangen. Det er et klima i Vukovar i dag som preges av en manglende felles vilje til å fungere sammen, og til å utvikle byen slik at innbyggerne kan ha en

lysere framtid. Det kan virke som om den økonomiske og den politiske situasjonen har ført til at arbeidet for integrasjon på mange måter har stagnert.

Vukovar har i tillegg til en svært stor prosent av arbeidsledighet, et stort antall krigsveteraner som mottar krigspensjon fra staten. Dette er mennesker som tidligere kjempet i krigen i den kroatisk hær og som en konsekvens av dette har fått redusert arbeidsevne i form av psykiske og/eller fysiske skader.

Mange av disse krigsveteranene returnerte til Vukovar da reintegreringen av Øst-Slavonia var fullført i 1998. Pensjonen er relativt høy, men det er få som klarer å finansiere en hel husholdning med dette alene. For å klare dette har derfor mange startet å jobbe svart.

In Vukovar you have many young war veterans. Many of them cannot support their families with the pension and since you are not allowed to work while receiving pension they are entering the black market. At the same time they are completely dependent on the state, and so they will always vote for the ones promoting their interests. HDZ in this case (NDC Osijek).

Vukovar sliter i dag med mange utfordringer som uten tvil direkte kan føres tilbake til krigen på 1990-tallet. Mange har opplevd tap av sine nærmeste familiemedlemmer, mistet sine hjem, og blitt drevet på flukt. Det var en lang og vanskelig prosess for mange av de som returnerte til Vukovar etter 1998, og sårene fra krigen sitter fortsatt friskt i minne hos mange. 21 år etter krigens slutt kan det virke som om det er liten fremgang både i utviklingen av byen og i utviklingen av relasjonen blant serberne og kroatene i lokalsamfunnet.

Det er tydelig at NDC Osijek stod ovenfor en langt større utfordring da de bestemte seg for å starte "New School" prosjektet i Vukovar enn det NDC Skopje stod ovenfor i Jegunovce. Mange av utfordringene har det tatt lang tid å overkomme, og for NDC Osijek står det fortsatt igjen store utfordringer i arbeidet for integrert utdanning i Vukovar.

I arbeidet for integrert utdanning i Kroatia og Makedonia har imidlertid de nasjonale tilnærmingene og det internasjonale samfunnet også spilt viktige roller som har vært med på å forme utviklingen av arbeidet. De to landene har forholdt seg forskjellig til den aktuelle problemstillingen, det samme har det internasjonale samfunnet. Norges rolle, og Nansen Dialog på Lillehammer har også bidratt i ulik grad til utviklingen. Samlet kan dette forstås som faktorer som har bidratt til ulike resultater i de ulike

områdene. Det er derfor viktig også å se på deres involvering og tilnærming til temaet for å få en mer nyansert oversikt over utviklingen i arbeidet.

4.4 Nasjonal tilnærming og det internasjonale samfunnets rolle

4.4.1 Nasjonale tilnærminger

NDC Osijek og NDC Skopje har siden startfasen av prosjektene i henholdsvis 2003 og 2005 opprettet kontakt og samarbeid med de nasjonale regjeringene både på ulike tidspunkt og på ulike måter. Samtidig har de blitt møtt på forskjellige måter av de nasjonale myndighetene som har forholdt seg relativt ulikt til de to prosjektene.

NDC Skopje kontaktet utdanningsdepartementet i Skopje allerede i 2005 for å underrette om prosjektet de ønsket å starte i Jegunovce. På dette tidspunktet fikk de deklarerert støtte til å gjennomføre prosjektet. Det at utdanningsdepartementet ble informert før prosjektet ble tatt videre til et lokalt nivå, var nok et smart taktisk valg. Det var nok ikke avgjørende men absolutt en fordel å kunne vise til departementets støtte i møte med ordføreren og de øvrige lokale myndighetene.

Departementet involverte seg imidlertid ikke i stor grad, og ga heller ingen økonomisk støtte til prosjektet de første årene.

NDC Osijek kontaktet ikke departementet i Zagreb før prosjektet hadde pågått i mange år. Det var først i 2008 at NDC Osijek møtte representanter fra utdanningsdepartementet for første gang. Det var ikke mulig på dette tidspunktet å motta støtte for selve skolen, men de mottok økonomisk støtte for det multikulturelle skolefaget CSHR som de neste tre årene var et pilotprosjekt. Noe formell støtte til faget ble imidlertid aldri gitt.

"We went to the Ministry in 2008 and there was this head of section of the curriculum and she understood the situation and she promised to get back to us in September. She wanted to put the curriculum of the "New School" on the council of curriculums because this is the procedure to get it approved. But this approval never happened. In the mean time she contacted the Mayor of Vukovar at that time Ms. Buljan and she replied that there is no need for a new class in the schools and that the Serbs and Croats in Vukovar are happy with the things as they are".

"We live in a society where everyone is supporting the project in some way, but nothing is happening. The last 4 years we have been juggling between the Ministry, the city governance, and the County level and all the others who have to be involved for the "New School" but we never got any clear answer from anybody. It is a complete denial of the issue. It seems like no one wants to take the responsibility of that and that no one cares. It is easier to push the problem under the carpet hoping that it won't get bigger and that it will be solved with time. I think it will only get bigger and that it will one day explode" (NDC Osijek 29. & 31.11.2011).

NDC Osijek var igjen vitne til hvordan prosjektet ble kastet fra side til side, der få ville ta ansvar eller ta noen formell beslutning.

På dette tidspunktet var også HDZ og SDSS i koalisjon på et nasjonalt nivå, og det var derfor ingen som ønsket å ta stiling til Vukovar da det for mange var et udiskutabelt tema. Et nytt møte ble holdt mellom NDC Osijek og utdanningsdepartementet i 2010, men heller ikke denne gangen førte det til noen videre utvikling. Det har vært vanskelig for de kroatisk nasjonale myndighetene å se de store negative konsekvensene av dagens skolesystem da det for mange forstås som et resultat av serbiske og internasjonale krav om å beskytte nasjonale minoriteter og deres rettigheter. I løpet av en vanskelig overgangsperiode har Kroatia jobbet hardt for å komme nærmere et samfunn basert på demokratiske verdier og prinsipper, for å nærme seg både EU og det internasjonale samfunnet. Arbeidet med å etablere serbiske skoler og pensum har vært en integrert del av denne prosessen, og det er derfor for mange et akseptert og funksjonelt system slik det er i dag.

Stjepan Mesic som på den tiden var president i Kroatia og som representerte Kroatias folkeparti hadde allerede gitt sin støtte til prosjektet, sammen med det kroatisk barneombudet. Ordføreren i Vukovar og fylkesstyret var også positive til prosjektet, men dette var alle aktører som ikke hadde reell makt til å endre noe lokalt uten bystyret og utdanningsdepartementet på sin side.

Støtten har vært veldig viktig for NDC Osijek, men de har lenge måttet jobbe mot et tungrodd byråkratisk system der de reelle politiske og etniske skillene bidrar til bevaringen av dette eksisterende systemet. Det har vært lite rom for nytenkning og til tross for at flere lokale og nasjonale aktører stiller seg positive til ideen, er ingen klare til å gi klarsignal og påta seg det ansvaret opprettelsen av skolen innebærer.

I 2008 fikk NDC Skopje et gjennombrudd da de åpnet den første integrerte tospråklige skolen i Jegunovce. I forkant av dette hadde de undertegnet en

samarbeidsavtale med utdanningsdepartementet, og utdanningsministeren var til stede under åpningen av skolen.

4.4.2 Internasjonalt engasjement og påvirkningskraft

I tillegg til å få støtte fra utdanningsdepartementet har NDC Skopje utviklet et godt samarbeid med sekretariatet for implementeringen av Ohrid-avtalen (SIOFA) som ble etablert i 2007 og interessen vokste også internasjonalt for den nye utdanningsmodellen.

The President has been here, the Minister of Education was here, the EU representative to Macedonia has also been here. We had visitors from OSCE, NGO's and Steinar Bryn from Norway is coming frequently. When all the visitors come here they express their satisfaction with the program and how it is organized. We are preparing classes for them so that they can see how we conduct them. Sometimes they start playing with the children. I believe that they are talking about the school in a positive way in their countries. (Lærer på Fritjof Nansenskolen 07.12.2011)

OSCE ble svært imponert over arbeidet til NDC Skopje, og ønsket en tilnærmet ordning på landsbasis. I 2009 utarbeidet de i samarbeid med den makedonske regjeringen en ny strategi for utdanning i Makedonia. Da strategien var ferdig utarbeidet var det imidlertid flere punkter i det endelige forslaget som den albanske siden ikke godtok. Representanter for den albanske minoriteten hadde heller ikke tatt fullverdig del i prosessen. Det endte med at den albanske siden ikke ønsket å godta forslaget, som blant annet innebar obligatorisk undervisning i makedonsk språk fra 1.klasse. Den makedonske regjeringen stod dermed uten muligheter til å innføre den nye strategien i skolene, og har nok bidratt til at de derfor ønsker å støtte ulike metoder for integrert utdanning som allerede har fått innpass i ulike skoler.

"On a national level the factor that the strategy is blocked helped us actually. International community recognized that our program is a good key how to improve the strategy, but as long as it is blocked the ministry supported us because it is the best alternative for now. When they weren't able to implement the strategy, it is difficult for them to say no to us. We are somehow like a jackpot for them".

"From the Ministry the project is recognized also because of the international pressure for the national strategy. They are not in a position to say no, so that is why we can expect more support from them also in the future" (NDC Skopje 08. & 09.12.2011)

Utdragene fra intervjuer gjort i Skopje og Jegunovce viser at det internasjonale samfunnet fortsatt er en viktig og innflytelsesrik aktør i landet og at det spiller en stor rolle også innenrikspolitisk.

Den voldelige konflikten i Makedonia endte med NATOs intervensjon 22.08.2001. Senere ble Ohrid-avtalen signert der det internasjonale samfunnet spilte en stor rolle. Fra 2001 til 2003 var NATO-styrker i landet ansvarlig for innsamling av våpen, og videre føre til en fredelig utvikling av landet. Dette ansvaret ble tatt over av EUFOR som var tilstede fram til 2004. (European Union External Action)

Siden har store internasjonale aktører som NATO, OSCE, og EU bistått i å sikre landets interne stabilitet, samarbeide med makedonske myndigheter i reformarbeidet, og forsikre implementeringen av Ohrid-avtalen. Den nasjonale utdanningsstrategien illustrerer i stor grad hvordan det internasjonale samfunnet er involvert i utformingen av innenrikspolitikken i landet.

The OSCE was very active in the role of the strategy. It is blocked now so their reputation is not that good anymore. But the implementation of the Ohrid-agreement has a lot of internationals involved and also they are very much involved financially. They have shown a great interest in our work and how the field of education is developing, so you can say that the international community is still very active and involved in Macedonia (NDC Skopje 09.12.2011)

Da NDC Skopje i 2009 opplevde stor motstand fra enkelte albanske grupper grep internasjonale aktører direkte inn i situasjonen, på en måte som ville vært uaktuelt i Kroatia.

In 2009 a group of people tried to stop the project by blocking the roads and stopping the bus with students. We tried to solve the problems with our full engagement but it was very difficult because a political party was behind those incidents. We asked for help from OSCE and from the US Embassy. After 3 weeks of fighting threats and negotiation it was somehow solved. I think that when the Americans became involved it helped us a lot. We also had the Albanian parents on our side defending our project so in the end we managed to solve the conflict (NDC Skopje 9.12.2011)

I Kroatia avsluttet FN-styrkene sitt oppdrag i 1998 da Øst-Slavonia var ferdig reintegrert i Kroatia. Siden har ikke det internasjonale samfunnet spilt en like stor rolle, og heller ikke på langt nær involvert seg i like stor grad i innenrikspolitiske spørsmål slik de har i Makedonia. Kroatia har på mange områder utviklet seg i retning av EU og vil i 2013 bli et medlem av unionen. NDC Osijek har lenge mottatt internasjonal støtte for sitt prosjekt både fra OSCE og fra EU-kommisjonen, men de

kan ikke påvirke innenrikspolitikken på en så direkte måte som i Makedonia, og kan følgelig ikke legge like stort politisk press på de nasjonale myndighetene.

Knut Vollebæk, the OSCE High Commissioner for National Minorities in Europe gave us a recommendation letter for the opening of the "New School" because they recognized that it would nurture the multiculturalism and the inter ethnic relations in the region. Anywhere in the world this support and this letter would mean something but not in Vukovar. The letter was sent to the Ministry but it was never shown to the Minister. The previous Mayor in Vukovar said that it was just a piece of paper. But in the end the international support means a lot to us because it proves that we are on the right track, that we are not the crazy ones (NDC Osijek 29.11.2011).

Det internasjonale samfunnet har i dag svært ulike roller i de to landene, og dette har hatt mye å si for den politiske støtten og prioriteringen arbeidet for integrert utdanning har fått. I Makedonia spiller det internasjonale samfunnet en større rolle og har en sterkere påvirkningskraft enn hva som er tilfelle i Kroatia. Ved å prioritere integrert utdanning i Makedonia har det internasjonale samfunnet også beveget seg bort fra den "tradisjonelle" fredsbyggingspolitikken som gjerne nedprioriterer denne type arbeid.

4.4.3 Norge og Nansen Dialog på Lillehammer

Den største internasjonale aktøren i denne sammenhengen er imidlertid Norge som har vært senternes største internasjonale støttespiller gjennom mange år. Det norske utenriksdepartement har siden prosjektens startfase støttet senterne økonomisk, og Nansen Dialog på Lillehammer har gjennom perioden tatt i mot ulike seminargrupper. Lederen for Nansen Dialog Nettverket, Steinar Bryn har personlig vært svært aktiv i seminarsammenheng og i forhold til lobbyvirksomhet både i Norge og lokalt i regionen.

I 2008 bestemte derimot UD å kutte støtten til "New School" prosjektet, som en del av en større utfasingsprosess. I løpet av 2011 avsluttet Norge fullstendig de resterende bistandsaktivitetene og satser mer på å utvikle det bilaterale samarbeidet, som en følge av at Kroatia blir medlem av EU. NDC Osijek har derfor siden 2008 måtte søke midler andre steder. I all hovedsak har dette bestått av ulike EU-midler, noe som har sørget for fremdriften av CSHR, og andre prosjekter, men som har satt "New School" mer eller mindre på vent. Den nye situasjonen førte også naturligvis til at NDC Osijek måtte bruke langt mer tid på administrative oppgaver i forbindelse med blant annet

søknad skrivning og rapportering. Det bør legges til at Nansen Dialog har stilt opp med midlertidige økonomiske løsninger i kritiske faser de siste årene, noe som har bidratt til at NDC Osijek aldri helt har gitt opp håpet om å en dag realisere prosjektet.

Norge har også trappet ned sin bistand til Makedonia i tråd med utviklingen i landet, men fred og forsoning anses blant annet fortsatt som en viktig sektor å støtte og da særlig prosjekter som fremmer integrert utdanning. (Det norske utenriksdepartement: 2010/2011). NDC Skopje har derfor hatt en langt mer stabil økonomisk situasjon, og er per i dag sikret støtte til og med 2015.

Without the ministry of foreign affairs in Norway and the help and support from OSCE we wouldn't have been able to do anything. Maybe we could have found other financial supporters but the MFA in Norway has given us a long term support. You can't do this in a year. It took us 3 years to start. We said that if we open a school like this in Jegunovce we would like to implement this in other schools as well all over the country. Without the support from the MFA and their flexibility we wouldn't have made it. I know many organizations which are supported by the EU, but they also require so much reporting so in the end you are working more administrative than anything else Then you just realize a project for the sake of the donor. It doesn't have the same impact then (NDC Skopje 6.12.2011).

I 2011 hadde de implementert modellen i 4 barneskoler og i en videregående skole, og 24. oktober 2011 mottok NDC Skopje *Max Van der Stoel prisen* for sitt arbeid for integrert utdanning og interetnisk samarbeid i Makedonia. Planen for de neste tre årene er å nå 20 nye skoler.

Bryn har i stor grad bidratt til å utvikle prosjektet ved å ta personlig del i utviklingen både gjennom seminararbeid i Norge, men også lokalt. Flere grupper både fra Kroatia og fra Makedonia har deltatt på ulike seminarer i regi av Nansen Dialog på Lillehammer. Gruppene skiller seg imidlertid noe i både antall grupper, hvem som har deltatt på seminarene, og i hvor stor grad disse seminarene har hatt betydning for arbeidet i felt.

NDC Osijek har siden 2003 invitert 5 grupper til Lillehammer, som inkluderer lærere, foreldre, og arbeidsgruppen for New School som består av ulike representanter fra fylket og kommunen. I 2009 fikk Nansenskolen på Lillehammer besøk av ordføreren i Vukovar i forbindelse med "åpen dag" der inntektene gikk til "New School".

Bryn har ikke vært lokalt aktiv i seminarsammenheng i Vukovar, men har i dette tilfellet etablert og opprettholdt kontakt med de lokale myndighetene i Vukovar, og

drevet lobbyvirksomhet for prosjektet opp mot UD og den norske ambassaden i Zagreb.

I Makedonia har Nansen Dialog og Bryn sitt bidrag vært av større omfang enn i Vukovar. NDC Skopje har siden 2005 hatt 10 grupper som har deltatt på seminarer i Lillehammer, og besøkt ulike institusjoner i Oslo. Bryn har gjennom denne perioden jevnlig holdt lokale seminarer i Makedonia. Bryn har også hatt en rekke landsbybesøk i felt. NDC Skopje har ikke bare involvert foreldre, lærere, og kommunerepresentanter i seminarene på Lillehammer, men også ulike regjeringsansatte som blant annet statssekretæren for utdanningsministeren og barn fra Jegunovce. NDC Skopje og lærerne som ble intervjuet har først og fremst gitt større uttrykk for betydningen av disse turene til Norge og hvordan seminarene virkelig har inspirert deltakerne til endring i sine egne lokalsamfunn.

"The famous trips to Norway helped us a lot to change. When you do this and you want to change something you need to show them that it is possible, and that they can do it as well. In Macedonia we didn't have any good example of multiethnic education so we took them to Lillehammer to see how the work is done there, and we also visited the school of Tøyen where 25 different ethnical minorities were learning under one roof. After that they came back home inspired to start the work and to make a change in their own community".

"I can see that the children in the second year were completely changed after they went to Norway. They are asking me every day when they will go back. We were two days in Oslo and two days in Lillehammer. We established communication with one very multicultural school in Tøyen and we also visited another primary school in Oslo with 45 nationalities. We were all amazed how they could function. We also visited Steinar's home and the thing that the children cannot forget until this day was the party at Steinar's home. They will never forget this" (NDC Skopje + lærer 06. & 07.12.2011).

Lederen for Nansen Dialog ser også ut til å ha både fungert som en sterk støtte for og påvirket NDC Skopje. Støtten de føler de har hos han, og takknemligheten for det arbeidet han har bidratt med i denne prosessen blir sterkt uttrykt blant de ansatte i NDC Skopje, sterkere enn det ble registrert blant de ansatte i NDC Osijek.

"My biggest support has been Steinar. Without him, I don't think that I would be in the project or in the organization. You get such a good base in the seminar in the Nansen Academy and through your work you get so many good experiences. I also got so much inspiration in the different seminars by seeing Steinar in action and how he does things. Without this support, the visits, the phone calls we wouldn't have made it. It is so much easier to work when you know that someone is behind you. It makes you feel that you can do it".

"Steinar has supported me a lot. He has impressed me with his work and his way of being. His engagement and his lectures have been very important to us" (NDC Skopje 06. & 09.12.2011).

Studieturene til Norge og Bryn sitt engasjement blir også nevnt i intervjuene gjort i Osijek, men i langt mindre grad. Gjennom intervjuene blir det tydeliggjort hvordan lederen i langt større grad har investert arbeid i Makedonia enn i Kroatia. De ansatte i NDC Skopje kan fortelle at de har hatt besøk av lederen ca. 3-4 ganger årlig hovedsakelig for å holde seminar for ulike grupper fra Jegunovce.

Både UD og Nansen Dialog på Lillehammer har derfor i mer utstrakt grad støttet opp om prosjektet i Makedonia, og det internasjonale samfunnet har på samme tid hatt mulighet til å legge langt større press på myndighetene for å fremme integrering og integrert utdanning. Dette er definitivt faktorer som har påvirket arbeidet, og som kan tjene som forklaringer til hvorfor resultatoppnåelsene er såpass ulike.

4.5 Hva har skjedd siden sist?

Siden intervjuene ble gjort høsten/vinteren 2011 er det enkelte utviklingstrekk ved senterne det er viktig å nevne.

I desember 2011 mottok NDC Osijek menneskerettighetsprisen fra president Josipovic for deres arbeid mot segregering i skolen. Prisen var en stor anerkjennelse for NDC Osijek og deres arbeid. I begynnelsen av 2012 fikk sosialdemokratene flest stemmer ved det nasjonale valget og styrer nå i en koalisjonsregjering med tre andre partier. SDP er ikke i koalisjon med det serbiske minoritetspartiet SDSS slik HDZ var, noe som ga nytt håp til NDC Osijek som hevdet at det nå ville bli lettere å diskutere situasjonen i Vukovar på et toppolitisk nivå. Høsten 2012 møttes partene på presidentens kontor der blant annet utdanningsministeren, NDC Osijek og representanter for den serbiske minoriteten deltok. Det ble vedtatt at arbeidet med "New School" skal fortsette og skal etter planen stå klar høsten 2013. Utdanningsdepartementet har også gitt sin støtte til å utvide faget CSHR slik at det nå kan tilbys ved 20 skoler. HDZ har mer tydelig vist sin motstand til prosjektet, og har selv med de nye og offentlige nasjonale føringene krevd at det gjennomføres referendum i Vukovar før "New School" eventuelt etableres.

NDC Skopje har på sin side også sett fremskritt i samarbeidet med utdanningsdepartementet da de for første gang i 2012 sa seg villige til å begynne å

finansiere deler av prosjektet. Dette er første gang departementet er partner og støtter en organisasjon økonomisk i arbeidet for integrert utdanning. Dette var et stort fremskritt i prosessen med å institusjonalisere prosjektet. NDC Skopje har også skrevet samarbeidsavtaler med 3 nye skoler siden sist, og har også åpnet et eget læringscenter for videreutdanning av lærere.

Utviklingen fremover vil nok i NDC Skopje sitt tilfelle være mer eller mindre stabil, men det gjenstår å se hvordan arbeidet for "New School" utarter seg. Det gjenstår å se om utdanningsdepartementet denne gangen vil ta saken i egne hender, ta det ansvaret som er nødvendig for opprettelsen av skolen, og dermed gjennomføre det de har lovet. Selv om NDC Osijek under pressekonferansen 12.september 2012 mottok offentlig støtte fra alle parter involvert, er det fremdeles et stort behov for politisk handlekraft.

4.6 Oppsummering

I denne analysen har de mest sentrale temaene blitt belyst ut ifra det datamaterialet som utgjorde utgangspunktet for oppgaven og sett i lys av oppgavens problemstilling. Analysen har forsøkt å vise hvilke faktorer som har påvirket arbeidet i ulike retninger, faktorer internt i senterne og eksterne faktorer på lokalt, nasjonalt og internasjonalt nivå.

Som analysen viser så har de to senterne det samme ideologiske grunnlaget som utgangspunkt for arbeidet for integrert utdanning. Begge områdene er delte samfunn som en følge av konflikt, og var og er fortsatt preget av etniske skillelinjer. Begge senterne ønsket å jobbe for et mer integrert utdanningssystem i disse områdene. Et system der skolen er en sosialiseringsarena og møteplass uavhengig av etnisk tilhørighet. Til tross for et felles ønske og noen av de samme erfaringene, så er situasjonene i de to landene svært ulik.

For å finne ut hvorfor det har tatt lengre tid i Kroatia, og hvorfor de to senterne i så stor grad har oppnådd ulike resultater ble det gjennom intervjurunden fokusert på temaer som var relevante for en slik problemstilling.

Presentasjonen viser de sentrale tendensene i analysen som blant annet utgjør senternes arbeidsprosess og interne forhold, lokale utfordringer, og nasjonale og internasjonale tilnærminger til arbeidet.

Blant de sentrale funnene viser det seg at senternes struktur er forskjellig, der NDC Osijek hele tiden har operert med flat struktur har NDC Skopje valgt en mer hierarkisk struktur med en overordnet direktør. NDC Skopje har en stab som består av langt større spisskompetanse på området blant de ansatte enn det de har i NDC Osijek. De interne arbeidsforholdene er også ulike, da det ble registrert en mer positiv arbeidskultur med fokus på konstruktive tilbakemeldinger og støtte blant de ansatte i NDC Skopje.

Arbeidsstrategien som i utgangspunktet var ganske lik, har utviklet seg i forskjellige retninger, og har følgelig også påvirket arbeidet i ulike retninger. NDC Osijek har hatt et mer lokalt fokus, med vekt på spesielle og ganske snevre fokusgrupper, mens NDC Skopje har jobbet bredere både med tanke på inkludering av fokusgrupper og samarbeid på ulike nivå i samfunnet.

I Vukovar har de lokale utfordringene både vært langt større og flere enn i Jegunovce, og NDC Osijek slet lenge med å få støtte til prosjektet av de lokale politikerne og ordføreren.

Vukovar ble hardt rammet av krigen på 1990-tallet, noe som fortsatt preger det lokale samfunnet i stor grad både på det fysiske plan i form av byens infrastruktur, på psykisk og emosjonelt plan i form av de ødelagte mellommenneskelige relasjonene og traumer etter krigen, og økonomisk i form av stor arbeidsledighet. Krigen førte til at Vukovar fikk en helt spesiell status i Kroatia.

Den voldelige konflikten i Makedonia var mindre og langt kortere enn krigen i Kroatia, og skadene på ulike nivåer er følgelig mindre.

Kroatiske og makedonske myndigheter har forholdt seg ulikt til arbeidet for integrert utdanning. I Kroatia har de mer eller mindre valgt å ikke ta stilling til arbeidet da Vukovar fortsatt er et svært ømt tema for mange. Utdanningsdepartementet i Makedonia har vært langt mer støttende fra starten, og finansierer i dag deler av prosjektet.

Det internasjonale samfunnet har en betydelig større rolle å spille i Makedonia, noe som også har ført til et større politisk press på makedonske myndigheter.

Det internasjonale samfunnet har langt mindre makt og respekt i Kroatia, og følgelig mindre påvirkningskraft i slike situasjoner.

Presentasjonen viser til slutt hvordan den økonomiske støtten fra Norge har påvirket arbeidet, da NDC Osijek sluttet å motta støtte i 2008 og måtte omrokkere på mange av ressursene og oppgavene internt i senteret. Dette arbeidet var tidkrevende og gikk på mange måter utover skoleprosjektets videre arbeid og utvikling. NDC Skopje har derimot hatt en langt mer stabil økonomisk hverdag, og har derfor kunnet konsentrere seg mer om feltarbeid, noe som gjorde at mer tid ble frigitt til fullt fokus på prosjektet.

Nansen Dialog i Norge med Bryn som leder har i større grad har fulgt opp NDC Skopje og arbeidet i Makedonia. Det har både vært flere grupper fra Makedonia på seminar i Norge, samtidig har Bryn vært langt mer aktiv i felten i Makedonia. Han har vært på ulike besøk og holdt en lang rekke dialogseminar, med et særlig fokus på grupper fra Jegunovce. I sin helhet har han vært langt mer tilstede i prosessen og en større støttespiller for NDC Skopje enn det han har vært for NDC Osijek i Kroatia.

Samlet sett er dette alle ulike faktorer som spiller inn i et svært krevende og komplekst arbeid. Presentasjonen har forsøkt å gi et nyansert bilde av arbeidet, for å bedre forstå og forklare hvorfor situasjonen er slik den er i dag.

I løpet av intervjurunden ble mange forskjellige sider av arbeidet gjennomgått og ulike faktorer og områder ble grundig diskutert. Temaene som inngår i presentasjonen ses på som relevante for oppgavens problemstilling og kvalitative utgangspunkt. En mer teoretisk tilnærming til temaet ville nok også ha gitt både viktige og interessante funn, men tatt oppgavens utgangspunkt og omfang i betraktning er det få muligheter for noen grundigere diskusjon enn av det materialet som allerede foreligger.

I det kommende kapitlet vil jeg forsøke å sette de empiriske funnene inn i en mer teoretisk sammenheng ved å hente frem igjen det teoretiske rammeverket fra kap 2. Čorkalo og Ajdukovičs teori om ”social reconstruction” som danner det teoretiske rammeverket for oppgaven. Sammen med andre relevante forskningsarbeid og teoretiske perspektiv vil jeg se på de empiriske funnene i lys av dette rammeverket for å bedre forstå de empiriske funnene.

5. Teori møter empiri

5.1 Introduksjon

I teoridelen i kap. 2 presenterte jeg teorien og modellen om ”social reconstruction”, som ble utviklet av Dinka Corkalo-Biruski og Dean Ajdukovic på bakgrunn av en rekke feltundersøkelser utført i Vukovar de siste 10 årene. Modellen forklarer hvilke trinn og nivåer av samfunnet som må være inkludert i en sosial gjenoppbyggingsfase og prosess i post konfliktområder.

I det foregående kapitlet har jeg forsøkt å gi en presentasjon av de viktigste funnene ut fra det empiriske datamaterialet som utgjorde grunnlaget for oppgaven. Presentasjonen utgjør en rekke funn som er viktige for å forstå hva det er som skiller NDC Osijek og NDC Skopje i arbeidet for integrert utdanning og hvorfor resultatet er så forskjellig i de to landene. I dette tilfellet forstås arbeidet for integrert utdanning som både en nødvendig og viktig del av det sosiale gjenoppbyggingsarbeidet i samfunn som har vært gjennom krig og konflikt.

Hensikten med dette kapitlet er derfor å se hvordan de empiriske funnene kan forstås i lys av det teoretiske perspektiv, og ikke minst se på hvordan funnene forholder seg til den nevnte modellen. Jeg vil derfor først presentere funnene i lys av modellen, der jeg også vil trekke inn relevant forskningsarbeid i forhold til dette. På denne måten blir det mulig å se til hvilken grad det teoretiske rammeverket sammenfaller med de presenterte funnene og utdyper forståelsen av empirien og problemstillingen. Jeg vil gjennomgående i teksten trekke inn andre relevante teorier, blant annet av Sigmund Freud og John Allport. Funnene vil bli også bli understreket i lys av relevant forskningsarbeid blant annet av Kosic & Tauber.

5.2 Sosial gjenoppbygging i post konfliktområder

Modellen om ”social reconstruction” som ble gjennomgått i teoridelen i kap.2 er en firetrinnsmodell. Jeg vil derfor gå igjennom modellen trinnvis i lys av funnene for å se hvor senterne befinner seg i forhold til de ulike nivåene. Forhåpentligvis vil det bidra til å øke forståelsen av de empiriske funnene og den aktuelle problemstillingen.

Čorkalo (2012: 344) og Ajduković (2008) definerer det første trinnet i modellen som et individuelt og psykologisk nivå der hovedfokuset må ligge på styrking av de individuelle relasjonene, som ofte er svekket eller brutt etter krig.

I denne fasen av modellen ligger det en prosess som både går ut på helbredelse av traumer fra krigen, og å sakte tilnærme seg den andre parten og følgelig svekke følelsen av ”vi” og ”de”.

Gjennom presentasjonen av funnene ble det tydeliggjort hvordan NDC Skopje, som et resultat av sin arbeidsstrategi både har jobbet intenst og aktivt med begge grupper som var/er sterkt preget av den voldelige konflikten i 2001. Dette arbeidet ble i analysen registrert både som formelt og uformelt. Det mer uformelle arbeidet var en viktig del av prosessen, noe som innebar tilstedeværelse i området over lengre tid, besøk til ulike landsbyer, prat med innbyggerne, kaffebesøk, osv. Slik bygde de opp tillit blant innbyggerne i lokalsamfunnet til NDC Skopje som organisasjon og til dets ansatte. Formelt arbeid var i form av en rekke strukturerte og nøye planlagte dialogseminar der deltakerne representerte begge grupper.

Slike dialogseminar har som hovedmål å samle ulike grupper fra delte samfunn slik at de kan ha en dialog om konflikten, utforske nye løsninger og samtale om mulighetene for institusjonelle endringer.

Gjennom seminarene er det et ønske om å skape et klima der situasjonen ikke forstås ut fra etnisitet, men ut fra en felles forståelse av hva som er til det beste for det berørte samfunnet og dets innbyggere. (Nansen Dialogue Network 2012)

Helbredelse og tilnærming er sentrale tema i modellen til Corkalo og Ajdukovic.

Helbredelse er ikke et mål i seg selv på dialogseminarene, men det er ofte en naturlig konsekvens av forløpet i seminarene. Erfaringen fra seminarene tilsier at det finnes en helbredende kraft i det å få muligheten til å fortelle sin egen historie til den andre parten, samtidig som en får innblikk i ”den andres” historie.

I løpet av seminarene skjer også tilnærmingen gradvis mellom de to gruppene.

An inspiration to me were the moments in the seminars and meetings where I was somehow aside of the group of the stake holders or the parents and saw the change after the lecture by Steinar or our colleagues. The start of a new communication. That was motivating. You monitor them at the meeting point and upon arrival. You have two groups of people that are not even looking at each other and by the end of the second or third day they are already sitting next to each other on the bus. Then you feel that it can go on. It is a long process but that is my motivation and inspiration. (NDC Skopje 6.12.2011)

Gjennom kontakten i løpet av seminarene får deltakerne mulighet til å se ”de andre” i ulike situasjoner, noe som ofte fører til at de også forandrer oppfatningen de har av hverandre. Det kan være så enkelt som at de liker samme musikk, eller at to av deltakerne er spesielt gode i sjakk og bestemmer seg for å spille en runde. Poenget er å skape et klima som styres av slike fellestrekk framfor fokuset på hva som skiller de ulike gruppene. Slik bidrar seminarene til å bryte ned følelsen av ”vi” og ”dem”, og styrke følelsen av ”oss”.

Det ser ut til at NDC Skopje og seminarene sammenfaller i dette tilfellet med store deler av det første trinnet i modellen til Corkalo og Ajdukovic, og kan derfor bidra til å bedre forstå de relaterte funnene.

Dette eksempelet kan også sees i lys av Gordon Allports kontakthypotese som beskrevet av Thomas Pettigrew (1998) tilsier at dersom grupper og individer preget av konflikt møtes under visse omstendigheter, så vil det være større sjanse for å redusere pågående, og å hindre nye konflikter. Allport ser på stereotypier, og fordommer blant majoriteten/minoriteten som faktorer som bidrar til konflikt. Videre hevder han at dersom gruppene tilbys muligheten til å kommunisere med hverandre vil de øke forståelsen for hverandre og dermed vil de ofte gjensidige stereotypiene og fordømmene reduseres.

Premissene som ligger til grunn er at møtene må bestå av representanter fra hver gruppe som har likeverdig status. Det må være en møteplass som åpner for dypere relasjon mellom gruppene enn det rent overflatiske. Det må også foreligge en slags

institusjonell eller autoritær støtte bak møtene og målet må være å arbeide mot felles mål.

Seminarene i regi av NDC Skopje harmonerer på mange måter med det første trinnet i modellen til Čorkalo og Ajduković, og er samtidig med på å underbygge Allports kontakthypotese. Det er på ingen måte sagt at dette nødvendigvis er nok, men at de har bidratt til å skape en plattform der de ulike gruppene har tilnærmet seg hverandre og dannet en form for relasjon er det ingen tvil om. Gjennom dialog har de fortalt sine historier til hverandre som mange opplever som både befriende og lærerikt. Seminarene har hatt en slags autoritær støtte både i form av både lokal og statlig støtte fra utdanningsdepartementet, og gjennom Norge i form av UD og Bryn som ofte personlig har ledet seminarene.

Gjennom IT- og engelskkursene var det også en del som gjennomlevde denne prosessen. Det at kursdeltakerne ofte måtte reise til områder primært befolka av den andre gruppen var med på å skape en større form for trygghet og bryte ned de negative bildene av den andre.

NDC Osijek sitt tilfelle sammenfaller ikke på samme måte med en slik modell. NDC Osijek har av mange ulike årsaker ikke klart å gjennomføre like mange dialogseminar, og har ikke lyktes i å nå ut til like mange medlemmer av gruppene som NDC Skopje har. Utfordringene og motkreftene har også vært langt større, noe som kom tydelig fram i det foregående kapitlet. De har derfor ikke på samme måte lyktes i å realisere deler av den individuelle og psykologiske fasen som utgjør det første trinnet i modellen. Det er ingen tvil om at dette er en langt større utfordring i Vukovar enn i Jegunovce da Vukovar i langt større grad ble ødelagt av krigen både fysisk og psykisk. Det er derfor realistisk å tro at selv om NDC Osijek hadde lyktes i større grad å oppfylle kriteriene for modellens første trinn, så ville det likevel ha vært nødvendig i et område som Vukovar å ha flere aktører som aktivt arbeider med slike psykologiske prosesser. Vukovar er ikke geografisk delt på samme måte som Jegunovce. I Vukovar er mange av områdene multietniske der menneskene lever side om side, men det er svært liten kontakt, og de fleste sosialiseringarenaer er etnisk delte.

Kosić og Tauber (2010) har studert Vukovar i lys av denne modellen. Foruten å rapportere et svært dystert bilde fra Vukovar der mange er preget av depresjoner, angst, sinne, og vold, rapporterer de at det kun er to psykologer på sykehuset i Vukovar. I tillegg hevder de at det kun er to NGOer som arbeider med ulike grupper for blant annet å bedre den interetniske kommunikasjonen mellom gruppene i samfunnet. Navnene på organisasjonene blir ikke nevnt i dette tilfellet, men det er nærliggende å tro at NDC Osijek er den ene. Det er derfor et stort behov i den videre prosessen at NDC Osijek fortsetter sitt arbeid med å samle serbere og kroater til dialogseminar, men det trengs nok også et større hjelpeapparat for i større grad å tilby veiledning og mulig behandling i slike tilfeller. I et post konfliktområde som ble såpass hardt rammet av krigen som Vukovar vil den sosiale gjenoppbyggingen ta svært lang tid dersom det er såpass få arenaer for interetnisk dialog og bearbeidelse av de psykiske sårene etter krigen.

I det andre trinnet av modellen er fellesskapet i sentrum og hvordan en kan skape dette mellom de involverte gruppene. En følelse av fellesskap på tvers av de etniske skillelinjene, der målet er mer å identifisere hverandres behov og jobbe mot nye felles mål. Det andre trinnet i modellen er mye av det samme Allport mener er en forutsetning for at gruppekontakten skal ha sin fullverdige hensikt.

En av hovedgrunnene til at NDC Skopje lykkes i sitt arbeid kan tenkes å være deres fokus på felles målsetting i seminarene. Gruppene ble bedt om å finne ut i fellesskap hva de ønsket å endre, oppnå, arbeide for i samfunnet. I fellesskap ble de enige om at de ønsket bedre utdanning for deres barn. Ved å etablere et felles mål, fungerte dette i seg selv som en samlende kraft til å videre fortsette med arbeidet og utvikle et fellesskap rundt utdanning i lokalsamfunnet. Ved å stille deltakerne spørsmål, uavhengig av den tidligere konflikten ble det også lettere for deltakerne å identifisere felles behov uavhengig av etnisk bakgrunn. (Kelleher & Ryan)

NDC Skopje sammenfaller med modellens andre trinn, muligens i en enda større grad enn det første. Gjennom seminarene har deltakerne samarbeidet med å identifisere hverandres behov og hva som er deres felles mål. Tilnærmingen og kontakten opprettes i det første trinnet, og fellesskapet utvikles i trinn 2.

NDC Osijek har opprettet grupper som støtter prosjektet og som representerer begge grupper. Det kan dermed virke som om senteret i Osijek også bedre sammenfaller med trinn to enn med det første. I Vukovar finnes det i dag en foreldregruppe som samarbeider og finner et fellesskap i det å jobbe for integrert utdanning. Det stilles derimot spørsmålsteget ved NDC Osijeks metoder for å oppnå støtte til prosjektet da det i mange tilfeller virket som om senteret hadde bestemt seg på forhånd i forhold til hva de ønsket å endre i samfunnet. Det kan i så måte virke som om en felles målsetting ikke har vært tilstede i like stor grad som i NDC Skopje. Senteret utfyller dermed ikke kriteriene til fulle, men kun deler av trinn to i modellen.

Det tredje trinnet i modellen henger nøye sammen med de to foregående trinnene. Det er på mange måter en videreføring av trinn en og to, men har samtidig fokus på å utvikle samfunnet i sin helhet. Styrking av det sivile engasjement i lokalsamfunnet og fokus på å opprette et samfunn som styres av toleranse og respekt for alle parter er alle delmål i modellen. Fellesskapsfølelsen og samarbeid vil utvikles, og det legges vekt på å bygge opp tilliten til lokale institusjoner.

NDC Skopje sammenfaller med modellen i forhold til videreføringen av de to trinnene. Seminarene resulterte i ettermiddagsundervisning i både IT og engelsk språk. Kursene skapte bevegelse i folket og nye samarbeidsformer mellom studentene og ikke minst lærerne som var svært aktive og jobbet sammen for å gjennomføre det tospråklige kurset, og senere også de tospråklige fellestimene. Dette gjelder også i en enda større grad på de skolene der NDC Skopje har implementert den tospråklige modellen. Samarbeidet utviklet seg i større grad her for foreldrene og fellesskapet ble styrket gjennom arbeidet for en felles skole.

De lokale institusjonene kan nok sies å ha fått økt tillit gjennom å ha vært delaktige i prosessen og støttende til arbeidet. Særlig har lokale myndigheter stått sentralt i prosessen og støttet både med sin deltakelse og med økonomiske midler. I 2004 satte makedonske myndigheter i gang med en stor desentraliseringsprosess i tråd med implementeringen av Ohrid-avtalen fra 2001. NDC Skopje var en stor støttespiller i dette arbeidet i Jegunovce og fikk nok også mye tillit på grunn av dette. Velfungerende, lokale strukturer er viktig for å kunne inkludere lokalbefolkningen i utviklingsprosessen av lokalsamfunnet. NDC Skopje har hjulpet til i denne prosessen

med sitt arbeid, og støtten fra de lokalpolitiske institusjonene kan nok være med på å forklare hvorfor arbeidet for integrert utdanning har utviklet seg i såpass stor grad.

Kulturen på Balkan er preget av autoritarisme og mange er vant til å være lojale både ovenfor myndigheter og autoriteter fra egen gruppe.

Mange grupper har sterke bånd til sine "egne", og styrking av fellesskapsfølelsen og utvikling av felles mål blir derfor enda viktigere. Dersom fellesskapet på tvers av etnisitet ikke er sterkt nok utviklet, eller de lokale myndighetene ikke støtter et slikt arbeid vil prosessen derfor kunne ta svært lang tid. *"Our experiences show that highly victimized groups could make the social reconstruction processes slow if the community waits for them to say whether it is ok or not to communicate with the other side"* (Čorkalo 2012: 344).

NDC Skopje har i større grad lyktes å utvikle et slikt fellesskap enn det som har vært mulig i Vukovar. Fellesskapet ble i 2009 satt på prøve da representanter for den albanske minoriteten i Jegunovce ønsket å forhindre barna i å gå på Fritjof Nansens skolen. Forskjellige internasjonale ble involvert, men det var foreldrene som gjennom sitt sterke samhold til slutt greide å løse konflikten til sin fordel.

I Vukovar finnes det et fellesskap av mennesker som på tvers av etnisitet ønsker et tredje alternativ, og en mulighet til å la barna gå på samme skole. Det er derimot ikke sterkt nok til å alene forandre situasjonen. Det er også registrert en sterkere grad av partitilhørighet og dermed lojalitet til egne politiske partier og autoritære personer i Vukovar, særlig i det serbiske miljøet. Mange vil derfor vente på godkjenning fra disse gruppene til å inngå samarbeid og danne relasjoner med den andre gruppen.

NDC Osijek har samarbeidet godt med enkelte lokale institusjoner, men de lokale institusjonene har ikke på langt nær den tilliten i lokalbefolkningen som politikerne har. Et slikt samarbeid vil derfor ha mindre å si for å mobilisere de ulike gruppene. NDC Osijek har heller ikke mottatt støtte fra de lokale myndighetene på samme måte som i Jegunovce. Kroatia er i praksis en nokså sentralisert stat, og det kan derfor virke som om de lokale myndighetene ikke i like stor grad har kunnet ta avgjørelser på egen hånd. I følge NDC Osijek har dette også fungert som en unnskyldning for de lokale myndighetene til ikke å ta stilling til arbeidet for integrert utdanning.

Det fjerde og siste trinnet i modellen består av at staten må ta sin del av ansvaret for å bidra til å skape et stabilt demokratisk samfunn der de ulike gruppenes interesser er ivaretatt. Dersom staten ikke er med på å utvikle slike normer og rammeverk i samfunnet vil det være vanskelig for de lokale enkeltsamfunnene å få til varige endringer.

NDC Skopje sitt samarbeid med ulike grupper og utdanningsdepartementet bør på ingen måte undervurderes. Allerede i 2002 tilbød NDC Skopje seminarer i demokratiutvikling til unge politikere. Disse skulle vise seg å bli nøkkelpersoner for det videre samarbeidet i Jegunovce. Mange av dem er i dag ansatt i ulike departementer og bidrar til at NDC Skopje i dag har et stort nettverk innenfor byråkratiet i Makedonia. Utdanningsdepartementet ble informert og involvert allerede i begynnelsen av prosjektet i 2005, og har siden bare blitt mer involvert i prosjektet. Et tydelig tegn på dette er at utdanningsministeren 20.november 2012 skal besøke Nansen Dialog på Lillehammer. Deres evne og fokus på samarbeid med ulike lag og grupper i samfunnet har definitivt vært et av senterets viktigste og mest taktiske grep i prosessen. I følge modellen er ivaretagelse av minoriteters rettigheter en av komponentene som må være tilstede, og gjennom å skape en tospråklig skole har de albanske minoritetsrettighetene til utdanning på eget språk blitt ivaretatt.

NDC Osijek har på den andre siden ikke involvert de statlige myndighetene i prosjektet på samme måte, og samarbeid ble ikke etablert før langt ut i prosessen. I Kroatia har heller ikke myndighetene på sin side gjort nok for å skape et funksjonelt samfunn i Vukovar. Myndighetene har hele tiden hevdet at de kun forholder seg til loven, og at dagens system er med på å ivareta den serbiske minoritetens rettigheter og rett til utdanning på eget språk. Dette sammenfaller med modellen, men dette er imidlertid ikke et argument for å segregere barna, og hindre noen form for interetnisk kontakt. De har dermed bidratt til å opprettholde et system som er med på å splitte lokalbefolkningen og samtidig vanskeliggjøre arbeidet for NDC Osijek.

Integrert utdanning har blitt et allment kjent tema i Vukovar, men for mange er det fortsatt et veldig stort skritt. Det kan derfor spekuleres i om NDC Osijek heller burde ha begynt prosjektet først med mål om å samle barna på samme skole og til samme skift, med en felles enkelttime slik de gjør i Jegunovce. Deretter ville det kanskje ha blitt lettere med tiden å øke graden av integrert undervisning.

Høsten 2012 fikk NDC Osijek for første gang formell støtte fra utdanningsministeren, men det gjenstår fortsatt å se om samarbeidet og arbeidet fører fram. Det at utdanningsministeren valgte å gå offentlig ut med en støtteerklæring til NDC Osijek kan være med på å underbygge påstandene fra NDC Osijek om at dette i altfor lang tid først og fremst har vært et politisk spørsmål, og at HDZ som lenge satt med makten ikke ønsket noen endring og derfor ikke tok stilling til prosjektet. Det er imidlertid heller ingen tvil om at krigen fortsatt preger samfunnet i stor grad, og at det gjenstår mye arbeid for å skape en ny felles forståelse for hva som er til det beste for begge grupper.

Ved å se på NDC Osijek og deres arbeid er det ikke så mye som sammenfaller med ”social reconstruction” modellen til Čorkalo og Ajduković. Det har vært såpass mange hindringer på veien, at det er vanskelig å si om de ville ha lyktes, selv med en strategi mer i tråd med en slik modell.

Čorkalo og Ajduković understreker at det må jobbes med de fire trinnene parallelt for å få mest ut av arbeidet og oppnå synlige resultater. Trinnene er avhengig av hverandre og det vil derfor ikke være mulig å oppnå sosial endring dersom ikke alle trinnene er inkludert i prosessen parallelt. Čorkalo (2002) utdyper dette med å forklare hvordan en top-down approach og en bottom-up approach må følges og parallelt være tilstede.

Med NDC Osijek sin arbeidsstrategi og utfordringer har det ikke vært mulig å arbeide parallelt med de fire trinnene, og NDC Osijek har i tillegg jobbet ut ifra en klassisk bottom-up approach.

NDC Skopje har i en større grad jobbet parallelt med de komponentene modellen nevner ved å hele tiden samarbeide og involvere ulike grupper og institusjoner i samfunnet. Samtidig har makedonske myndigheter i større grad stilt seg bak de samfunnsendringene som NDC Skopje har jobbet for. Slik sammenfaller Makedonia og NDC Skopje bedre med bottom-up, top-down tilnærmingene.

Det er mange faktorer som er med på å forklare NDC Skopje sine gode resultater. Det er en blanding av hardt arbeid, gode strategier, mye støtte og en porsjon flaks. Modellen gir et teoretisk rammeverk for den prosessen de har vært gjennom i sitt arbeid for integrert utdanning og sosial gjenoppbygging av et post konfliktområde.

NDC Skopje sitt arbeid sammenfaller med store deler av firetrinnsmodellen, som er med på å underbygge det teoretiske rammeverket og som i så måte forklarer disse funnene.

5.3 Andre relevante funn og teoretiske perspektiv

I tillegg til modellen er det enkelte funn jeg mener det er viktige å fremheve da de anses som viktige og avgjørende i arbeidet.

NDC Skopje har siden begynnelsen samarbeidet mye med andre NGOer i området, i arbeidet med ulike deler av gjenoppbyggingen. Jegunovce ble på ingen måte like hardt rammet som Vukovar, og de fysiske skadene var derfor ikke like store. På den andre siden er Jegunovce et mer ruralt område og standarden er lavere der enn i Vukovar.

På skolen i Shemshevo hadde ikke elevene tilgang på toalett, og måtte dra til naboer av skolen. Det var derfor nødvendig å jobbe for å bedre standarden blant annet på de eksisterende skolene for å skape et bedre læremiljø.

Dersom slike basisbehov ikke er tilfredsstillt blir utgangspunktet veldig vanskelig, og kan hindre utviklingen av andre prosjekt. Čorkalo og Ajduković understreker effekten av den mer fysiske gjenreisningen av områder etter krig og konflikt: *"We found that rebuilding in post-war communities usually begins with physical repair of houses and the city infrastructure. The more quickly houses are repaired and new ones built, the more rapid the return of refugees and the internally displaced"*. (Čorkalo & Ajduković m.fl. 2004: 150) Til tross for at situasjonene er forskjellige er poenget mye av det samme. Basisbehov må tilfredsstilles først.

I Vukovar er standarden heldigvis noe bedre, men den fysiske gjenoppbyggelsen av byen tok svært langt tid, og er fortsatt pågående.

NDC Osijek har ikke på samme måte vært involvert og engasjert i slike fysiske gjenoppbyggingsprosjekter.

Kosic og Tauber dokumenterer i sitt forskningsarbeid fra Vukovar hvordan NGO-miljøet i Vukovar er begrenset, og at altfor mange NGOer entret Vukovar etter krigen med et altfor stramt tidsskjema og et begrenset budsjett. Samtidig har det

internasjonale samfunnet trukket seg ut av området, og mange av NGOene som er igjen oppfattes i dag som enten serbiske eller kroatisk. Med et slikt utgangspunkt er det klart det blir vanskeligere å samarbeide med ulike NGOer.

Til tross for at fysisk gjenoppbyggingsarbeid ofte får overdrevet mye fokus etter krig og konflikt er det viktig å ikke undervurdere det fysiske restaureringsarbeidet da det utføres i samarbeid med andre prosjekt og er en del av en større prosess. Arbeidet med skoletoalettene i Jegunovce var med på å vise lokalbefolkningen at dette var noe som ga synlige resultater, var til fellesskapets beste, og skapte et grunnlag for motivasjon til å fortsette arbeidet og samarbeidet. Dette bygde tillit til NDC Skopje.

En annen viktig observasjon i denne sammenhengen er at serberne gikk fra å ha tilhørt den største etniske gruppen i Jugoslavia til å bli en ”ny” minoritet i Kroatia.

Albanerne har på sin side alltid vært i en minoritetsposisjon i området. Det er også langt færre forskjeller mellom serbere og kroater enn det er mellom albanere og makedonere. Språket er tilnærmet likt, og den kulturelle arven har mange fellestrekk. Sigmund Freud utviklet begrepet ”The Narcissism of Minor Differences” i 1917 på bakgrunn av Ernest Crawleys tidligere forskning:

”Crawley, in language which differs only slightly from the current terminology of psychoanalysis, declares that each individual is separated from others by a ‘taboo of personal isolation’, and that it is precisely the minor differences in people who are otherwise alike that form the basis of feelings of strangeness and hostility between them”. (Freud sitert i Kolstø 2007: 156)

Freud (sitert i Kolstø 2007: 157) utvidet begrepet ved å se det i lys av grupper i en nasjonal og regional sammenheng. *”Closely related races keep one another at arm’s length; the South German can not endure the North German, the Englishman casts every kind of aspersion on the Scot, the Spaniard despises the Portuguese.”*

Peter D. Kramer som senere skrev en biografi om Freud utdyper dette i et intervju der han forklarer at Freud med dette mente at følelsene våre, som hat, frykt og forakt ofte er rettet mot mennesker som er lik oss selv. Stoltheten vår vil da ligge i de små ulikhetene imellom oss og som skiller oss, og deretter være med på å forme vår selvforståelse og identitet. (California Literary Review 2007)

Om Freud hadde rett i sine antakelser da han hevdet at de små forskjellene kunne føre til nye konflikter er det vanskelig å spekulere i, men at de små forskjellene ble viktigere i Vukovar da krigen brøt ut er det ingen tvil om. Begrepet kan absolutt bidra til å beskrive det sosiopolitiske klimaet i Vukovar også i dag. Čorkalo og Ajduković beskriver dette fenomenet i sitt arbeid (2008: 338)

Even minor differences between ethnic in-group and out-groups that have previously been irrelevant became crucial identifiers of "who" is "who", giving way to new in- and out-group biases. It became important to distinguish and be distinguished from the ethnic out-group members. In order to do this, people increasingly insisted on any possible difference as a support for building own new and social identity.

For serberne, men også for kroatene ble det veldig viktig å ivareta og beholde de små forskjellene som skiller de fra hverandre, og som gjør de særegne og unike. Slik situasjonen er i dag er skolen en veldig viktig alliert i denne prosessen, særlig for serberne og flere er derfor redde for å miste denne arenaen som er med på styrke deres egenart. I og med at serberne i Vukovar er nye i rollen som minoritet, og har mange fellestrekk med majoriteten i landet vil det antakeligvis være et større behov for å i hvert fall en periode å nøre opp under forskjellene som finnes. De ansatte på NDC Osijek kan fortelle om serbere i Vukovar som snakker mer "serbisk" enn de gjør i Beograd. Frykten for tap av det særegne og assimilasjon er større i slike tilfeller, og det særegne blir derfor forsterket og fremhevet.

Albanerne i Makedonia er nok med tiden blitt langt mer sikker i sin rolle som minoritet, og har nok på bakgrunn av dette en mer definert identitet i samfunnet. Freud mente store forskjeller også kunne lede til konflikt, men de store lingvistiske og religiøse forskjellene mellom albanere og makedonere bidrar nok i dette tilfellet til at de ikke i like stor grad føler seg truet som gruppe som det serberne gjør i Kroatia. Dette kan være med på å forklare at frykten for assimilering blant albanerne synes mindre enn for serberne, da skolen ikke vil kunne viske ut disse forskjellene. Å gå på samme skole som den andre gruppen vil derfor ikke virke like truende.

De store forskjellene mellom albanerne og makedonerne bidrar nok i denne sammenhengen til å skape en større grad av trygghet rundt egen rolle og identitet. Det er imidlertid viktig å understreke at albanerne er en langt større minoritet i Makedonia

enn det serberne er i Kroatia, og at dette uten tvil også med på å forsterke de ovennevnte faktorene.

Det er godt mulig at det er det slik at Vukovar trenger mer tid. Mer tid til å helbrede sårene fra krigen, gjenoppbygge tilliten mellom gruppene, skape et fellesskap på tvers av de etniske skillelinjene og skape et samfunn der minoriteten ikke føler seg truet eller utsatt.

På den andre siden har ikke tiden endret mye, skal vi tro resultatene av undersøkelser gjort i Vukovar. Čorkalo og Ajdukovičs mange feltundersøkelser (2008) beskriver et samfunn i dag der barna har sterkere og større fordommer mot den andre gruppen enn det foreldrene har. Dette er barn som vokser opp og som ofte reiser fra Vukovar med ingen andre minner enn et segregert samfunn langs etniske skillelinjer. Tiden har derfor ikke endret situasjonen, men heller forsterket og bidratt til et enda mer segregert samfunn.

Er det riktig å la barna betale en slik pris? Er det riktig å la barna vokse opp i et segregert samfunn som er en direkte konsekvens av en krig de aldri tok del i? NDC Osijek er overbevist om at det ikke er det. Det er barna og drømmen om et mer integrert samfunn i framtiden som har gitt inspirasjon og motivasjon til de ansatte ved NDC Osijek. Det er drømmen som har ført til at de selv etter å ha møtt på mange utfordringer og hindringer fortsatt ikke har gitt opp. Fortsatt håper de på å en dag se serbiske og kroatisk barn igjen få muligheten til gå på en skole der etnisitet ikke lenger fungerer som den avgjørende identitetsmarkøren.

6 Kort oppsummering og avslutningsvise refleksjoner

I denne oppgaven har jeg forsøkt å se nærmere på NDC Osijek og NDC Skopje sitt arbeid for integrert utdanning i Vukovar, Kroatia og i Jegunovce, Makedonia. I forkant av oppgaven visste jeg ikke mye om deres arbeid foruten at integrert utdanning var av stor prioritet for begge senterne. Jeg visste også at NDC Skopje hadde oppnådd bemerkelsesverdige resultater i arbeidet både på lokalt og nasjonalt nivå, og at NDC Osijek på den andre siden ikke i like stor grad hadde nådd frem med sitt arbeid. Det ble derfor mer og mer interessant for meg å se nærmere på disse forskjellene for å forstå bedre hvilke strategier som kunne ha størst gjennomslagskraft når det gjelder integrert utdanning, samtidig som jeg også måtte være var for de store forskjeller landene i mellom.

På mange områder kunne det virke som om senterne stod ovenfor mange av de samme utfordringene. Både Kroatia og Makedonia løsrev seg på 90-tallet fra det tidligere Jugoslavia. I Kroatia førte dette til en langvarig krig, og i Makedonia oppstod det en voldelig konflikt tidlig på 2000-tallet. Som et resultat av dette ble både Vukovar og Jegunovce segregerte samfunn langs etniske skillelinjer. Begge senterne jobber for et integrert skolesystem i de respektive områdene for å bedre integrere serberne i Kroatia og albanerne i Makedonia. Begge sentrene ser på dette som den eneste og beste utveien for den fremtidige utviklingen av samfunnet og for de kommende generasjoner.

Den tydeligste forskjellen mellom disse to casene er at krigen i Kroatia var langt mer brutal og tok langt lenger tid enn det som var tilfellet i Makedonia i 2001. Antall drepte og sårede, internt fordrevne flyktninger, og materielle skader kan ikke sammenlignes. På bakgrunn av dette fikk jeg ofte til svar på mitt spørsmål at det er krigens størrelse og omfang som er årsaken til at det er langt vanskeligere og utfordrende å jobbe for integrert utdanning i Vukovar enn det er i Jegunovce. Dette er et udiskutabelt faktum, og er ikke på noen måte satt i tvil. Hensikten med oppgaven har heller vært å se hvordan NDC Osijek, og NDC Skopje har arbeidet, og gjennom dette se på ulike faktorer som har vært utslagsgivende i en slik prosess. På denne

måten har jeg forsøkt å nyansere bilde, og vise til at svaret på problemstillingen består av mange mindre deler som bør tas i betraktning i et slikt arbeid, noe som igjen utvider forståelsen av hvorfor sentrene har oppnådd så forskjellige resultater.

Funnene tilsier at det foreligger store forskjeller i intern organisering mellom de to senterne, men det er også markante eksterne forskjeller i tillegg til de rene konsekvensene av Jugoslavias sammenbrudd og de påfølgende krigene.

Arbeidet med oppgaven tydeliggjorde altså ikke bare hvordan de to senterne skiller seg på sentrale punkt, men også hvordan de lokale områdene, de nasjonale myndighetene og det internasjonale samfunnet inntok/inntar svært forskjellige posisjoner i arbeidet, noe som følgelig påvirker prosessene og resultatene av arbeidet.

Høykommisæren for nasjonale minoriteter i Europa, Knut Vollebæk har engasjert seg direkte i utdanningspolitikken i Makedonia, men ikke på samme måte i Kroatia.

Senterne er bygd opp på forskjellige måter, og preges av ulike arbeidsklima. Hvordan de har valgt å tilnærme seg det lokale samfunnet og de lokale gruppene varierer i stor grad. Og de lokalt forankrede utfordringene kan sies å være av et langt større omfang i Vukovar enn i Jegunovce.

Makedonske myndigheter har siden starten av prosjektet i Jegunovce støttet NDC Skopje og deres arbeid, noe som kan forklares både ut fra den tillit NDC Skopje har greid å bygge opp til sitt arbeid, men også ut fra det internasjonale samfunnets rolle i Makedonia og presset de har lagt på å utvikle et så integrert skolesystem som mulig.

Vukovar har på grunn av krigen vært og er fortsatt et veldig ømt tema blant den kroatisk befolkningen og styresmaktene. Det har vært langt mindre villighet til å diskutere segregering i skolen, og ta stilling til om et slikt system må endres. Det internasjonale samfunnet har langt på vei trukket seg ut av landet, og behandler Kroatia mer som en likestilt og bilateral samarbeidspartner. Det foreligger dermed ingen internasjonal politisk innblanding med tanke på Kroatias innenrikspolitik.

Norge og det norske utenriksdepartementet trakk seg også ut av prosjektet i 2008, som en del av den utenrikspolitiske beslutningen om å redusere bistandsmidler til landet. Steinar Bryn og Nansen Dialog kan også sies å ha påvirket arbeidet i ulike retninger

ved å prioritere NDC Skopje i større grad, først og fremst i form av flere seminargrupper i Norge og i Makedonia.

Alle disse faktorene har i følge det empiriske datamaterialet vært samlet med på å forklare utviklingen og arbeidsprosessen for integrert utdanning, og hvorfor NDC Skopje på mange måter har oppnådd flere og større resultater.

Det teoretiske rammeverket underbygger funnene, og er med på å gi et mer teoretisk svar på problemstillingen. Ved å se hvordan NDC Skopje i stor grad sammenfaller med modellen til Čorkalo og Ajdukovič kan det bidra til å forklare hvorfor NDC Skopje i større grad har lyktes i sitt arbeid. Allports kontakthypotese underbygger funnene videre da NDC Skopje erfarte hvordan dialogseminarene var med på å skape relasjoner og bryte ned stereotypier og fordommer blant gruppene. Freuds begrep "The Narcissism of Minor Differences" kan være med på å forklare hvorfor serberne i Vukovar ser ut til å ha et større behov for å beholde det eksisterende utdanningssystemet. Albanere føler ikke sin særegenhet truet på samme måte. Det er dermed ulike faktorer som kan bidra til å svare på problemstillingen, også ut ifra teoretiske perspektiv.

Krigen og krigens konsekvenser i Kroatia er mest sannsynlig den største faktoren og årsaken til at det er langt mer krevende å jobbe for integrert utdanning i Vukovar enn det er i Jegunovce. Det er derimot viktig å ikke la denne faktoren fungere som en slags unnskyldning for ikke å endre det eksisterende systemet.

Balkanlandskapet er komplekst og uoversiktlig. I denne oppgaven har jeg forsøkt å belyse ulike faktorene for å gi et mer utfyllende svar på hvorfor NDC Skopje har oppnådd større suksess enn NDC Osijek.

Dersom utdanningssystemer en dag skal endres, vil det være viktig å ha oversikt over de faktorene som på hver sin måte spiller ulike roller i en slik prosess. Videre må disse faktorene tas i betraktning for at en endringsprosess skal kunne skje på best mulig måte. Slik sett representerer både Vukovar og Jegunovce rike erfaringer og «lessons learned» med tanke på overføring til andre områder.

Jeg har basert oppgaven på intervju av NDCs ansatte og enkelte lærere som samarbeider med senterne, og det er gjennom disse intervjuene jeg baserer mine funn. Det er viktig å understreke at funnene derfor er et resultat av deres historier og at situasjonen er sett ut ifra deres perspektiv.

Det er mye som kunne blitt gjort annerledes og som sikkert ville bidratt til andre funn. Det hadde vært interessant å fokusere direkte på de etniske gruppene i områdene, og hørt deres historier. En annen vinkling kunne ha vært å se næyere på de ulike fokusgruppene som lærere, studenter og foreldre. En tredje vinkling kunne vært å se på samfunnslederne, og de politiske aktørene. En fjerde vinkling kunne i større grad fokusert på den norske støtten. I denne oppgaven er det organisasjonen NDC som først og fremst har beskrevet situasjonen, men det er uten tvil mange stemmer der ute som fortjener å bli hørt for å kunne gi et fullstendig bilde. Dette gir grobunn for nye undersøkelser og forskningsoppgaver. Jeg velger å være så ubeskjeden at jeg antyder integrering av etniske minoriteter er en av største politiske utfordringer de Europeiske landene står overfor i årene som kommer.

Etter å ha undersøkt de to NDC såpass nøye, ville det også ha vært veldig interessant å følge dem videre i prosessen. Det ville vært spennende å dokumentere utviklingen og se om de virkelig nå med økt politisk vilje og støtte klarer å gjennomføre prosjektet de startet på for snart 10 år siden. I så måte vil de kunne bli en inspirasjon for en rekke land i Europa.

For NDC Osijek blir hovedutfordringen å få omsatt den deklorative støtten til konkret handling. I NDC Skopje sitt tilfelle blir det interessant å se om de i fremtiden klarer å utvikle prosjektet videre slik at det en dag ikke bare er institusjonalisert i enkelte skoler, men vil bli en integrert del av den formelle utdanningspolitikken i landet.

Etter en grundig gjennomgang av senterne og arbeidet for integrert utdanning sitter jeg igjen med nye spørsmål.

Blant annet lurer jeg på hvorfor Nansen Dialog på Lillehammer og Bryn i større grad prioriterte NDC Skopje og deres arbeid? Hvorfor er det slik at de ansatte i NDC Skopje føler en såpass mye sterkere støtte i Bryn enn det som kommer til uttrykk hos

de ansatte i NDC Osijek? For meg ville det virket mer logisk å prioritere det senteret som har færrest ressurser og som samtidig står ovenfor langt større utfordringer.

Jeg lurert selvfølgelig også på hvilke konsekvenser det ville hatt, dersom NDC Osijek i større grad fulgte NDC Skopje sin arbeidsstrategi? Ville det i det hele tatt vært mulig med deres utgangspunkt? Hadde NDC Osijek for høye forventninger? Og ville resultatet i dag ha sett annerledes ut dersom de hadde endret på disse? Var de for fokusert på den ene ideen om en New School?

NDC Skopje sammenfaller med store deler av det teoretiske rammeverket. Vil det si at det er NDC Osijek som ikke har lyktes, eller er det teorien som her ikke sammenfaller med empirien? Er det i det hele mulig å gjennomføre en slik prosess som teorien beskriver etter en såpass omfattende krig?

Det har tatt svært lang tid, og det har vært en lang prosess med mange hindringer på veien, men NDC Osijek har i dag kommet til det stadiet hvor de har fått politisk støtte til prosjektet. Det betyr derimot ikke at prosjektet automatisk realiseres. Det vil antakeligvis ikke bli noe New School i Vukovar før også lokalsamfunnet er klart og bestemmer seg for å ikke la fortidens hendelser avgjøre fremtiden til de kommende generasjoner. Før det skjer, er det nok fortsatt mye arbeid igjen, men den politiske støtten har bidratt til å gi NDC Osijek både motivasjon og selvtillit til å fortsette arbeidet og ikke gi opp håpet om en ny og integrert skole i Vukovar.

Avslutningsvis vil jeg gjerne påpeke at NDC Osijek i denne oppgaven har blitt sammenlignet med NDC Skopje som i utgangspunktet er både større, mer ressurssterkt, og har langt større og betydelige støttespillere. Det blir litt som å sammenligne seg med storebroren som er rikere, har mer muskler, og flere venner. Jeg har derfor flere ganger følt på at jeg ikke har klart å presentere det arbeidet NDC Osijek har gjort på en rettferdig måte. På den andre siden ble det nødvendig å se de to senterne opp mot hverandre for å kunne belyse og gi svar på problemstillingen.

Ser vi arbeidet til NDC Osijek mer isolert, har NDC Osijek oppnådd mye. Gjennom New School prosjektet satte de spørsmålsteget ved det segregerte utdanningssystemet og hevet bevisstheten rundt dette i samfunnet til et plan ingen har gjort tidligere. Innbyggerne begynte å diskutere et hittil tabubelagt tema og etter hvert meldte også media sin interesse. Gjennom media har NDC Osijek fått muligheten til å informere

resten av landet om situasjonen. Mange visste ikke at det i Vukovar fortsatt praktiseres segregering i skolen.

Gjennom det multikulturelle valgfaget ”Cultural and Spiritual Heritage of the Region” har NDC Osijek klart å øke bevisstheten blant barn og unge om deres felles kulturarv, og la de få muligheten til å lære mer om hverandre. Gjennom arbeid i segregerte barnehager i Vukovar har de utallige ettermiddager samlet barn til felles samlingsstunder, som er med på å bygge broer på tvers av etnisitet.

NDC Osijek har ikke hittil åpnet en ny og integrert skole, som var målet med prosjektet, men det er fortsatt en mulighet for at dette kan skje høsten 2013. Det har imidlertid utviklet seg mange positive og holdningsendrende prosjekter på veien mot målet. En kan derfor konkludere med at selv om de ikke har lyktes i å åpne skolen, har NDC Osijek gjennom prosessen lyktes i mye annet. Arbeidet har vært med på å utvikle samfunnet og de multikulturelle/etniske prosjektene har stor verdi for utdanningen og samlivet i Kroatia. Dersom NDC Osijek en dag lykkes i nå det endelige målet kan de være med på å endre Vukovar sin krigsstatus til å bli et uttrykk for forsoningens kraft.

Litteraturliste:

Babić, D. 2008, *Suživot Hrvata i Srba u Slavoniji, (Re) konstrukcija multietničkih lokalnih zajednica nakon ratnih sukoba, Golden Marketing – Tehnicka knjiga, Zagreb.*

Čorkalo-Biruski, D. Ajduković, D. m.fl. 2004, *Neighbors again? Intercommunity relations after ethnic cleansing.* i Stover, E. & Weinstein, H.M. [red.], *My Neighbor, My Enemy – Justice and Community in the Aftermath of Mass Atrocity*, Cambridge University Press, s.143-162.

[-----] 2008a, *Caught between the ethnic sides: Children growing up in a post-war community, International Journal of Behavioral Development*, bd. 32, nr. 4, s.337-347.

[-----] 2012, *Paralell Worlds of Divided Community: Time Does Not Make Much Difference*, i Simic, O. & Volcic, Z. & Philpot, C.R. [red.], *Peace Psychology in the Balkans: Dealing with a Violent Past while Building Peace*, Springer, New York, s. 177-198.

Corkalo-Biruski, D. 2012, *Lessons Learned from the Former Yugoslavia: The case of Croatia*, i Landis, D. & Albert, R.D. [red.], *Handbook of Ethnic Conflict, International Perspectives, An International Academy for Intercultural Research Book*, Springer, s.327-348.

[-----] 2002, *Croatia: For Peace Education in New Democracies*, i Salomon, G. & Nevo, B. [red.], *Peace Education, The Concept, Principles and Practices Around the World*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey, s.177-186.

Crampton, J.R. 2002, *The Balkans: Since The Second World War*, Pearson Education Limited, England, s.13

Djokić, D. (red.), *Yugoslavism: Histories of a Failed Idea 1918-1992*, Hurst & Company, London, s.160

Freedman, S.W. & Abazović, D. 2006, *Growing up During the Balkan Wars of the 1990's*, i Daiute, C. & Beykont, Z. m.fl. [red.], *International Perspectives on Youth Conflict and Development*, Oxford University Press, England, s. 57-72.

Gallagher, T., 2003, *The Balkans after the Cold War – From Tyranny to Tragedy (Outkast Europe)*, Routledge.

Galović, D. 2010, *Internal evaluation of the First Phase of NDC Skopje Program for the new school model – Integrated bilingual primary school, Nansen Dialogue Center Skopje, Macedonia* (internal document).

- Glenny, M. 2000, *The Balkans: Nationalism, War and The Great Powers 1804-1999*, Granta Books, London.
- Greenberg, R.D. 2004, *Language and Identity in the Balkans: Serbo-Croatian and its Disintegration*, Oxford University Press, England.
- Grønmo, S. 1998, *Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i* Kalleberg, R. & Holter, H. [red.], *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, Universitetsforlaget, Oslo, s.73-108.
- Holter, H. 1998, *Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning*, i Kalleberg, R. & Holter, H. [red.], *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, Universitetsforlaget, Oslo, s. 9-25.
- Johannesen, A, & Tufte, P.A. & Kristoffersen, L. 2010, *Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*, Abstrakt.
- Jović, D. 2003, *Yugoslavism and Yugoslav Communism: From Tito to Kardelj*, i Djokić, D. [red.] *Yugoslavism: Histories of a Failed Idea 1918-1992*, Hurst & Company, London
- Kelleher, A. & Ryan, K. *Peacebuilding through Sustained Dialogue: Case Study of the Nansen Integrated Bilingual School in Jegunovce, Macedonia*, Nansen Dialogue Skopje, Macedonia. (Internal document)
- Kjelstadli, K. 1988, *Nytten av å sammenligne*, i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 29 (5), s.435-447.
- Kosić, A. & Tauber, D.C. 2010 *The Perspectives of Reconciliation and Healing Among Young People in Vukovar (Croatia)*, International Journal of Peace Studies, bd.15, nr.1, s.46-70.
- (-----) 2010, *Promoting Reconciliation Through Youth: Cross-Community Initiatives in Vukovar, Croatia*, Peace and Conflict bd.16, Routledge, Taylor & Francis Group, s.1-14.
- Mønnesland, S. 2006, *Før Jugoslavia og etter*, 5.utg., Sypress Forlag, Oslo.
- Nansen Dialogue Center Skopje 2011, *Annual Report: 10 years promotion of dialogue and reconciliation, 5 years integrated education*, Nansen Dialogue Center Skopje, Macedonia.
- Ramet, S. 2006, *The Three Yugoslavias: State-Building And Legitimation, 1918-2005*, Indiana University Press.
- Repstad, P. 2004, *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*, 4.utg., Universitetsforlaget, Oslo.
- Ringdal, K. 2001, *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskaplig forskning og kvantitativ metode*, Fagbokforlaget, Bergen.

Røhr, H.S. [red.] 2005, *Dialog – Mer enn ord, Jubileumstidsskrift for Nansen Dialog 1995-2005*, Nansenskolen, Norsk Humanistisk Akademi, Lillehammer.

Røssum, J. 1992, *Farvel Jugoslavia*, Samlaget, Oslo.

Silber, L. & Little, A. 1996, *The Death of Yugoslavia*, 2.utg., Penguin Books, BBC Books, England.

Stavrianos, S.L. 2001, *The Balkans since 1453*, Hurst & Company, London.

Freedman, S., Čorkalo-Biruski, D., & Levy, N., 2004, *Public education and social reconstruction in Bosnia and Hercegovina and Croatia* i Stover, E. & Weinstein H.M. [red.], *My Neighbor, My Enemy-Justice and Community in the aftermath of Mass Atrocity*, Cambridge University Press, England s. 226-247.

Tatalović, S. 2008 *The policies of protection of National minorities in the Republic of Croatia*, Stojan Obradovic [red.], STINA d.o.o, Split.

Thagaard, T. 1998, *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, Polen.

Tindemans, L., Cutler, L., Geremek, B., m.fl. 1996, *Unfinished Peace: Report of the International Commission on the Balkans*, 2.utg., Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC.

Weinstein, H.M, Freedman, S.W. & Hughson, H. 2010, *School Voices: challenges facing education systems after identity-based conflicts*, Education, Citizenship and Social Justice, bd.2, nr.1, s.41-71.

Widerberg, K. 2001 *Hva er kvalitativ forskning?* i *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*, Universitetsforlaget.

Elektroniske kilder:

Ajduković, D., University of Zagreb, Editorial team [online]. Tilgjengelig fra: <http://www.eurojnlofpsychotraumatol.net/index.php/ejpt/about/editorialTeamBio/3438> [1.11.2012]

California Literary Review (03.04.2007), Intervju med Peter D.Kramer, [online] Tilgjengelig fra: <http://calitreview.com/72> [13.09.2012]

Čorkalo-Biruski, D. & Ajduković, D. 2008b, *Od dekonstrukcije do rekonstrukcije traumatizirane zajednice: Primjer Vukovara*. [online]. Tilgjengelig fra: <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/viewFile/774/744> [03.04.2011]

- Čorkalo-Biruski, D. [online]. Tilgjengelig fra: <http://free-vk.t-com.hr/Josip-Sarcevic/psiholoji.htm> [1.11.2012]
- Croatian Bureau of Statistics, [12.2010] Statistical Yearbook of the Republic of Croatia, [online] Tilgjengelig fra: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2010/SLJH2010.pdf [08.10.2012]
- [-----] (2011) Enumerated persons, households and housing units, 2011 Census, first results, Vukovar-Syrmia fylke, [online]. Tilgjengelig fra: http://www.dzs.hr/Eng/censuses/census2011/htm/E11_Zup26_5185.html [22.10.2012]
- [-----] (2001), 12. Stanovništvo prema narodnosti, po gradovima/općinama popis 2001. [online] Tilgjengelig fra: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_02_02/H01_02_02_zup16.html [10.10.2012]
- Det norske utenriksdepartement (2010/2011), *Norsk innsats for stabilitet og utvikling i Sørøst-Europa, Makedonia*. [online] Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/2010-2011/meld-st-17-20102011/8/5.html?id=638221>
- Djurič, I. 2006, *Local Governance, Integration And Participation of Croatian Serbs: In search for a Prosperous Model*, [online] The Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe (NISPAcee). Tilgjengelig fra: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/NISPAcee/UNPAN004464.pdf> [06.06.2012]
- Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, Arhiva izbora po vrsti, lokalni [online] Tilgjengelig fra: http://www.izbori.hr/izbori/dip_ws.nsf/public/index?openform [01.09.2012]
- Education World Forum, [2000], *The Dakar Framework for Action* [online] UNESCO. Tilgjengelig fra <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001211/121147e.pdf> s.8-9 [08.08.2012]
- European Union, External Action, *Concordia FYROM*. [online] Tilgjengelig fra: <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/eu-operations/completed-eu-operations/concordia?lang=en> [08.09.2012]
- FN-sambandet (17.04.2009) *Barnekonvensjonen i fulltekst* [online] FN. Tilgjengelig fra: <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-barnets-rettigheter-Barnekonvensjonen/Barnekonvensjonen-i-fulltekst> [13.09.2012].

- Hrvatski Zavod za zapošljavanje, (2012a) (Croatian Employment Service) *Trziste rada na podrucju Vukovarsko-Srijemske Zupanije*. [Online] Tilgjengelig fra: <http://www.hzz.hr/default.aspx?id=4604> [09.10.2012]
- (-----) (2012b), *Croatian war veterans*. [online] Tilgjengelig fra: <http://www.hzz.hr/default.aspx?ID=7575&pojam=branitelj> [13.10.2012]
- Kolstø, Pål (2007). The Narcissism of Minor Differences-Theory: Can it explain Ethnic Conflict? [online] *Filosofija i Društvo*. 33(2), s 153- 172 Tilgjengelig fra: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0353-5738/2007/0353-57380702153K.pdf> [03.09.2012]
- Ministry of Science, Education and Sports, Education in language and script of national minorities. [online] Tilgjengelig fra: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3194> [15.03.2010]
- Nansen Dialogue Network, *Norsk: Hvem er vi*, [online] Nansen Fredssenter. Tilgjengelig fra: http://www.nansen-dialogue.net/index.php?option=com_content&view=article&id=450&Itemid=537 [21.09.2012]
- Nansen Dialogue Center Osijek, *The New School* [online], Nansen Dialogue Network. Tilgjengelig fra: http://www.nansen-dialogue.net/ndcosijek/index.php?option=com_content&view=article&id=412&Itemid=497&lang=en [06.05.2010]
- Nansen Dialogue Center Skopje, *About NDC Skopje*, [online], Nansen Dialogue Network. Tilgjengelig fra: http://www.nansen-dialogue.net/ndcskopje/index.php?option=com_content&view=article&id=399&Itemid=419&lang=en [09.08.2012]
- [-----] Official website of the training Center, *About us*, [online], Nansen Dialogue Network. Tilgjengelig fra: <http://www.tcnmie.org/index.php/en/> [01.09.2012]
- Opština Jegunovce, (02.2006) Demografija, [online] Tilgjengelig fra: http://inserver.info/jegunovce/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=57&lang=sq [12.12.2011]
- Pettigrew, T. (1998). Intergroup Contact Theory. *Annual Review of Psychology*, bd. 49, s.65-85. [online] Tilgjengelig fra: <http://www.students.uni-marburg.de/~Nauj/downloads/03.%20Semester/expra/annurev.psych.49.1.65.pdf> [10.10.2012]
- Ulleberg, I. 2009, *The role and impact of NGOs in capacity development: From replacing the state to reinvigorating education*, [online] International Institute for Educational Planning. Tilgjengelig fra : <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001869/186980e.pdf> [19.09.2012]

Vedlegg / Appendiks

1. Intervjuguide – NDC Osijek

INTRODUCTION

Thank you for coming!

The informant will be asked to sign an informed consent statement.

Introducing myself and the project:

Name, age, background

Master student at the University of Oslo, Faculty of Humanities, Balkan studies

The information will be used in my master thesis on the work towards integrated education carried out by NDC Osijek and NDC Skopje, a comparative study.

Anonymity is assured and no record of the interview will be kept with your name on it.

Ask for permission to tape-record.

You are welcome to interrupt, stop, or give critic at any point.

Introductory questions

Name and background?

Education?

How did you get involved with the NDC?

When did you start to work for the NDC?

What position did you/ do you have within the office?

Why did you want to work for the NDC?

How was/is the staff organized within the center?

“The New School” project

How did you get involved with “The New School” project?

Where did the idea “The New School” come from?

Why was/is it important to establish integrated education in Vukovar?

What kind of position do you have within the project?

How much of your working time do you spend working on the project?

What are your main tasks/responsibilities?

How have you divided the responsibility and work load?

How has the cooperation been on the project within the center?

Have there ever been internal conflicts? How has the center responded to this?

Strategy

What would you say have been the strategy of the project?

What were the first steps from the idea to realization of the project?

Who was it important to reach out to first?

Who did you need to have on your team?

Why was this important?

What would you say have been the strengths and weaknesses of you strategy?

Local level

What kind of reactions has the project received from your local community?

Who are your local partners?
In what way have you cooperated with them? Are you satisfied with the cooperation?
Why?
How do you feel your work has affected your local community?

National level

What kind of reactions has the project received on a national level?
Who are your partners on a national level?
In what way have you cooperated with them? Are you satisfied with the cooperation?
Why?

International level

What kind of reactions has the project received from the international community?
Who are your international partners?
In what way have you cooperated with them? Are you satisfied with the cooperation?
Why?

What have been the biggest challenges on these three levels?
How have the center reacted to challenges?
Where does the project stand now?
Could the center have done something different to make more out of the project?
Will the center continue to have the same strategy in the future?

Personal experience and opinion

How would you define “integrated education”?
How and why is the work with “The New School” important to you?
What were your expectations for the project and for the establishment of “The New School”?
What made you believe that establishing an integrated school was possible?
What has inspired you throughout the work?
What/who has been your biggest support? Why?
What has been difficult to you? Challenging to you? Why?
How have you reacted to the challenges? What has been your personal strategy?
How do you feel your fellow coworkers view your work?
How do you feel your friends and family view your work?
How do you feel the larger society around you look at your work?
How do you look upon your own role and efforts in the project? What kind of feelings do you have towards the project today?
Would you have done anything differently now when you view your role in the project in retrospect?

What do you think are the main reasons for Macedonia having been able to establish 5 integrated schools?
What are the main differences between the countries in that matter?
What are the main differences between the two projects?
Why do you believe it hasn't been possible to open an integrated school in Vukovar?
What do you think about the future of the project?
Will you continue working for the establishment of “The New School” in the future?
Why?

2. Intervjuguide lærere – Osijek/Vukovar

Introductory questions

Name and background?

Education?

Where do you work now? For how long have you worked there?

How did you get involved with the NDC?

When did you start to cooperate with the NDC?

“The New School” project and the Cultural and Spiritual Heritage of the Region

How did you get involved with “The New School” project?

Where did the idea “The New School” come from?

Can you tell me what CSHR is about?

Why did you choose to teach CSHR?

How is it different from the rest of the school system?

Why was/is it important to establish integrated education in Vukovar?

What kind of position do you have within the project?

How much of your working time do you spend working with CSHR?

What are your main tasks/responsibilities?

How have you divided the responsibility and workload?

Strategy – Cooperation with NDC

How would you describe the cooperation with NDC?

How would you describe your communication with the NDC?

What would you say have been the main strategy of the project?

What were the first steps from the idea to realization of the project?

Who was it important to reach out to first?

Who did you need to have on your team?

Why was this important?

What would you say have been strengths of your cooperation with the NDC?

What would you say have been weaknesses of your cooperation with the NDC?

Have there been any conflicts during the cooperation with NDC?

Local community

What kind of reactions has the project received from your local community?

Who are your local partners?

In what way have you cooperated with them? Are you satisfied with the cooperation?

Why?

How do you feel the project has affected your community?

National level

What kind of reactions has the project received on a national level?

Who are your partners on a national level?

In what way have you cooperated with them?

International community

What kind of reactions has the project received from the international community?

Who are your international partners?

In what way have you cooperated with them?

What have been the biggest challenges on these three levels?

How would you say NDC have reacted to challenges?
Where does the project stand now?
Could the center have done something different to make the cooperation more productive?

Personal experience and opinion

How would you define “integrated education”?
How and why is the work with “The New School” important to you?
Why did you choose to teach CSHR?
What were your expectations for the establishment of “The New School”?
What made you believe that establishing an integrated school was possible?
What has inspired you throughout the work?
What/who has been your biggest support? Why?
What has been difficult to you? Challenging to you? Why?
How have you reacted to the challenges? What has been your personal strategy?
What is the most valuable you have learned from the project?
How do you feel your fellow coworkers view your work?
How do you feel your friends and family view your work?
How do you feel the larger society around you look at your work?
How do you look upon your own role and efforts in the project? What kind of feelings do you have towards the project today?
Would you have done anything differently now when you view your role in the project in retrospect?
What do you think are the main reasons for Macedonia having been able to establish 5 integrated schools?
What are the main differences between the projects in that matter?
Why do you believe it hasn’t been possible to open an integrated school in Vukovar?
What do you think about the future of the project?
Will you continue working for the establishment of “The New School” in the future?
Why?

3. Intervjuguide NDC Skopje

Introductory questions

Name and background?
Education?
How did you get involved with the NDC?
When did you start to work for the NDC?
What position did you/ do you have within the office?
Why did you want to work for the NDC?
How was/is the staff organized within the center?

Integrated Bilingual Education

How did you get involved with the “Integrated Bilingual Education” project? Where did the idea come from?
Why was/is it important to establish integrated education in Macedonia?
What kind of position do you have within the project?
How much of your working time do you spend working on the project?
What are your main tasks/responsibility?
How have you divided the responsibilities and work load?

How has the cooperation been on the project within the center?
Have there ever been internal conflicts? How has the center responded to this?

Strategy

What would you say have been the strategy of the project?
What were the first steps from idea to realization of the project?
Who was it important to reach out to first?
Who did you need to have on your team?
Why was this important?
How did you develop the model/curriculum?
What would you say have been the strengths and weaknesses of your strategy?

Local level

What kind of reactions has the project received from your local community?
Who are your local partners?
In what way have you cooperated with them? Are you satisfied with the cooperation?
Why?
How do you feel your work has affected your local community?

National level

What kind of reactions has the project received on a national level?
Who are your partners on a national level?
In what way have you cooperated with them? Are you satisfied with the cooperation?
Why?

International level

What kind of reactions has the project received from the international community?
Who are your international partners?
In what way have you cooperated with them? Are you satisfied with the cooperation?
Why?
What have been the biggest challenges on these three levels?
How have the center reacted to challenges?
Where does the project stand now?
Could the center have done something different to make more out of the project?
Will the center continue to have the same strategy in the future?

Personal experience and opinion

How would you define “integrated education”?
How and why is the work with integrated education important to you?
What were your expectations when you started the project? What made you believe that establishing an integrated school was possible?
What has inspired you throughout the work?
What/who has been your biggest support? Why?
What has been difficult to you? Challenging to you? Why? Have you ever doubted the project? How have you reacted to the challenges? What has been your personal strategy?
How do you feel your fellow coworkers view your work?
How do you feel your friends and family view your work?
How do you feel the larger society around you look at your work?

How do you look upon your own role and efforts in the project? What kind of feelings to have towards the project today?

Would you have done anything differently now when you view your role in the project in retrospect?

If you could sum up: What do you think are the main reasons for Macedonia having been able to establish integrated schools throughout the country? What has been the secret?

Why do you believe it hasn't been possible to open an integrated school in Vukovar? What makes Croatia so different from Macedonia in that matter?

What do you think about the future of the project in Macedonia? Will you continue to implement the model in other schools?

4.Intervjuguide lærere – Jegunovce

Introductory questions

Name and background?

Education?

Where do you work now? For how long have you worked there?

When did you start to cooperate with the NDC? How did you get involved with the NDC?

Integrated Bilingual Education in Jegunovce

How did you get involved with the school project of NDC?

Where did the idea come from?

Can you tell me what the project is about? How does a working day for you look like?

Why did you choose to become a part of the project?

How is it different from the rest of the school system?

Why was/is it important to establish integrated education in Jegunovce?

What kind of position do you have within the project?

How much of your working time do you spend working with preparing/teaching?

What are your main tasks/responsibilities?

How have you divided the responsibility and workload?

Strategy – Cooperation with NDC

How would you describe your cooperation with NDC?

How would you describe your communication with the NDC?

What would you say have been the main strategy of the project?

What were the first steps from the idea to realization of the project?

Who was it important to reach out to first? Cooperate with?

Who did you need to have on your team?

Why was this important?

What would you say have been strengths of your cooperation with the NDC?

What would you say have been weaknesses of your cooperation with the NDC?

Have there been any conflicts during the cooperation with NDC?

If yes, how has these conflicts been tackled?

Local community

What kind of reactions has the project received from your local community?

Who are your local partners?

Local challenges?

In what way have you cooperated with them? Are you satisfied with the cooperation?
Why?
How do you feel the project has affected your community? Students, teachers,
parents?

National level

What kind of reactions has the project received on a national level?
Who are your partners on a national level?
In what way have you cooperated with them?

International community

What kind of reactions has the project received from the international community?
Who are your international partners?
In what way have you cooperated with them?
What have been the biggest challenges on these three levels?
How would you say NDC have reacted to challenges?
Where does the project stand now?
Could the center have done something different to make the cooperation more
productive?

Personal experience and opinion

How would you define “integrated education”? What does it mean to you?
How and why is the work important to you?
Why did you want to be a part of the project?
What were your expectations when you entered the project? What made you believe it
was possible to implement the model?
What has inspired you throughout the work?
What/who has been your biggest support? Why?
What has been difficult to you? Challenging to you? Why?
How have you reacted to the challenges? What has been your personal strategy?
What is the most valuable you have learned from the project?
How do you feel your fellow coworkers view your work?
How do you feel your friends and family view your work?
How do you feel the larger society around you look at your work?
How do you look upon your own role and efforts in the project? What kind of feelings
do you have towards the project today?
Would you have done anything differently now when you view your role in the
project in retrospect?
What do you think are the main reasons for Macedonia having been able to establish 5
integrated schools?
Why do you believe it hasn’t been possible to open an integrated school in Vukovar?
(Optional)
What do you think about the future of the project?
Will you continue working in the same way in the future?

Closure

Is there anything you would like to add?
Contact information? Is it ok to send questions by email if I need some more
information when I get home?
Thank you so much for your contribution.

